

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BIRGITTA LAGER-KROMNOW

1970

ARGÅNG 67 · HÄFTE 4

HOLMGER, FILIP OCH HELENA

AV BJARNE BECKMAN

I denna årgång av PHT, s. 1 ff., har Hans Gillingstam publicerat en intressant uppsats med ovanstående huvudrubrik. Han tar där upp det gamla problemet om vilka som egentligen avses i Bengt Birgerssöns brev av den 23—25 juli 1282 (DS 753).¹ Det heter nämligen där, att herr Holmger och herr Filip på sin tid stämplat mot den svenske konungens liv, varför både deras och deras hustrurs egendom indragits till kronan. Då det senare ansetts strida mot svensk rättsuppfattning, har junker Bengt träffat överenskommelse med fru Helena, herr Filip's dotter och herr Holmgers hustru, om en donation till Sko kloster, där hon var intagen, av tre egendomar, "curiam Refstadh cum duobus octonariis in Haslum et Orlundum". Gillingstam anser, att de, som här omtalas, är konung Knut Långes son Holmger och hans förnämste medhjälpare Filip Larsson, icke såsom senast hävdats av Erland Hjärne, Filip Finvidsson av Rumbö och en endast genom Visbykrönikan känd Holingerus miles, som skall ha avrättats tillsammans med många andra efter Filipssönernas misslyckade uppror 1280.²

Många skäl talar för Gillingstams uppfattning, men det finns dock några dunkla punkter, som jag här endast vill peka på. Varför kallas Holmger "dominus", en titel som annars icke ges honom i någon svensk källa utom stockholmsminoriternas diarium?³ Att Håkon Håkonssöns saga, som nämner honom en enda gång, kallar honom "herra", kan väl icke tillmätas så stor betydelse, då den knappast kan ha vitsord gentemot Erikskrönikan, som visserligen är betydligt senare men iakttar stor noggrannhet beträffande herretiteln.⁴ Dominus-titeln skulle passa bättre för Holingerus, som uttryckligen betecknas som riddare.

¹ Brevet är daterat den helige martyren Apollinaris' dag, som inföll den 23 juli, och VII kal. Augusti, som motsvarar den 25.

² E. Hjärne, Holmger, Filip och Helena (Kungl. humanistiska vetenskapssamfundets i Uppsala årsbok 1951), s. 31 f.

³ SRS I: 1, s. 71, 86, III, s. 4. Jfr inskriften på Holmgers grav hos R. Pipping, Kommentarer till Erikskrönikan (Helsingfors 1926), s. 42.

⁴ Icelandic Sagas, II, Hakonar saga, ed. G. Vigfusson (London 1887), kap. 262, s. 258. Om herre-titeln i Erikskrönikan se mitt arbete Matts Kättilmundsson och hans tid, I (1953), s. 57 f. Holmger omtalas i krönikan utan titel v. 36, 57.

Och varför kallas fru Helena Holmgers hustru (uxor), ej hans änka (relicta eller vidua)? I diplomatiets två första delar fram till 1310 har jag icke kunnat belägga ett enda fall, där en person, som bevisligen varit änka, kallats uxor. Ett skenbart undantag är fru Kristina Fastesdotter, som kallar sig själv "uxor quondam domini hulmgerj", men det är ju liktydigt med relicta.⁵

Även i detta fall skulle Holingerus passa bättre, ty att han endast omtalas i Visbykrönikan, som ju f. ö. icke är någon förstarangskälla, kan bero på att han efter Filipssönernas katastrof lyckats fly till Gotland och blivit känd där samt möjligen först senare blivit avrättad. Junker Bengt kan ha vetat, att han ännu var i livet.

Till Gillingstams förmån synes emellertid en annan omständighet tala. Han betecknar fru Kristina Fastesdotters testamente (DS 855) som odaterat, vilket också rent formellt är riktigt. Jag har emellertid gjort ett försök att datera det till omkring 1275.⁶ Hjärne har bagatelliserat mina argument och icke helt utan rätt,⁷ men jag vidhåller, att min datering är den försiktigaste, och Hjärnes eget resonemang är i varje fall icke hållbart. I ett tillägg till testamentet (DS 856) nämnes även abboten Johannes i Alvastra som medverkande. Han förekommer i övrigt endast i en urkund, daterad 1276 utan dag. Närmast föregående abbot omtalas den 11 april 1262, närmast efterföljande den 13 mars 1281.⁸ Skall Hjärnes kombination gå ihop, måste fru Kristinas brev vara utfärdat mellan den 20 augusti 1280 och den 13 mars 1281 och ändå skall Johannes ha medverkat såsom abbot i Alvastra. Hjärne menar, att det är möjligt, eftersom brevet kan härröra från slutet av Johannes' ämbets-tid. Men när denna inföll, vet vi ingenting om. Det kan ha skett kort efter 1276, och då fru Kristina nämner en "domina Helena de Sco, Holmgeri relicta", kan det icke rimligtvis vara fråga om den tidigast i augusti 1280 avrättade Holingerus miles.

Å andra sidan är det emellertid på intet sätt säkerställt, att det är fråga om Holmger Knutsson. Notisen om fru Helena förekommer först alldeles mot slutet av testamentet, och hon skall få sitt legat (ett psalterium) endast om en i övrigt okänd Christina parua skulle avlida före testatrix. Efter Helenanotisen följer den vid denna tid vanliga uppräkningsen av trälar, som skall friges. Är det sannolikt, att den, som kunnat bli Sveriges drottning, om slaget vid Sparsätra

⁵ DS 893.

⁶ KA 1939, s. 125, n. 2.

⁷ a. a., s. 46 f.

⁸ DS 478, 608, 713.

utfallit annorlunda, fått en så anspråkslös placering?

Det torde härav framgå, att det personhistoriska problemet är mycket svårbedömbart, då skäl talar både för och emot Gillingstams uppfattning. För min del måste jag lämna frågan öppen. Jag vill blott påpeka, att det väl egentligen inte möter något hinder, att Helena är Filip Larssons dotter, även om denne varit gift med Holmgers mor. Denna blev ju nämligen änka 1234, och hennes son avrätades 1248. På denna korta tid kan hon icke ha fått någon giftasvuxen dotter, men Helena kan vara född i ett Filip Larssons tidigare äktenskap. Vad den kanoniska rätten sade om ett sådant giftermål, vill jag lämna därhän, ty det fäste man sig väl vid denna tid inte så mycket vid. I vilket fall som helst synes mig Liljeholms i och för sig fyndiga konjektur icke vara nödvändig.

Junker Bengts brev innehåller emellertid också ett topografiskt problem, som Gillingstam icke haft anledning att gå närmare in på utan endast antyder.⁹ Det kan formuleras som en dubbel fråga: Är de egendommar, som ovan omtalats, identiska med dem, som på sin tid konfiskerades, eller är de ekvivalenter för dessa? Och var är de att söka? Brevet ger därom ingen som helst upplysning.

Den förste, som sökte besvara den senare frågan, var K. H. Karlsson.¹⁰ Han utgick från den förutsättningen, att de tre egendomarna och särskilt de två, som ligger på attungsindelad jord, bör vara belägna i nära anslutning till varandra och förlade därför Refstadh till Rävstad i Tjärstads sn, Kinda hd, Östergötlands län, och de båda andra till Orlunda och Hessleberg i Skeda sn, Hanekinds hd, samma län. Det första förslaget kan icke diskuteras, då Rävstad i Tjärstad icke synes förekomma i någon medeltida urkund,¹¹ det andra måste avvisas, då Hessleberg redan 1322 uppträder under sitt nuvarande namn och Orlunda i Skeda äldst är belagt som Odhelunda.¹²

Därefter togs frågan upp av Jerker Rosén,¹³ som förlade Refstadh till Kulla sn, Lagunda hd (Fjädrundaland), Uppsala län, säkerligen därför att denna by upptas i Sko klostets äldsta bevarade jordebok från omkring 1302. Detta förefaller mycket plausibelt, då detta Räv-

⁹ a. a., s. 1, n. 1.

¹⁰ I registret till DS, I—II, sp. 22 b, 43 b, 47 b.

¹¹ I varje fall upptar Svenska ortsnamnsarkivets topografiska samlingar under Tjärstads sn inga hänvisningar.

¹² DS 2326, 4941 (1353).

¹³ J. Rosén, *Kronoavsöndringar under äldre medeltid* (Skrifter, utgivna av Kungl. humanistiska vetenskapssamfundet i Lund, XLVI, 1949), s. 150 f., nr 71. Det bör kanske påpekas, att många av identifikationerna i detta arbete synes ha tillkommit under stor brådska och icke bör citeras utan föregående kontroll.

stad ligger nära Sko kloster i det angränsande Håbo hd av Tiundaland, har goda sjöförbindelser och låg för 2 1/2 markland.¹⁴ Om allt detta ingick i junker Bengts donation, vet vi ju dock icke. Denna egendom kan också mycket väl ha tillhört Holmger Knutsson eller Filip Larsson, i synnerhet om denne, såsom Liljeholm antog, varit son till tiundalagmannen Lars.¹⁵

Roséns försök att identifiera "Haslum" med Hässla i Dalby sn, Hagunda hd (Tiundaland), samma län, kan däremot icke betraktas annat än som en gissning. Det föreligger längre fram som Házla,¹⁶ vilket knappast kan vara utvecklat ur ett äldre Hasler och detta ligger dessutom liksom Orlundum på attungsindelad jord, och någon sådan kan icke påvisas i Uppland efter 1200. Det måste vara att söka i Östergötland.

Här förekommer också egendomar med dessa båda namn såsom folkungagods redan före junker Bengts brev. 1274 skänkte B. Mattsson på Aske i Håtuna sn, Håbo hd, Uppsala län, och hans hustru Lucia sin gård (mansio) Orlunda i Östergötland, som låg för 5 attungar och som de fått av konung Valdemar, till fromma stiftelser. 3 attungar skulle tillfalla nunnorna i Sko, där Lucia ville begravas, medan 2 skulle säljas och pengarna fördelas mellan andra kloster.¹⁷ Tre år senare pantsätter samme konung Valdemar, som då var landsflyktig i Danmark, till sin famulus Öjar sin gård Hasler i Östergötland för en skuld på 60 mark penningar.¹⁸

Det visar sig alltså, att både konung Valdemar och hans broder Bengt ungefär vid samma tid varit besuttna i liknämnda byar på två ställen i Östergötland. Det är ju ytterligt sannolikt, att det är fråga om samma byar. Var dessa varit belägna, kan dock först efter en detaljerad undersökning avgöras. Orlunda ligger dock sannolikt i den del av Hovs sn, som tillhör Aska hd, medan Hassla kan sökas antingen i Vallerstad eller Klockrike, båda i Bobergs hd. Det förra förefaller sannolikare, eftersom Vallerstad ligger närmare ättens ursprungliga huvudbesittning i Bjälbo.

¹⁴ A. Petre, Sko klostrets medeltida jordeböcker (Skrifter, utgivna av Kungl. vetenskapssocieteten i Lund, 42, 1953), s. 16, 34. Att formen här är Råpstada torde icke vara av större betydelse. Däremot kan jag icke acceptera Petres förmodan i n. 39, att texten i Örnhiälms avskrift av junker Bengts brev, som är den enda vi äger, skulle vara korrupt. Formuleringen är visserligen litet otymplig, men fullt klar. Se vidare nedan!

¹⁵ PHT 1952, s. 42. Jfr DS 259, 1085. Egendomen skulle naturligtvis också kunna ha tillhört Filip Finvidsson.

¹⁶ A. Petre, a. a., s. 33 (1489).

¹⁷ DS 582.

¹⁸ DS 874.

Är detta riktigt, skulle vi alltså i de två possessionerna på attungsindeland jord ha att se ursprunglig folkungaegendom, som använts som ekvivalenter för den konfiskerade jorden, vilka skulle avstås, så att donationen skulle få den omfattning, som kunde tillfredsställa fru Helena. Klostret torde sedan ganska snart ha sålt eller bytt bort egendomarna i Östergötland, eftersom de saknas i jordeboken.

Det kan slutligen tilläggas, att donationen av Rävstad måste ha varit förenad med vissa svårigheter, ty 1287 meddelar junker Bengt, då vorden biskop i Linköping och hertig av Finland, att han i ett tidigare testamente skänkt en likanämnd gård, som kan vara densamma, till Uppsala domkyrka för att därpå grunda en prebenda. Han återkallar emellertid denna gåva och skänker i stället Stav i Färentuna sn och hd, Stockholms län.¹⁹

¹⁹ DS 941, 1000. Det äldre testamentet har gått förlorat. Registrum ecclesie uppsalensis lämnar inga upplysningar i denna sak utöver DS V, s. 322.

LANDSHÖVDING KARL SIGFRID HUSBERG

AV INGEGERD HILDEBRAND

Ett utkast till en artikel för Svenskt biografiskt lexikon om min mormors bror, landshövding K. S. Husberg, har utarbetats av Bengt Hildebrand och är utgångspunkten för denna uppsats.

Senare publicerade arbeten och spridda notiser om Husberg här och var i litteraturen har emellertid visat sig kunna ge en betydligt fylligare bild av hans insatser som ämbetsman och politiker. Störst synes han mig dock vara som karaktär och människa, och jag fann det angeläget att utnyttja en försvinnande släkt- och familjetradition. De viktigaste bidragsgivarna har därvid varit hans båda numera avlidna döttrar (*Elin*, g. m. bruksdisponent Ludvig Halling, Häverud, och *Kerstin*, g. m. direktör Thorsten Laurin, Stockholm).

H:s arkiv har tyvärr bränts. Vad som återstår är endast en spillra i familjens ägo. Den innehåller manuskripten till hans skoltal och till två föredrag samt några anteckningsböcker, huvudsakligen från hans senare år, i vilka han skrivit ner allehanda tankar och reflektioner. Ett fåtal brev från och till honom finns där också jämte en mängd tillfällighetsverser. En del brev från H. finns i offentliga institutioner, bl. a. i universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund.

Anteckningsböckerna är av stort psykologiskt intresse. Från H:s senare år finns mycket litet av hans hand, vilket sammanhänger med att han led av en med åren tilltagande skrivkramp. Han började använda skrivmaskin, men det bjöd honom emot. Han skrev dock en stor recension av Per Sondéns biografi över Hugo Tamm, vilken publicerades i HT 1926. Tamm var en politiker, som H. varmt uppskattade, och sällan har en recensent givit så mycket av sig själv. Därutöver finns bara dessa små anteckningsböcker.

Vad som ger dem ett speciellt värde är att H. där ibland har blottat sitt innersta. Han gav intryck av att vara en mycket öppen natur, men i fråga om sina allra djupaste problem iakttog han en så gott som fullständig tystnad. På ett par punkter har jag tvekat litet, om det är rätt att avslöja vad han själv velat dölja. Bilden skulle emellertid bli ofullständig och sakna relief, om man utelämnade en del av de svårigheter han haft att kämpa med. Han har f. ö. själv tagit ställning till just detta problem i ett föredrag om makarna Tol-

stoj. Han ställer där frågan, om man bör låta de döda vila i ro i stället för att gräva i en själs historia men kommer till slutsatsen, att "minnet — generationernas föreningsband — gör icke sin rätta tjänst, om det icke får vara närgånget".

Karl Sigfrid Husberg föddes på Lunnaby utanför Växjö den 21 sept. 1854 som den yngste av tolv syskon. Hans föräldrar var brukspatron Johan Daniel Husberg och dennes hustru Sophie Elise Münter.

Den senare tillhörde en från Lybeck härstammande släkt, vars stamtavla föreligger från slutet av 1500-talet.¹ Släkten förde ett vapen med devisen *Esse non videri*, vilken återkommer i Karl Husbergs anteckningar och tycks ha blivit något av ett valspråk för honom. Elise Husbergs far var köpman i Malmö och gift med Henriette Suell, dotter till kommerserådet Frans Suell, grundaren av Malmö hamn. Hennes farfar var borgmästare i Ystad, och dennes far var född i Lybeck men slutade som amiralitetskommissarie i Karlskrona och blev sålunda stamfar för den svenska släktgrenen. Han var bror till den berömda psalmförfattaren Balthasar Münter, som blev pastor vid S:t Petri tyska församling i Köpenhamn och av vilken nio psalmer ingick i 1819 års svenska psalmbok. Balthasars son var den för sin mångsidiga vetenskapliga produktion berömda biskopen i Själlands stift Frederik Münter. Bland släktens danska medlemmar var även flera framstående jurister. Jag har dröjt vid detta, då det förefaller mig vara den münterska arvsmassan som satt sin prägel på Karl Husbergs läggning.

Ett par traderade omdömen om Elise Husberg ger vid handen, att hon var en stor karaktär och en förtjusande människa. Karl var endast två år, när hon dog, och vid faderns död var han sex år. Familjen levde då sedan länge nära nog i misär. Bakgrunden är följande.

I november 1842 blev Johan Daniel Husberg arresterad som misstänkt för delaktighet i förfalskning och utprångling av stämplat papper. Vid husrannsaking hittades i hans byrålåda falska stämplatlar och till hälften färdiggjorda, stämplade papper. 19 aug. 1843 föll domen.² J. D. Husberg dömdes till halsjárn, tio års arbete å fästning, årens förlust och att återbetala sex gånger det förskingrade beloppet. Domen överklagades i Göta hovrätt, dit han ingav en be-

¹ Münters Stamtavle 1950 (tr. på Fyens Stiftsbogtrykkeri utan angivande av förf.)

² Framställningen av processen grundar sig på anteckningar av Bengt Hildebrand, som bedrivit en del arkivforskningar i saken.

svärsskrivelse. Han förnekade all brottslighet och gjorde gällande, att stämplarna inpraktiserats i hans låda av annan person. Hovrättens utslag kom den 29 mars 1844 och innebar en högst avsevärd sänkning av straffet. Återbetalningsskyldigheten kvarstod, likaså ärans förlust, men fästningstraffet ändrades till 18 dagars fängelse vid vatten och bröd. Målet gick vidare till Högsta domstolen, där utslag föll den 15 nov. 1844. Fängelsestraffet höjdes till 28 dagar, och därtill kom ärans förlust, uppenbar kyrkoplikt och återbetalningsskyldighet. Den senare ledde till konkurs, och därefter flyttade familjen från det ena stället till det andra, först i trakten av Växjö och sedan inom staden.

Detta är en av de punkter, där Karl Husberg på senare år iakttagit absolut tystnad. Hans döttrar fick först som vuxna på andra vägar höra, att något hänt med deras farfar. Inte heller H:s systrar yttrade ett ord om saken. Förmodligen hoppades man, att den skulle falla i glömska och inte kasta sin skugga över följande generation.

Vid faderns död 1860 var bara en av de sex sönerna helt färdig med sina akademiska studier. Av de sex döttrarna gifte sig endast den yngsta, min mormor. De övriga fem tog på sig uppgiften att bekosta brödernas utbildning. Den äldsta av dem, Hilda, som då var 33 år, tog ledningen. Man övervägde att byta namn, men Hilda förklarade: "Det skall vi inte göra. Vi skall återupprätta namnet." Denna maning kom att bli en sporre för Karl Husberg, och det blev främst han som fullföljde den.

Det var inte många vägar, som stod den tidens kvinnor öppna till förvärsarbete. Hilda satte tillsammans med tre systrar upp en garnhandel i Växjö. En mycket särpräglad syster, Nina, gick sina egna vägar. Hon uppträdde med kortklippt hår och rökte cigarr, var stor humorist och något av ett ekonomiskt geni. Hon satte först upp en pappershandel i Vänersborg, sedan en annan i Växjö med filial i Vänersborg. De kämpade alla hårt och tappert för tillvaron och lyckades småningom komma i goda omständigheter. Ledstjärnan var för dem alla den kristna etiken.

Karl Husberg genomgick Växjö läroverk. Som gymnasist tog han på sommaren informatorplats hos min mans morfar, friherre Walfrid Gyllenkrok på Oby (mellan Alvesta och Vislanda). Min man hade hört sin mor berätta, vilket starkt intryck det gjort på familjen Gyllenkrok, när den unge pojken förklarade, att de skulle återupprätta namnet. Hon lär ha tillagt med en beundrande knyck på nacken: "Och det gjorde han också!" Han gjorde överhuvud taget ett

djupt intryck på Oby genom sin karaktär, sin begåvning, sin godhet och sin harmoniska personlighet.

Som gymnasist fick H. ett par små dikter tryckta i ortspressen, och när han vid 17 års ålder tog studentexamen höll han ett av ungdomlig idealism buret tal på vers med rubriken Kamp mot våldet, vilket finns bevarat. Kärlek till poesi och en benägenhet att ge sina tankar bunden form behöll han hela livet.

Hösten 1872 skrev H. in sig vid Uppsala universitets juridiska fakultet. Han hade helst velat bli läkare, men det gällde att snarast möjligt kunna stå på egna ben, och dit ledde juridiken fortast och säkrast. Följande år avlade han jur. fil.-examen men hade redan då fått avsmak för de juridiska studierna. Han övervägde att slå om men ansåg sig inte ha råd till det utan fortsatte och avlade 1879 jur. utr. kandidatexamen. Kort därefter blev han e. o. notarie i Svea hovrätt och ett par månader senare auskultant hos Hovrätten för Skåne och Blekinge. Jämsides därmed biträdde han med tingsgöromålen i Medelsta härads domsaga, där han under ett par månader 1880 förvaltade domarämbetet. Han fick i slutet av året v. häradshövdings titel.

Därmed var H:s domarbana avslutad. Det har redan antytts, att han kände motvilja inför juridiken. Detta bottnade ingalunda i brist på fallenhet. Till hans andliga utrustning hörde logisk skärpa och en ovanlig formuleringförmåga, varom mera nedan. Förmodligen har juridiken förefallit honom torr, men framför allt är motivationen att söka på det etiska planet. Han genomsyrades fullständigt av en varm religiositet. I hans anteckningsböcker finns några tankar nedskrivna, som antyder hans konflikt. Han talar där på ett ställe om den personlighetsklyvning, som i vissa fall kan krävas av en människa, t. ex. av en krigare som tvingas att döda, av en politiker som av solidaritet med partiet ser sig nödsakad att rösta mot sin övertygelse eller av en ämbetsman som tvingas att utmäta hos en fattig stackare. Han visste av erfarenhet, hur hårt en dom kunde slå. På ett annat ställe skriver han: "Hur Kristus ställde sig till den juridiska rätten, se hans svar till den arvskrävande." Sannolikt åsyftas orden i Lukas 12: 14: "Vem har satt mig till domare eller skiftesman över eder?" Framför allt tycks det ha plågat Husberg, att enligt hans mening den juridiska rätten alltför ofta kom i konflikt med den moraliska. Dylika tankar återkommer flera gånger i anteckningarna, och han har på ett ställe gjort upp en lista i två spalter. Som rubrik för den ena står Juridisk lag och för den andra Guds rikes lag. Han cite-

Karl Husberg

rar också den klassiska paradoxen *summum jus summa injuria*.

När man tagit del av dessa anteckningar, finner man det förbryllande, att han vid sidan av sin tjänstgöring fortsatte sina juridiska studier och 1881 blev jur. lic. och följande år disputerade och nådde den sällsynta värdigheten som juris utr. doktor. Avhandlingens titel löd: Om domens materiella rättskraft enligt svensk ordinär civil process. Tanken på att återupprätta familjenamnet har förmodligen varit den sporre, som drivit honom att trots allt fortsätta till toppen inom den vetenskap han en gång valt. Han har någon gång sagt, att han gärna hade velat vara pedagog. Om han valt en vetenskap som passat honom, hade han säkerligen blivit en lysande akademisk lärare. Nu slog han i stället in på ämbetsmannabanan.

Samma år som H. disputerade blev han sekr. vid det av 1882 års riksdag tillsatta utskott, som skulle behandla K.M:ts proposition med förslag till förordning rörande lapparna i Sverige och Norge, och därefter sekr. i den kommitté, som tillsatts för att utarbeta förslag till lagstadganden angående förhållandena mellan de svenska lapparna och den bofasta befolkningen. Han fick därigenom sin förs-

ta beröring med norrländska förhållanden. Samtidigt med dessa uppgifter gjorde han en liten come back inom domstolsväsendet. Han tjänstgjorde nämligen då vid protokollet i Svea hovrätt. Vid 1884 års riksdag hade han det krävande uppdraget att fungera som sekr. hos riksdagens konstitutionsutskott.

De kvalifikationer H. visade under dessa år förskaffade honom ett snabbt avancemang. Utan att förut ha tjänstgjort hos länsstyrelsen blev han t. f. landssekreterare i Luleå 1884 och ordinarie redan i augusti s. å.

Han tillvann sig genast förtroende i länet och blev riksdagsman i andra kammaren 1888—90 som representant för Luleå, Piteå och Haparanda. År 1888 utsågs han att tillsammans med dåv. översten vid Generalstaben J. O. B. Stecksén representera Sverige vid gränsregleringen mellan Sverige och Finland. En del smärre justeringar av gränsen gjordes, och gränsrösen upprättades eller reparerades.³ I samband med detta arbete utförde H. ett 10-tal teckningar från gränstrakterna, vilka finns bevarade i släktens ägo. Han besökte även i detta sammanhang S:t Petersburg och erhöll för sina insatser ryska S:t Anna orden.

Redan 1889 återvände H. till Stockholm för att först några månader tjänstgöra som t. f. kammarråd men utnämndes i september till expeditionschef i ecklesiastikdepartementet. Vid den tiden var Gunnar Wennerberg ecklesiastikminister. H. trivdes med att arbeta under honom, och en verklig vänskap uppstod mellan dem.

På denna post kvarstod H. till 1893, då han återbördades till Norrbotten, denna gång som landshövding. Under åren i Stockholm hade han upprätthållit kontakt med denna landsända och fört dess talan i riksdagens första kammare, där han satt som representant för Norrbottens och Västerbottens län 1891—93. Även i fortsättningen var han i riksdagen knuten till Norrbotten, 1897—1902 i andra kammaren för Luleå och Haparanda samt 1905—06 i första kammaren för Norrbottens län.

H. talade vid riksdag efter riksdag för att järnvägsnätet inom Norrbotten skulle utbyggas i snabbast möjliga takt. Under en sådan debatt 1897, då man diskuterade utbyggnad från Boden till Morjärv, fällde H. några ord, som senare ofta kom att citeras. Ett förslag hade utarbetats med hänsyn till befolkningens behov. Från militärt håll förordades emellertid en annan dragning, dock endast med någon

³ Ämbetsber. i Diplomatica, Muscovitica, Beskickn. i S:t Petersburg, bunt 204, RA.

mils divergens. H. förklarade i debatten, att han ansåg det ursprungliga förslaget bättre för Norrbotten men böjde sig för de militära synpunkterna under motivering "att vi där hemma i Norrland hava så gott om mil, så att vi icke knussa på den punkten, om det kniper."⁴ Han talade också för anläggandet av en fästning i Boden. Såväl i riksdagen som vid kyrkomötet, där han invaldes första gången 1893,⁵ arbetade H. energiskt för Härnösands stifts delning, som blev verklighet 1904, när Luleå stift kom till.

Flyttningen till Luleå 1893 måste ha inneburit en ekonomisk påfrestning för H. På den tiden bidrog ju ännu inte staten med möblering av residenset, och för en landshövding utan privat förmögenhet måste detta ha varit betungande. I sådana situationer hade H. ett gott stöd av sin hustru, som hade en otrolig förmåga att få pengar att räcka till.

H. Lagergren har skildrat H:s gärning som landshövding i Norrbottens län och därvid bl. a. utnyttjat länsstyrelsens rapporter.⁶ Det var ingen sinekur, som H. nu tillträdde och hade att sköta jämsides med arbetet vid riksdag och kyrkomöte. Norrbotten var vid denna tid en landsända i sjudande utveckling. Kort efter H:s tillträde som landshövding fullbordades Norra stambanans framdraging till Boden och öppnades 2 aug. 1894 i närvaro av kung, kronprins, riksdagsrepresentanter m. fl. Från de nya stationssamhällena byggdes ett stort antal vägar, och i länets nordligaste bygder fullföljdes tidigare påbörjade vägarbeten.

Tack vare järnvägsförbindelsen med Luleå ökade gruvbrytningen. Till Gällivare strömmade en mängd arbetssökande, som vållade länsstyrelsen mycket besvär. Många hade utan tillstånd på kronans mark uppfört primitiva bostäder, ofta av fläsk- och dynamitlådor med torv- och jordfyllning. Varningar hjälpte inte, och vräkningsåtgärder skulle ha framkallat de bedrövligaste förhållanden. Även Kiruna utvecklades snabbt. Där fanns 1897 *en* människoboning, men 1900 hade ett samhälle med 2 000 invånare vuxit upp. Lagergren säger sammanfattningsvis om H:s insatser i sammanhanget: "Skickligt och planmässigt lades emellertid det förvirrade tillståndet till rätta."⁷

⁴ AK 7/4 1897.

⁵ H. tjänstgjorde vid detta kyrkomöte som sekr. i dess kyrkolagsutskott. Han deltog även i kyrkomötena 1898, 1903, 1918, 1920 och 1925.

⁶ H. Lagergren, Landshövdingar i Norrbottens län (Norrbotten. Norrbottens läns hembygdsförenings tidskrift, 5, 1926).

⁷ a. a., s. 96.

Dessa år var en svår tid för det norrländska lantbruket. Skörden slog flera år fel, och jordbruket hade kommit att lida av brist på arbetskraft, då denna drogs till industri och gruvor. Ett målmedvetet arbete nedlades, och förut påbörjade utdikningsföretag fortsattes. H. hade överinseende över detta arbete i egenskap av ordf. i länets hus-hållningssällskap 1894—1900. Även samernas ställning vållade bekymmer, då man hotade beskära deras rätt till renbete. H. verkade för deras sak såväl inom länsstyrelsen som i egenskap av ledamot 1895—96 i kommittén angående de svenska lapparnas rätt till renbete och renmärkning.

Sedan Lagergren redogjort för de svåra uppgifter, som landshövdingen i Norrbottens län vid denna tid ställdes inför, faller han följande omdöme beträffande H:s verksamhet i länet. ”Han visade sig också vuxen dessa uppgifter. Personligen förvärvade han sig genom sitt klara genomträngande förstånd, sin stora arbetsförmåga och sällsynt harmoniska personlighet mycken aktning och tillgivenhet.”⁸ Denna H:s verksamhet förflöt inom en avlägsen landsända och var trots notorisk effektivitet och klokhet knappast ägnad att dra hela landets blickar till honom. Så var däremot fallet med hans framträdande i riksdagen.⁹

H. var partilös moderat. Att han i riksdagen bevakade Norrbottens intressen har redan påpekats, vilket f. ö. betingades av hans tjänsteställning. Stor uppmärksamhet väckte hans uppträdande i samband med behandlingen av den beryktade s. k. Åkarpslagen.¹⁰ Mot sekelskiftet rådde oro på den svenska arbetsmarknaden, och åtskilliga strejker förekom. I avsikt att råda bot på dessa förhållanden väcktes vid 1899 års riksdag av lantmannapartisten Pehrsson i Åkarp motion om att det skulle vara straffbart att med våld eller hot om våld *försöka* tvinga någon att delta i strejk. Motionen gick till lagutskottet, där H. var v. ordf. Utskottet tillstyrkte förslaget, men tre av medlemmarna, däribland H., reserverade sig. Vid den debatt, som följde i andra kammaren, höll denne ett anförande, som ofta citerats av den svenska arbetarrörelsens historiker. H. ansåg, att denna lag var orimlig, då ett resultatöst försök att tvinga en person att begå mord, stöld eller mened icke var straffbart. Det var princip i svensk lagstiftning att inte straffa försök till brott. Bland utskottets

⁸ a. a., s. 97.

⁹ Huvudkälla för skildringen av H:s riksdagspolitiska verksamhet är Sten Carlsson, *Lantmannapolitiken och industrialismen* (1953).

¹⁰ Se t. ex. J. Westerståhl, *Svensk fackföreningsrörelse* (1945), s. 242 ff., och R. Casparsson, *LO under fem årtionden* (1947), s. 458.

reservanter befann sig också den ultrakonservative dåvarande professorn i processrätt Ernst Trygger.¹¹

Att H. verkade för anslag till Bodens fästning har ovan nämnts. Av religiöst etiska skäl var han lidelsefull motståndare till krig men försvarsvän. När den stora försvarsreformen avgjordes 1901, var H. konsultativt statsråd och torde ha stött förslaget men framträdde inte i debatten. I tullfrågan anslöt han sig till frihandlarna. I rösträttsfrågan markerade han tveksamhet beträffande den gradering av rösträtten med två röster för gifta män och för män över 40 år, vilken föreslogs vid 1902 års riksdag.¹²

Vid riksdagen 1900 tog regeringen initiativ till reformering av lagen om minderårigas deltagande i industriellt arbete. Man ville behålla dittillsvarande nedre gräns vid 12 år, under förutsättning att skolplikten upphört. Vänstern opponerade sig och väckte motion om höjning av gränsåldern, och prästerna anslöt sig i allmänhet härtill. I debatten yttrade sig H. som i denna fråga anslöt sig till högern och framhöll, att många tolvåringar kunde behöva arbetsinkomster.¹³ Minnen från hans egen barndom torde ha föresvävat honom.

Värme, slagfärdighet och logisk skärpa utmärkte H:s anföranden i riksdagen, vilket under årens lopp skaffat honom stort anseende. "För hvarje riksdag, som gått, har den meningens stadgat sig säkrare inom alla läger, att hans parlamentariska kraft är af allra första rang... Och det finns i andra kammaren ingen nu mer än Adolf Hedin, till hvars ord man lyssnar med mera andlös uppmärksamhet än till hans", heter det i en initierad artikel i Hvar 8 Dag 1900.¹⁴ Författaren analyserar vidare: "Lugnt och säkert studerar han sig in i de stycken, med hvilka han har att taga befattning. Halfgjordt arbete är honom en styggelse, och att affärda med en fras, hvad han icke kan bedöma i sak, faller honom icke in. Men hans begåfning och arbetsförmåga är stor nog att ändå rädda honom från att fastna i detaljernas mångfald. Planmässigt och raskt reder han ut härfvor-na."

När detta skrevs, hade H. 12 juli 1900 utnämnts till konsultativt statsråd. E. G. Boströms nära förestående avgång som statsminister

¹¹ Akarpslagen antogs som bekant av riksdagen och sanktionerades sedan av KM:t trots Högsta domstolens avstyrkande. — H:s insats i sammanhanget torde vara anledning till att han utsågs till ordf. i den 1899 tillsatta Förliknings- och skiljedomskommittén.

¹² S. Carlsson a. a., s. 359, och S. Runestam, Förstakammarhögern och rösträttsfrågan 1900—1907 (1966), s. 38 ff.

¹³ S. Carlsson, a. a., s. 343 f.

¹⁴ s. 678.

var då ett allmänt känt faktum. Ett brev från Boström till H. 29 juni har, mirabile dictu, bevarats. Boström skriver på nådig befallning av kungen och erbjuder H. plats i konseljen. "Detta beslut har icke kraft några vidare överläggningar, ty Konungen sjelf likasom vi alla hafva varit ense om att främst önska Ditt inträde i rådet." Boström säger sig vidare hos kungen ha anmält sin önskan att avgå "såväl af politiska som personliga skäl". Om sin ev. efterträdare kan han inte lämna några upplysningar men nämner i förtroende, att "de namn, som blifvit nämnda äro Grefve G. Sparre och Friherre F. W. von Otter. Men min afgang kommer ej att föranleda någon rubbning för öfrigt i konseljen, och Konungens afsigt och önskan är, att rigtningen skall förblifva oförändrad."

Som bekant blev von Otter den nye statsministern, och detta brev visar, att han redan från början varit påtänkt. Före utnämningen kannstöptes det emellertid friskt om saken, och det var en vitt utbredd tro, att H. invalts i regeringen för att vid Boströms avgång avancera till statsministerposten.¹⁵ På moderat liberalt håll betecknades hans kandidatur som "tilltalande", men i konservativa och protektionistiska kretsar ställde man sig avvisande.¹⁶

Det blev framför allt åt den norska frågan, som H. fick ägna sina krafter i regeringen.¹⁷ Konsulatfrågan blev nu brännande.¹⁸ Vid denna tid inföll den Bobrikovska epoken i Finland, vilken orsakade en utbredd ryss-skräck i Sverige, där man också fruktade, att den norska vänstern skulle göra gemensam sak med ryssarna. Detta torde ha bidragit till att utrikesminister Lagerheim, som genomgående företrädde en mjuk linje mot Norge, i samförstånd med Oscar II beslöt gå norrmännen till mötes i konsulatfrågan. Eget konsulatväsen var ett gammalt krav från norsk sida, och i jan. 1902 tillsattes en svensk-norsk kommitté med uppdrag att utarbета förslag om särskilda konsulter för vartdera landet, dock med fortsatt gemensam utrikesförvaltning. Medan kommittén arbetade, avgick von Otter och Boström återtog statsministerposten. I juli 1902 var kommittén färdig med sitt betänkande, som innehöll förslag om särkonsulter. Detta betänkande förutsatte emellertid fortsatta förhandlingar i frågan,

¹⁵ A. Wählstrand, *Regeringsskiftena 1900 och 1902* (1947), s. 36 f.

¹⁶ *Ibid.*, s. 39, 40 not 4, 46 not 2, 158.

¹⁷ H. hade 1899 i andra kammaren markerat en moderat hållning i flaggfrågan (S. Carlsson, a. a., s. 264).

¹⁸ Huvudkälla för framställningen av konsulatfrågan har varit J. Weibull, *Inför unionsupplösningen 1905. Konsulatfrågan* (1962).

och inofficiella sådana inleddes i okt. men kom i gång på allvar först i dec. 1902.

Som förhandlare fungerade på norsk sida statsministern i Kristiania och tre andra statsråd samt på svensk sida Boström, Lagerheim och H. Den senares juridiska kunskaper torde ha kvalificerat honom för uppdraget, och han var "känd för sin förmåga att finna försiktiga och mjuka formuleringar". Man talade i regeringen om "husbergiska".¹⁹

Inom svensk opinion hade vid denna tid utkristalliserat sig tre olika ståndpunkter i konsulatfrågan. Den första företrädde främst av förstakammarhögern, som absolut ogillade den eftergift för norska krav, som upprättandet av särkonsuler innebar. Den andra omfattades av moderat konservativa och en del liberala. Dessa kunde gå med på särkonsuler, men endast under förutsättning att man samtidigt fick garantier för fortsatt gemensam utrikesledning. Man ville m. a. o. gardera sig mot att en lag om särkonsuler skulle leda till att norrmännen sedan utverkade egen utrikesförvaltning. Den tredje ståndpunktens män ansåg, att den enda framkomliga vägen, om inte förhandlingarna skulle strandas, var, att de från svensk sida fördes utan att man begärde dylika garantier. Om ett eget norskt konsulatväsen var förenligt med gemensam utrikesledning fick så småningom utrönas.

Till en början var de svenska delegaterna eniga om att driva förhandlingarna på grundval av den andra ståndpunktens program. Man krävde alltså, att konsulatfrågan skulle sammankopplas med frågan om gemensam utrikesförvaltning. Snart kom emellertid förhandlingsläget att tillspetsas. Den norske vänsterledaren, stortingspresident Carl Berner, krävde i ett förslag till dagordning för stortinget 21 jan. 1903, att konsulatfrågan skulle lösas utan att sammankopplas med spörsmålet om gemensam utrikesförvaltning. Oscar II synes vid underrättelsen härom ha övervägt att bryta förhandlingarna,²⁰ och Boström meddelade de norska delegaterna, att man i Sverige inte kunde tänka sig att bibehålla unionen med särskild utrikesledning för vardera landet. Lagerheim slöt ännu upp vid Boströms sida. Spänningen ökade, sedan norske statsministern Blehr i debatten tillstyrkt Berners förslag. Förhandlingssituationen var minst sagt kärv.

Vid sammanträde 14 mars framkom motsättning mellan Boström och hans båda förhandlingskolleger. Lagerheim och H. hade då fun-

¹⁹ A. Wählstrand, 1905 års ministärkriser (1941), s. 33 f.

²⁰ J. Weibull, a. a., s. 118 ff.

nit den inslagna vägen oframkomlig och ville fortsätta konsulatförhandlingarna utan förbehåll.²¹ Motsättningen doldes utåt, men Boström genomdrev sin vilja, vilket ledde till att förhandlingarna tillfälligt bröts. När norrmännen kort därefter ville återta dem, måste motsättningen inom den svenska delegationen överbryggas, och kronprinsen-regenten, som då befann sig i Kristiania, tillkallades för att slita tvisten. När denna hänvändelse gjordes, svävade den svenska regeringen efter allt att döma i okunnighet om att kronprins Gustav på egen hand just varit aktiv i unionsfrågan.²²

Vid en cercle på galaoperan i Berlin 27 jan. 1903 hade kejsar Wilhelm ett långt samtal med den svensk-norske ministern Arvid Taube, som givetvis rapporterade innehållet till Lagerheim. Kejsaren tyckte det var bra, att kronprinsen nu blev regent och for till Norge, ty han hade bestämda åsikter i norska frågan. Sverige och Norge *måste* höra samman, och bara svenskarna stampade ordentligt med fötterna, skulle norrmännen ge vika. Kejsaren hade själv sett norska truppövningar och visste, att norrmännen inte kunde bjuda motstånd. Lagerheim kommenterade torrt: "Vi skulle helst se, att der hohe Herr sparade sina råd, tills vi begärde dem." Han ville inte dra de unionella tvisterna under utländska makters dom och än mindre begära deras inblandning. Drog Sverige in någon främmande makt på sin sida, skulle sannolikt Norge få stöd av någon annan.

Sådan var alltså Lagerheims inställning men inte kronprinsens. Samma dag som stortinget antog Berners dagordning, nämligen 23 jan. 1903, kallade kronprins Gustav under stor sekretess upp den tyske ministern i Stockholm, greve Leyden, till slottet. Kronprinsen utvecklade sina synpunkter på unionsfrågan och var pessimistisk beträffande Sveriges utsikter att militärt besegra Norge. Utvecklingen kanske skulle leda till att man måste vädja till utlandet, och han litade i så fall på tysk hjälp. Kronprinsen uttalade också en önskan att få se Leyden i Kristiania i febr. Auswärtiges Amt anmodade emellertid Leyden att uppskjuta resan. Hans depesch om samtalet med kronprinsen övervägdes noga i Berlin, innan saken föredrogs inför kejsaren. Troligen hade denne ej kännedom om händelsen vid ovan

²¹ Motsättningen mellan H. och Boström tycks ha varit gammal. Biskop Gottfrid Billing föreslog inför Gilljams avgång 1898 Boström att ta H. till ecklesiastikminister, men denne var ej böjd därför, "som jag tyckte mig förstå, av rent personliga skäl" (G. Billing, Anteckningar från riksdagar och kyrkomöten 1893—1906, s. 148).

²² F. Lindberg, Kunglig utrikespolitik (1966), s. 139 ff.

omtalade samtal med Taube. Först efter sin återkomst till Stockholm från Kristiania blev kronprinsen genom Leyden underrättad om att kejsaren svarat avböjande.

Sådan var alltså situationen, när kronprins Gustav utsågs till skiljedomare, och utslaget är därmed givet: han tog helhjärtat parti för Boströms hårdare linje mot Lagerheim och H. Alltför stor hänsyn till kronprinsens direktiv tog dock inte de svenska delegaterna, och förhandlingarna med norrmännen kom åter i gång och utmynnade i en gemensam kommuniké 24 mars 1903. Enligt denna skulle särskilt konsulatväsen för Sverige och Norge upprättas. Särkonsulernas ställning till utrikesministern och beskickningarna skulle regleras genom lika lydande lagar, som inte kunde ändras eller upphävas utan samtycke av båda ländernas statsmyndigheter. Kommunikén vann officiellt godkännande, då den antogs av K M:t i sammansatt statsråd 11 dec.

Innan dess hade den dock utsatts för häftig kritik i både Norge och Sverige. Från norsk sida hävdades, att man bundit norrmännens handlingsfrihet i arbetet på att få full självständighet genom beslutet, att frågan om utrikesförvaltningen skulle bli föremål för underhandlingar med Sverige. Att de lika lydande lagarna inte ensidigt kunde uppsägas stred mot stortingets lagstiftningsmakt och gjorde norsk lagstiftning beroende av svenskt absolut veto. I Sverige var oppositionen våldsamt mot att konsulatfrågan lösts till norrmännens fördel, medan frågan om utrikesförvaltningen skulle avgöras först genom senare förhandlingar. Vid statsrådssammanträde 21 dec. bemyndigades emellertid de svenska och norska delegaterna att fortsätta förhandlingarna.

Atmosfären hade lättat något, sedan högern och de moderata gått fram vid stortingsvalen i Norge på hösten och en koalitionsregering därefter bildats med högerledaren Hagerup som statsminister. Vad det nu gällde var att med kommunikén som förhandlingsbas utarbeta de lika lydande lagarna. I själva verket hade detta arbete påbörjats redan före kommunikéns utfärdande i samarbete mellan H. och norske statsministern i Stockholm Sigurd Ibsen. Ett utkast, sammanställt av H. efter konferens med Ibsen, förelåg och skulle utgöra utgångspunkt vid förhandlingarna.

Emellertid kom de norska delegaterna snart att utsättas för tryck från stortinget, där saken debatterades i april 1904. Först i slutet av maj förelåg norska regeringens förslag till lagar, och inte förrän 2 aug. översände Lagerheim det norska förslaget till regeringens öv-

riga medlemmar. Samtidigt överlämnades till dem bl. a. ett av Lagerheim och H. utarbetat förslag samt en av Boström uppsatt promemoria. Dröjsmålet sammanhängde med att meningsskiljaktigheter återigen hade uppstått mellan Boström och meddelegaterna. Jörgen Weibull har påvisat, att Boström, när han utarbetade sin promemoria, haft hjälp av förstakammarhögerns främste talesman i konsulatfrågan, nämligen Ernst Trygger. Weibull påpekar också, "att det var hos motståndarna till kommunikén och förhandlingspolitiken i konsulatfrågan som Boström sökte råd och stöd för sin politik".²³

Konsultativa statsrådet Hjalmar Westring sökte sammanjämka de skilda ståndpunkterna och utarbetade i detta syfte några anmärkningar. Boström å sin sida utarbetade ett eget lagförslag, som 6 sept. överlämnades till samtliga statsråd. Weibull har påvisat, att Boström även denna gång samarbetat med Trygger. Denne hade utarbetat ett förslag till lagtext, och "Boströms lagförslag av den 6 september är i själva verket — förutom på två punkter, där Boström ytterligare skärpt tendensen — en nära nog ordagrann avskrift av Tryggers utkast till lagtext av den 15 april 1904."²⁴

Vid detta tillfälle tycks H. ha övervägt att lämna regeringen. Enligt en säker familjetradition vände han sig vid något tillfälle till Boström med förfrågan, om han kunde ha utsikt att få den då lediga posten som president i Kammarkollegium. Boström svarade emellertid, att den redan hade tilldelats Gustaf Munthe. Denne utnämndes 30 sept. 1904.²⁵ H. stannade dock kvar i regeringen, där förhållandena nu blev ytterst tilltrasslade. Ytterligare två lagförslag framlades, Westring upptogs i förhandlingskommittén, och åtskilliga försök gjordes att överbygga motsättningarna, men Boström vägrade att ge efter.

Den 25 okt. meddelade Boström, att han tänkte begära sitt avsked, varpå Lagerheim svarade, att det i stället var han och hans meningsfränder som borde avgå. I denna situation ingrep ånyo kronprins Gustav, som övertalade Boström att stanna kvar, men Lagerheim avgick. H. satt kvar i regeringen men hade nu givetvis kommit i underläge.

Avsikten med Boströms agerande vid förhandlingarna kan, såsom Weibull påpekat, inte ha varit någon annan än att åstadkomma de-

²³ Weibull, a. a., s. 215 f., 264.

²⁴ A. a., s. 273 f.

²⁵ Att jag i detta fall vågar så bestämt bygga på en muntlig tradition sammanhänger med att H. var min mormors bror, medan Munthe var min farmors bror. Det är därför naturligt, att saken uppmärksammades i familjen.

ras definitiva avbrytande. Denna intention överensstämde helt med förstakammarhögerns, inom vars krets han ju också sökt hjälp. Sannolikt ansåg han det hopplöst att i riksdagen driva igenom ett beslut i konsulatfrågan.

Det var dock inte bara på den extrema högern som Boström nu stödde sig, utan också på kungahuset. Kronprinsens inställning till norska frågan har redan berörts, och själv gjorde han gällande, att han gick sin fars ärenden. Weibull har klart påvisat, att både kung och kronprins vid denna tid bestämt förordade en hård politik mot norrmännen och att deras ståndpunkt påverkat Boströms ställningstagande. Denne hade sålunda stöd av första och en del av andra kammaren samt av kungahuset. Felbedömningen låg i att man inte insåg, att denna linje ofelbart skulle leda till unionens upplösning.²⁶

Den i regeringen, som sedan kom att närmast samarbeta med Boström var konsultativa statsrådet Ramstedt, och det blev huvudsakligen han som utarbetade svenska regeringens slutgiltiga förslag till lika lydande lagar. Detta, som 9 dec. överlämnades till statsminister Hagerup, följde i stort sett Boströms linje. Det väckte en våldsam indignation i Norge. På sex punkter hade nya krav ställts, och man kallade dem "de sex lydrikespunkterna". Resultatet blev, att förhandlingarna definitivt strandade 7 febr. 1905. Norrmännen ansåg, att svenskarna svikit sitt löfte att ge Norge egna konsulter.

Under februari—mars 1905 vistades kronprinsen som regent i Kristiania. Han såg den norska förbittringen på nära håll, vilket kom honom att ändra ståndpunkt i unionsfrågan. Han insåg, att det inte längre fanns något hopp om att kunna rädda unionen. Frågan var bara, hur den lämpligast skulle avvecklas. Efter sin återkomst till Stockholm i mars höll kronprins Gustav ett tal inför riksdagens hemliga utskott, vari han förordade ett svenskt initiativ till en upplösning av unionen. Utan stöd från kungahuset var Boströms ställning som statsminister ohållbar, och 7 april 1905 begärde han sitt avsked och efterträddes av Ramstedt. H. kvarstod som konsultativt statsråd i dennes ministär, där han 19 juni blev ecklesiastikminister.

Vad som hände närmast efter det att förhandlingarna med norrmännen brutits är allmänt bekant. I mars 1905 hade en ny norsk koalitionsregering bildats med den vänsterorienterade Christian Michelsen som statsminister. Stortinget antog i maj en lag om eget norskt konsulatväsen, utan att dess förhållande till utrikesdeparte-

²⁶ Lindberg, a. a., s. 280.

mentet ordnades. Oscar II vägrade sanktionera lagen under motive-ring, att Norge inte ensamt kunde anta en lag, som berörde förhål-landet mellan de båda rikena. Det norska statsrådet vägrade kontra-signera kungens beslut, varpå den norska regeringen begärde sitt av-sked. Kungen förklarade, att han inte nu kunde bilda någon ny rege-ring, och vägrade bevilja detta avsked. Stortinget proklamerade då 7 juni, att kungamakten upphört att fungera. Man förklarade m. a. o. unionen upplöst.

Norrmännens handlingssätt betraktades i Sverige som revolutio-närt och väckte en oerhörd harm. På många håll förordades svensk mobilisering, medan man på vänsterhåll motsatte sig ett militärt ingripande. Utan vidare kunde dock inte norrmännens uppträdande accepteras, varför kallelse utfärdades till en urtima riksdag, som samlades 20 juni. Ramstedts ministär var nu inställd på att försöka lugna den allmänna upphetsningen, och det var en grannliga upp-gift att formulera propositionen i norska frågan. Sedan två olika förslag avfärdats såsom varande för skarpa, uppdrog man åt H. med hans kända förmåga att finna mjuka formuleringar att författa den.²⁷ Reaktionen blev emellertid våldsamt såväl i riksdag som press, och regeringen beskylldes för feghet och undfallenhet. Ett sär-skilt utskott tillsattes med förstakammarhögerns ledare Christian Lundeberg som ordförande för att behandla unionsfrågan. Utskottet framlade sedan ett enhälligt utlåtande, som stod i klar motsättning till regeringens linje. En rad villkor uppställdes för unionens upp-lösning. Då detta förslag antogs av kamrarna, avgick hela regeringen Ramstedt i aug. 1905, och Lundeberg blev statsminister.

H. har själv sagt, att han vid krisen 1905 främst strävat efter att undvika krig. Han yttrade också i samband med den storm som pro-positionen utsattes för: "Samtidens dom är hård, men jag tror att historiens blir mildare." Det är tvivelaktigt, om det hade gått att rädda den svensk-norska unionen, men mycken bitterhet hade för visso förebyggts, om man fått fortsätta att tala "husbergska" i konsu-latfrågan.

En enhällig släkttradition gör gällande, att H. någon gång varit erbjuden statsministerposten men avböjt. Detta har icke kunnat be-läggas, men det kan möjligen ha skett vid Lundebergs avgång i okt. 1905. När man tagit del av H:s anteckningsböcker, förstår man att han skulle avböja, om nu ett sådant erbjudande gjordes. Han läm-nade politiken utan saknad.

²⁷ A. A. Wählstrand, 1905 års ministärkriser, s. 63.

I ett brev 8 aug. 1906 till landshövding Bergström i Luleå²⁸ omtalar H., att han insänt skriftlig avsägelse av sin plats i första kammaren och tillägger: "Jag har väsentligen tappat smaken för det politiska lifvet och all den ruskighet, som der möter en." Den partibundenhet, som följde med den nu framträdande parlamentarismen, passade honom inte heller, och han skriver på ett ställe i sina anteckningar, att en kristen inte kan gå in i något parti. Tidens politiska honnörsord imponerade inte heller på honom. Ett par anteckningar, efter allt att döma gjorda 1916, belyser den saken. Han skriver: "Inom politiken bli de despotiska lynnena mestadels demokrater — ty *der* finns stor utsikt att på den vägen komma till välde — det finns många att beherrska — der finns möjlighet att *genom de många* komma till makt." Vidare: "Parlamentarismen är just en herrlig institution för att realisera ett maktlystet fåtals välde." Det är märkligt att finna, att denne jur. utr. doktor och fd. statsråd på äldre dagar skriver: "De två nästan oframkomliga vägarna: juristens och politikerns."

I sept. 1905 utnämndes H. till landshövding i Älvsborgs län. När han första dagen infann sig punktligt på sitt ämbetsrum, hade ännu ingen annan på länsstyrelsen anlämt. H. gick då runt och placerade ett exemplar av sitt visitkort, vikt i hörnet, på vars och ens skrivbord. Inte ett ord yttrades om saken, men ingen uppsträckning hade kunnat vara effektivare. De övriga dök så småningom upp, mer eller mindre röda i ansiktet, och i fortsättningen kom alla i tid.

H. hade för vana att bryta posten i närvaro av landsstatens avdelningschefer. Han förde då långa gemytliga och intressanta samtal om ditt och datt, ibland allvarligt men lika ofta skämtsamt, och han lär ha gjort denna stund till en fest för de närvarande.²⁹

Den som känt H. kan väl förstå detta. Hans personliga charm var obeskrivlig. Först och främst kände man, att allt han sa kom från hjärtat. Han öste generöst ut av sin stora lärdom, och det var alltid tydligt att han tänkt, innan han talade. Därtill kom som ett grundläggande drag i hans personlighet en glittrande humor, som spelade över ett djupt allvar. Under järnvägsresor roade sig H. ofta med att författa anekdoter på vers. I umgänget med människor var han lätt-sam och kunde strö omkring sig de lustigaste repliker, som ofta kom helt oväntat. Det fanns till allt annat något av tjuvpojke hos honom.

²⁸ I UUB.

²⁹ Traditionen härom bekräftad av landskamrer Hugo Sandelin, Uppsala, som i sin ungdom tjänstgjort under H. i Vänersborg.

En av hans repliker kan vara värd att rädda undan glömskan. Vid en högtidlighet i Storkyrkan i samband med Lutherjubileet 1917 kom H. att sitta bredvid en av sina gamla statsrådskamrater, Theodor Odelberg. På en framskjuten plats i koret satt den då 93-åriga fru Günther, född Grevesmühl, änka efter en av rikets herrar, justitiestatsministern och serafinerriddaren Claes Efraim Günther. Odelberg viskade då till H.: "Vem är den gamla damen?" Svar: "Vet du inte det? Det är ju Luthers änka."

De uppdrag, som H. erhöll i länet var väl i stor utsträckning sådana som normalt tillkommer en landshövding. Nekrologerna i ortspressen framhåller hans intresserade arbete för länets kommunikationer och jordbruk. Som styrelseledamot i flera enskilda järnvägar verkade han för de förra, som ordf. i länets båda hushållningssällskap för det senare, och såväl Älvsborgs läns norra som dess södra hushållningssällskap tilldelade honom sin stora guldmedalj. Han påtalar emellertid på ett ställe i sina anteckningar, att hushållningssällskapen börjat politiseras.

Även för skogsbruket intresserade sig H., och därvidlag kom han att ännu en gång göra en insats inom rikslagstiftningen, i det att han utsågs till ordf. i den 1911 tillsatta skogslagstiftningskommittén.³⁰ I detta sammanhang deltog han i 1913 års internationella skogskongress i Paris. Efter hemkomsten höll han inför Västra Sveriges skogsvårdsförbund ett föredrag, som trycktes.

Förutom en färd till Lybeck i hans ungdom och ovan omtalade tjänsteresa till S:t Petersburg var denna resa till Paris H:s enda färd utanför Norden. Pengarna räckte inte till för sådant, vilket han måste ha saknat, då han hade stort intresse för språk. Som pensionerad studerade han särskilt engelska, och i franska hade han genom litteraturstudier skaffat sig ett stort ordförråd men lyckades aldrig lära sig ett korrekt uttal. Sådant ingick inte i den tidens skolundervisning och var svårt att inhämta vid senare år. När H. ett par år efter sin pensionering flyttat till Stockholm, gick han ofta på söndagarna i fransk-reformerta och engelska kyrkorna. I latin och grekiska besatt H. djupa kunskaper. När Vänersborgs humanistiska förbund bildades 1919, blev H. medlem och utsågs efter sin pensionering 1922 till hedersordförande i förbundet, "där hans humanistiska skolning fick ta sig förnämliga uttryck".³¹

³⁰ H. var även ordf. i konkurslagstiftningskommittén 1907—1908 samt i kommittén ang. det ecklesiastika arrendeväsendet 1921—1923.

³¹ G. Rudberg, *Minnen från svenska humanistiska förbundet. I: Skarastudier*, 2 s. 118.

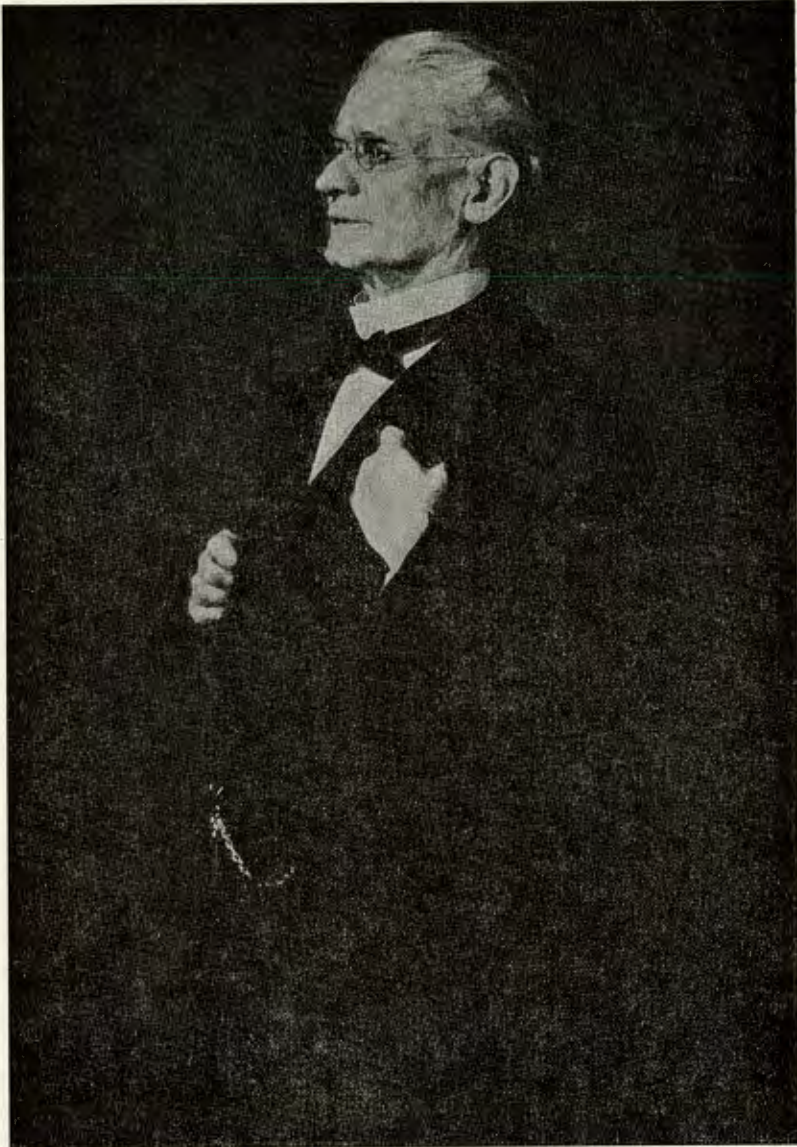
H. intresserade sig särskilt för uppgiften som inspektor vid läroverket och flickskolan i Vänersborg. Koncepten till hans skoltal är, som redan nämnts, bevarade och röjer en nyplatoniskt färgad idealism. Dessa tal väckte stor uppmärksamhet och drog en långt större publik, än vad som var betingat av omständigheterna. "Landshövding Husberg räknades långt innan han kom till Älvsborgs län till vårt lands främsta talarbegåvningar, och han ägde ett säreget personligt känslöbetonat sätt, när han talade", heter det i en nekrolog.⁸²

Man vet, att H. högt uppskattade Viktor Rydberg, och mycket tyder på att hans religiösa uppfattning haft en färgning, som starkt påminner om den rydbergska. Det nyplatoniska draget har redan påpekats. Några anteckningar visar också, att han var starkt kritisk till kyrkans dogmer. På ett ställe skriver han: "Ju större människokärlek, dess mindre dogmer" och på ett annat: "Hur mycken dogmatik hade alla de, som Jesus förklarade frälsta?" Han påtalar också, att man beskärmar sig över katolicismens auktoritetstro utan att själv ge avkall på "en hel del gamla dogmer". I något som förefaller att vara utkast till en religiös essay heter det: "Tror du att Gud finns och tror du att Gud är kärleken... så har du allt vad du behöver hålla för sant... Några fler trossatser behöver du icke." Denna liberala inställning kom att göra honom kritiskt inställd till kyrkan som institution, och han skriver därom: "Staten är den disciplinerade synden. Kyrkan såsom en rättsligen organiserad yttre anstalt, har ungefär samma ställning till det inre religiöst rätta som staten till det inre moraliskt rätta." Det är kanske inte alldeles riktigt som biskop J. A. Eklund skriver: "Landshövding Karl Sigfrid Husberg i Vänersborg höll i allo provet som en kyrkans man i anda och sanning."⁸³ H. var emellertid en flitig kyrkobesökare men framhåller på flera ställen i sina anteckningar, att predikan framför allt gav impulser till egen fortsatt tankeverksamhet. Sitt förakt för kyrkans lärosatser behöll han dock för sig själv av rädsla att rubba någon i hans tro. Anteckningarna bekräftar, att religionen för H. varit det centrala i livet med Kristusgestalten ständigt aktuell. Detta anade nog alla, som kom i beröring med honom, men han talade nästan aldrig om sin religion. Han bar f. ö. ständigt på sig ett streckat exemplar av Nya testamentet.

Det är knappast förvånande, att H. med denna inställning kom att

⁸² Älvsborgs Läns Annonsblad 23/5 1928.

⁸³ Hågkomster och livsintryck, 25 (1945), s. 83.

Karl Husberg. Målning av Emerik Stenberg, Residenset, Vänersborg.

intressera sig för Leo Tolstoj. Konceptet finns bevarat till ett föredrag, som han höll i början av 1920-talet om krisen i slutskedet av Tolstoj's liv. Med djup psykologisk inlevelse skildrar han, hur Tol-

stoj kom att förneka hela den kyrkliga lärobyggnaden, vilket medförde kyrkans bannlysning, men hur han också försökte leva ett liv i Kristi efterföljelse. H. ser också situationen från grevinnan Tolstoj synpunkt. Hon kunde inte följa mannens tankar och släppa den barnatro hon blivit uppfostrad i. Det var dock, enligt H., inte detta som ledde till krisen, då Tolstoj i slutskedet av sitt liv flydde sin familj för att få sluta som eremit. H. kommer fram till att felet i Tolstoj förkunnelse låg i att den huvudsakligen var av negativ, fördömande art. Tolstoj var för mycket fanatiker. Han insåg inte, att idealet aldrig kan nås här i ändlighetens värld, "att överseende, förlåtelse och försoning är den livsluft, varförutan vi icke kunna andas". Det är betecknande för H., att han slutar med en antydning om att grevinnan Tolstoj möjligen kan ha bidragit till krisen men att därom kan ingen människa döma.

Kanske sträckte sig parallellen mellan Tolstoj och H. även in på det äktenskapliga planet. Det är typiskt för H:s ridderlighet, att han särskilt understryker grevinnan Tolstoj svårigheter och försöker se konflikten från hennes synpunkt. Med stor uppskattning skildrar H. hennes insatser som husmor och handhavare av familjens ekonomiska tillgångar. Härmed kommer jag in på ett vanskligt ämne, nämligen H:s eget äktenskap. Hans hustru Anna var syster till min morfar och dotter till bagaren och källarmästaren i Växjö Joseph Forsberg och hans hustru född Toft. Joseph Forsberg hade en viss konstnärlig läggning och verkade framgångsrikt även som amatörrarkitekt i Växjö. Anna, som var yngst av barnen, hade gått i den flickskola, som då fanns i Växjö. Hon hade fått en fin musikalisk utbildning och skrev en perfekt svenska men talade inga främmande språk. Hon hade en utpräglad praktisk men inte alls intellektuell läggning.

År 1884, när H. utnämns till landssekreterare i Luleå, stod bröllopet i Växjö. I samband med flyttningen till Luleå framträdde hos Anna Husberg en utpräglad oro och ängslan. Hon var varmt religiös och omutligt hederlig, men hennes starka plikt känsla fyllde henne med oro att inte vara vuxen de uppgifter hon nu ställdes inför, vilket ofta gjorde henne förskräckt och dyster. Hennes mindervärdeskänslor accentuerades sedan alltmer i samband med mannens stigande sociala ställning och kunde ta sig nästan sjukliga uttryck. Hon hade också utpräglade sym- och antipatier, vilket kunde medföra svårigheter i hennes ställning. Under senare år lättade trycket, sannolikt därför att hon kände sina praktiska insatser uppskattas,

och under sina senaste år blev hon alltmer harmonisk.

Hennes ekonomiska förstånd har redan berörts. Hon var genom-musikalisk, spelade piano och ansågs ha ett ovanligt vackert anslag. Den musikaliska läggningen gick i arv till de båda döttrarna, av vilka den äldsta genomgick Musikaliska akademien och den yngsta hade en stor och vacker sopran. Det musicerades mycket i det hus-bergska hemmet, vilket säkert glädde H., som var musikalisk men inte själv utövade musik.

Utan tvivel har det tryck över hemmet, som hustruns läggning länge medförde, varit en stor påfrestning för H. Han iakttog dock en obrottslig lojalitet och gjorde aldrig för någon en antydning därom.

Det är mot bakgrund av detta och av de besvikelser han haft i livet, att han inte fått ägna sig åt vad han önskat, att hans ende son dog vid spädd ålder m. m., som man har att se ett yttrande, som han ofta fällde: "Resignation är livets högsta konst." Att man inte får pressa dessa ord för hårt framgår av några rader i samband med hans reflektioner om krig. Han säger där uttryckligen, att resignation inte är den rätta kristna inställningen i det sammanhanget.

I de karakteristiker, som i olika sammanhang givits om H. åter-kommer ordet harmonisk påfallande ofta. De olika ingredienserna i hans karaktär höll varandra i en förundransvärd balans, men han hade svåra depressionsperioder. En sådan inträffade i samband med ett förmyndarskap, som plågade honom, och en annan utlöstes av första världskriget. Under detta, sannolikt 1916, höll han ett föredrag om krig i allmänhet. Såväl manuskriptet till detta som föranteck-ningar finns bevarade. Han börjar med att analysera kriget ur juri-disk synpunkt och kommer sedan över på möjligheterna att före-bygga krig. Den s. k. civilisationen underkänns som botemedel. "Någon garanti för att krig mellan människor skall upphöra det gif-ves icke med mindre *religionen* hos människorna vinner den kraft, att den öfvervinner det onda, som leder till strid och krig." Föga hopp finns dock, att detta skall ske, och han slutar med "att kriget har öppnat ögonen för det bottenlösa onda som människohjertat gömmer och för hur oändligen liten det godas makt här i världen i själfva verket är".

En del andra anteckningar från ungefär samma tid röjer djup pessimism och stor bitterhet mot mänskligheten, "huggormars av-föda". H. lät dock inte bitterheten öva något tryck på omgivningen. Han gav uttryck för den i sina privata anteckningar men dolde den så väl utåt, att den väckte häpnad hos hans båda döttrar, när dessa

papper genomgicks ett par år före deras död.

De egenskaper hos H., som mest föll i ögonen var värme, mildhet och godhet. Om något inträffade, som allvarligt kränkte hans rättskänsla, kunde han emellertid brusa upp och avslöja, att på botten låg ett kraftigt temperament. Någon har yttrat, att hans vrede då kunde bryta fram "som något av en naturkraft". De som stod honom allra närmast och som mindes honom från hans mest aktiva år framhöll kraft och stränghet som väsentliga drag i hans karaktär.

Det hände en gång under H:s statsrådstid, att han fick kännedom om att en fattigläkare i Gamla stan uppträtt på ett sätt som upprörde honom mot en stackars sjuk och fattig människa. På väg till konselj på Slottet och iförd statsrådsuniform infann han sig på vederbörandes mottagning. Han blev tillsagd att ta plats och vänta bland patienterna men vägrade och gick rakt fram till doktorn, som satt och bläddrade i en del papper på sitt skrivbord utan att se upp. H. blev ursinnig, slog näven i bordet och röt: "Nej, nu hör doktorn på mig!" och sedan levererade han en veritabel utskällning. Doktorn blev fullständigt skräckslagen, när han fick se den guldmidda uniformen och utsattes för detta oväntade utbrott. Han föll genast till föga och utlovade omedelbar rättelse. Få människor torde ha varit så litet angripna av maktberusning som H., men när han kom hem och berättade episoden, så tilla han: "Jag tyckte allt, att det var lite roligt."

En gång i Vänersborg fann H., att han blivit utsatt för något som han uppfattade som ett mutförsök. En person i länet motarbetade honom i en viss fråga. Så en dag anlände ett paket med de underbaraste humrar. En av H:s systrar hade en del försänkningar på Västkusten, och hon hade ställt i utsikt, att hon vid tillfälle skulle ordna med några humrar till sin bror och hans familj. Man betraktade det därför som självklart, att paketet kom från henne. Humrar var inte vardagsmat i den husbergska familjen, och de avåts under glad stämning, varvid många tacksamhetens tankar gick till den snälla systemen i Växjö. Följande dag uppsöktes H. av sin meningsmotståndare, som inledde konversationen med att fråga: "Har landshövdingen fått mina humrar?" En av H:s döttrar mötte de båda herrarna, när de kom ut ur rummet. De var båda vita som lakan i aniktet.

Ytterligare ett grundläggande drag i H:s personlighet återstår att nämna: en till självutplåning gränsande personlig anspråkslöshet och ödmjukhet. Han anförde ibland en sentens, som löd: "Det när-

mar en till gudarna att begära litet." Huruvida det här rör sig om ett klassiskt citat eller om ett självfabrikat är mig obekant. I en av anteckningsböckerna står: "Döm dig själv / Göm dig själv / Glöm dig själv". På detta tema skrev han en dikt i tre strofer. Den signerades K. S. H. och publicerades i tidningen Fyrväpplingen under rubriken Tre små råd. Att han inte saknade blick för ödmjukhetens avarter framgår av uttrycket "den högmodiges anspråkslöshet", som återfinns bland anteckningarna. Han påpekar också på ett par ställen, att ödmjukhet och anspråkslöshet är föraktade egenskaper. Det heter t. ex.: "Det är med mildhetens, ödmjukhetens och anspråkslöshetens dygder som med fattiga släktingar" och "Kristus vittnade, att han var mild och ödmjuk av hjärtat. Inte underligt då, att han blev den mest föraktade."

H. ville dock, att konvenansens lagar skulle iakttas för att ge stil och värdighet åt den mänskliga samvaron, och han förväntade sig att bli bemött under de former, som tillkom hans ämbete. Enligt en person, som i sin ungdom tjänstgjort under H.,⁸⁴ kom detta inte till synes på länsstyrelsen i Vänersborg. H:s naturliga auktoritet var så stor, och han var så varmt avhållen, att det för hans underordnade var en självklar sak att bemöta honom med den största respekt. En ung tjänsteman hade heller aldrig någon känsla av nervositet, när han skulle gå in till högste chefen, vars varma vänlighet förtog all rädsla.

Överhuvud taget hade H. mycket lätt att nå kontakt med människor, helt oberoende av deras bildningsnivå och samhällsställning. Sitt recept i det sammanhanget har han angivit i en karakteristisk anteckning: "Många människors hjertan äro som rostade lås. Den nyckel, som skall låsa upp dem, måste vara väl smord (m. vänlighet)."

Till sitt utseende och i sitt uppträdande gav H. ett nästan förändligt intryck. En baderska på Sturebadet brukade kalla honom för "biskopen", därför att hon tyckte att han såg ut som en sådan. Vattenrättsdomare Hugo von Sydow i Vänersborg berättar i en nekrolog, att någon en gång sagt, att landshövding Husberg såg ut som en högre engelsk kyrklig dignitär. von Sydow kommenterar: "Liknelsen är slående och innebär en vacker hyllning åt det engelska prästerskapet."⁸⁵

H. trivdes med sina uppgifter som landshövding. 1922 uppnådde

⁸⁴ Landskamrer Hugo Sandelin, Uppsala.

⁸⁵ Vänersborgs Länsstidning 22/5 1928.

han pensionsåldern men bodde kvar i Vänersborg ytterligare två år. Därefter överflyttade han till Stockholm, bosatt Skeppargatan 4.

Nu först fick H. på allvar ägna sig åt studier, som han förut inte haft tid med. Att han studerade engelska har redan nämnts, och han hade eget forskarbord på Kungl. biblioteket. En förteckning över de verk som vid ett tillfälle fanns på hans bord ger vid handen, att han huvudsakligast studerat den moderna teologin, men där finns också verk i filosofi, psykologi, litteraturhistoria och pedagogik. Ett par av hans anteckningsböcker härstammar från denna tid. De innehåller långa rader av boktitlar, både nyutkommen och äldre litteratur. Ofta följer efter titeln ett "bör studeras", "bör köpas", "måste köpas" och liknande. Där finns också hänvisningar till innehållet i de böcker han läst, omväxlande med egna reflektioner. De senare har ofta försetts med ett "(eg. anm.)". Ibland kommer längre stycken med egna tankar.

H. blev nu också medlem i Religionsvetenskapliga samfundet. Tillsammans med sin hustru företog han utflykter i Stockholms omgivningar. Han umgicks företrädesvis med familjens närmaste släktingar, men Fredrik Böök, som vid denna tid bodde i Stockholm, kom ibland upp på kvällarna tillsammans med sin fru. Böök läste i det husbergska hemmet högt manuskriptet till sin roman Sommarleken.

Ett par år efter flyttningen till Stockholm började H:s krafter att avta. Våren 1928 fick han en lunginflammation, ett slaganfall tillstötte, och tidigt på morgonen söndagen den 20 maj 1928 avsnade han stilla. Underrättelsen om dödsfallet nådde Vänersborg strax före gudstjänsttid. Flaggan hissades på halv stång på hans gamla residens, och då förstod man i staden vad som hänt. Flaggorna hissades sedan på andra offentliga och en mängd enskilda byggnader, och i högmässan omnämnde kyrkoherde Helander dödsfallet, sedan han läst tacksägelsen efter de döda, och yttrade bl. a., "Han lyste som ett ljus som värmer."

H:s båda döttrar bevarade de kondoleansbrev de erhöll vid faderns bortgång. Ett genomgående tema i dessa är det enorma intryck han gjort på dem som mött honom, även när detta endast skett helt flyktigt. Ett par citat ur det rika materialet får avsluta denna studie. "Även jag har solat mig för några korta ögonblick (kurs. här) i hans älskvärda vänlighet, ögonblick som jag räknar till mina lyckostunder ò alltid kommer att minnas så ò jag är tacksam fått möta honom på min jordevandring och räknar det som en nåd!" "Hela hans per-

sonlighet utstrålade en sådan intensiv godhet, att man hade en känsla av att stå på helig mark, när man stod inför honom.”

Karl Sigfrid Husberg ligger begravd på Norra kyrkogården i Stockholm.

RECENSIONER

Arkitektfamiljen de la Vallée

Förre stadsantikvarien i Stockholm fil. hedersdr Tord O:son Nordberg har ägnat en stor del av sitt liv åt forskningar rörande arkitektfamiljen de la Vallée och av dess medlemmar, framför allt av den mest bekante Jean (III) de la Vallée, utförda byggnadsverk. Atskilliga resultat av sina undersökningar har han redan publicerat. År 1970 har Nordberg gett ut en stor volym om de äldre generationerna av släkten: *De la Vallée. En arkitektfamilj i Frankrike, Holland och Sverige. Jean (I), Marin, Simon* (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens Handlingar. Antikvariska serien, del 23, 337 s.).

Släkten de la Vallée härstammar från Normandie och flyttade med Jean (I) till Paris. Jean blev där murmästare och dog 1600. Hans verksamhet är mycket litet känd. Sonen Marin följde faderns yrke och dog nära 90-årig 1655. Nordberg har med ledning av uppgifter i franska arkiv och urkundspublicationer kunnat belysa hans verksamhet, som berörde bl. a. Hôtel de Ville och Luxembourgpalatset. Från personhistorisk synpunkt intresserar förf:s nya resultat om släktförbindelserna. Marin hade bl. a. tre söner som ägnade sig åt fäderneyrket. De båda äldre stannade i Paris men den yngste, Simon, som är huvudpersonen i arbetet, flyttade först till Holland och därefter till Sverige, där han avled efter ett överfall på Stortorget i Stockholm 1642.

Simon de la Vallée har av en holländsk forskare F. A. J. Vermeulen framställts som en "liderlig, bråkig och opålitlig äventyrare", som bl. a. skulle ha gjort sig skyldig till tre tvegiften. Uppgiften återfinns ännu i Nordbergs artikel om honom i SBL. Förf:s fortsatta forskningar har kunnat i hög grad modifiera denna äldre uppfattning, även om de la Vallée fortfarande framstår som trätgirig och inte så litet hemfallen åt dryckenskap. Det var förvisso en problematisk karaktär med tidvis depressiva inslag som ligger bakom det märkliga oeuvre som knyter sig till hans namn både i Holland och Sverige.

Förmedlaren vid Simon de la Vallées flyttning till Sverige var Åke Tott, som utnyttjade honom vid sina stora ombyggnadsarbeten på Ekolsund. Den inflyttade främlingen fick snart andra mäktiga gynnare såsom Axel och Gabriel Bengtsson Oxenstierna. Med förfaren hand tecknar Nordberg de la Vallées ytterst betydelsefulla insatser vid tillkomsten av ett stort antal både privata och statliga byggnadsföretag. Det är mycket i hans verksamhet som skulle bli av stor betydelse för hans son Jean (III) de la Vallée, som får betraktas som släktens största namn.

Nordbergs bok är stimulerande skriven. Läsaren gläds åt hans rika förtrogenhet med ämnet när det gäller både stora linjer och detaljer. Hans arkivforskningar är imponerande. Ett person- och monumentregister avslutar det vackert illustrerade arbetet.

B. Bé

Anna Åkerhielm

Åkerhielmska släktföreningens meddelanden nr 3 av Samuel Åkerhielm ägnas *Anna Åkerhielm (Anna Agriconia)* (1970; 134 s., ill., pris 28 kr. för häftat ex., som beställes hos Berlingska Boktryckeriet, Stora Gråbrödersg. 17 B, Box 1035, 221 04 Lund) i en liten vacker skrift, som efter ett berättande parti återger hennes dagboksanteckningar och brev, främst från Greklandsåren. Dessa publicerades delvis redan 1759 av C. C. Gjörwell i "Det Svenska Biblioteket" men har här kompletterats med flera brev (huvudsakl. från Rydboholmsaml., RA) till brodern Samuel och till Johan Rabel, O. W. von Königsmarcks sekreterare i Stockholm.

Prostdottern Anna Agriconia (1642—98)¹ var från 1667 anställd vid furstinnan Maria Euphrosines hov. Hon gick 1682 i hennes dotter Catharina Charlotta De la Gardies tjänst, när denna gifte sig med fältmarskalken och generalguvernören greve Otto Wilhelm von Königsmarck. Anna följde sedan troget familjen Königsmarck under vistelserna i Tyskland, i Venedig och under de dramatiska åren i Grekland, där Königsmarck i venetiansk tjänst erövrade halvön Morea och städerna Aten och Korint. Det kungsmarckska hushållet omfattade en ganska stor personal, och i kriget deltog under den ansedde härföraren ett flertal svenskar, som presenteras i särskilt register i boken.

Efter ett besök i Sverige adlades Anna Agriconia 1691 med sin bror Samuel Åkerhielms namn och adopterades på hans nummer. Hon har uppmärksammas i äldre biografiska uppslagsböcker som "lärt fruntimmer" och ger i sina anteckningar och brev intryck av att vara en intelligent och vaken iakttagare, personligen tillbakadragen, med klart omdöme, omfattande kulturhistoriska intressen och språkkunnighet. Parthenontempels förstöring skildras kort med dessa ord: "Huru nödigt hans excellens ville förstöra det sköna tempel, som uti 3 000 år haver stått och kallas Minervæ tempel, men det hjälpte intet, bomberna gjorde sin verkan och kan det tempel aldrig i denna världen mera upprättas." Hon har sett sitt brevkriande som en rapportgivning till hemlandet om krigets förlopp och de inblandade svenskarnas öden. Pest och febrar härjade svårt och ryckte också bort fältmarskalken själv. En lång hemresa förestod för hans änka med Anna som stöd vid sin sida.

Det vackra inledande porträttet av Anna Åkerhielm stämmer helt med det sympatiska intryck hennes skriftliga kvarlätenkap ger.

B. L.-K.

¹ Samuel Åkerhielm har i släktföreningens meddelanden nr 2, 1966, skildrat det sörmländska ursprunget och Anna Åkerhielms familje- och släktkrets. Där återges hennes tidigt avlidna syster Maria Sophias memorial och dagbok.Utförliga tabeller ingår, omfattande utöver familjen också de inläktade familjerna Wahlberg, Grubb, Kempe och Riese.

Grevarna Dücker på Ellinge

Kontraktsposten i Eslöv teol. dr Allan Arvastson har som nr 5 i Eslövs museums skriftserie publicerat en liten men innehållsrik volym *På Dückvarnas tid. Bilder från Ellinge, Västra Sallerup och Eslöv* (Eslöv 1969, 72 s).

Boken är en essäsamling med stort personhistoriskt värde. Det inledande kapitlet behandlar de två första grevarna Dücker på Ellinge, båda med förnamnet Carl Fredrik (f. 1714, † 1783 resp. f. 1747, † 1828). Huvudin- tresset tilldrar sig emellertid det andra avsnittet, som sysslar med den tredje och mest bekante greve Carl Fredrik Dücker (f. 1800, † 1889), som tillika blev den siste Dücker på det gamla Ellinge. Han var känd för sina omfattande kulturella och religiösa intressen och för sina kontakter med t. ex. Melcher Falkenberg, Karl August Nicander och Adolph Törneros. Arvastson har för sin initierade skildring av den frisinnade godsherren kun- nat utnyttja ett som det vill synas ganska fylligt familjearkiv, som nu förvar- ras hos frih. Carl-Gustaf Wrangel, sonson till överhovstallmästaren frih. Christian Fredrik Wrangel, som övertog Ellinge efter Dücker.

Arvastsons lilla bok innehåller även personhistoriska anteckningar om de från Ellinge härstammande bröderna porträttlitografen Lars Wilhelm Herlin (f. 1806, † 1841) och landskapsmålaren och konservatorn Sven Herlin (f. 1814, † 1886) samt om latinaren kyrkoherde Olof Theander (f. 1801, † 1853) från Ellinge Sjöhus.

B. Bé

Lars August Mannerheim

Lars August Mannerheim intar en rangplats bland dem som skapade 1809 års statskick. Han var fostrad i den gustavianska oppositionens idévärld. Vid grundlagsriksdagen 1809—10 var han bl. a. ordf. i konstitutionsutskot- tet och tongivande i den för opinionsbildningen viktiga efter honom uppkal- lade mannerheimska klubben. I ett berömt tal på rikssalen den 10 maj 1809 föreslog han att den avsatte kungen och hans efterkommande skulle uteslutas från arvsrätten till tronen. Som vår förste justitieombudsman satte han en avgörande prägel på detta viktiga ämbete, som var av betydelse också för framtiden. Professor emeritus i Lund Erik Fahlbeck har publicerat en biografi *Lars August Mannerheim. Politiker, justitieombuds- man, jordbrukare* (Lund 1969, 315 s.). Man har här glädjen att konfronte- ras med ett ovanligt gediget arbete. Förf. har genom sin rika statsveten- skapliga produktion förvärvat en djupgående förtrogenhet med bakgrunden till Mannerheims politiska tänkande och verksamhet och därmed kunnat ge ett fängslande perspektiv åt den biografiska framställningen. Därtill kommer att Fahlbeck inte skytt någon möda att ur arkiven dra fram de källor som bevarats om Mannerheims verksamhet. Särskilt har han haft ut- byte av familjearkivet på Näs i Rösn (Sth), en egendom, som Man-

nerheim förvärvat med sin maka Sofia Wadenstierna, och som sedan gått i arv till ätten Silverstolpe genom hans dotters gifte med Fredrik Samuel Silverstolpe. Anmärkningsvärt är, som förf. framhåller, att Mannerheim tycks ha förstört sitt eget arkiv eller gett direktiv därom.

Fahlbecks arbete täcker som titeln anger Mannerheims hela liv och verksamhet. Han har framgångsrikt behandlat familjeliv och ekonomi och hans insatser inom jordbruk och bruksnäring. Mannerheim ägde bl. a. utom Näs Tärnö och Arhammar i Södermanland och förvaltade det från moder-nesläkten Söderhielm ärvda Norms bruk i Dalarna. Under många år var han fullmäktig i Jernkontoret.

I exkurser avtrycker Fahlbeck några tidigare av honom publicerade uppsatser med anknytning till Mannerheim.

Förf. beklagar, att han inte återfunnit en omtalad katalog över det bibliotek som ägdes av Mannerheims intimaste vän riddarhussekreteraren Carl Gustaf Bungencrona, som dog 1795 (s. 55). Den finns emellertid bland inlagorna till Stockholms bokauktionskammare s. å. i SSA och är inte tryckt. Det framgår, att Mannerheim själv förvärvade en hel del böcker efter Bungencrona.

Förf:s käll- och litteraturförteckning är inte uppställd helt invändningsfritt. Redogörelsen för använda arkiv i SSA är alltför summarisk: "mantalslängder, stipendieärenden 1760-talet". Sistnämnda beteckning avser ansökningar till Helfeldtska stipendieinrättningen och tillhör, som förf. riktigt anger s. 12, magistratens i Stockholm arkiv. Källförteckningen upptar inte det på s. 64 utnyttjade Brandförsäkringsverkets för byggnader på landet arkiv. Stig Boberg kallas både i texten och litteraturförteckningen felaktigt Broberg.

Erik Fahlbecks biografi över Lars August Mannerheim kan på det livligaste rekommenderas till den personhistoriskt intresserade allmänheten.

B. Bé

Kontraktsposten Daniel Edvard Boëthius

Daniel Edvard Boëthius levnadsminnen och valda brev, utgivna med inledning och kommentar av Bertil Boëthius (Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia, 39, 1970; 200 s.; pris ca 38: —).

Kyrkoherden i Al (Kopp.) kontraktsposten Daniel Edvard Boëthius (1807—77) har med stor inlevelse presenterats av sin yngste sons (professor Simon Boëthius) son f. d. riksarkivarien professor Bertil Boëthius i en utförlig inledning. — Prostens memoarer, som avtryckts i sin helhet, har visat sig förvånande exakta beträffande händelser och namn. Men som utgivaren påpekar "de dela med all memoarlitteratur det väsentliga värde och den begränsning som följer av att ge sitt stoff i belysning av livserfarenhetens tolkning och bedömning". "I självbiografiernas efterrationalisering omdiktats orsak alltför lätt till avsikt . . . Mera realistiskt är det att det är vi som anpassat oss efter livets skiften."

Levnadsminnena synes vara nedtecknade året före prostens död och har

rubriken "Åt mina barn till genomläsning, om de vilja". Memoarskrivaren har ett direkt ärende utöver att rekapitulera sitt liv och välja ut det betydelsefulla. Han prisar Gud för det goda han gjort med honom, för den maka han fått, för att han känt sig stå under Guds beskydd och ledning. Han vill också tacka alla dem som hjälpt honom, framför allt fosterbrodern och sysslingen grosshandlaren Carl Daniel Jederholm. Men främst vill han klarlägga sin livsåskådning och betyga sin optimistiska positiva religiösa grundsyn. "Att befordra sann christlig och medborgerlig upplysning, utan sjuklig religiosité, i församlingen har varit mitt mål." Här kommer en spänning till uttryck mellan fadern och de två söner som blev präster, Edvard, faderns efterträdare i Ål, och Jakob, kyrkoherde i Boda, senare i Norberg, båda gripna av den evangeliska väckelserörelsen.

I breven till sonen Per, som blev klädesfabrikör i Norrköping, skymtar ofta denna motsättning till prästsönernas "pietistiska" syn, men den ledde ej till någon familjesöndring. Edvard och Jakob liksom även mot slutet sonen Simon, som dock ej var prästvigd, hjälpte tidvis fadern i församlingsarbetet i Ål.

Till familjens stora umgänge i det gästfria hemmet hörde framför allt prostens och prostinnans släktingar av familjerna Arosenius, Boëthius, Kôersner och Lindell. Förklarande noter, utförligt personregister, tysk sammanfattning och två utvikbara släkttabeller avslutar boken.

B. L.-K.

Konstmecenaten Ernest Thiel

När Brita Linde fick Thielska galleriets styrelses uppdrag att skriva galleriets historia, upptäckte hon att konstsamlingarnas historia var helt avhängig galleriets grundare Ernest Thiel. Hon måste sätta sig in i denne mans mycket särpräglade personlighet och boken kom att heta *Ernest Thiel och hans konstgalleri* (Bonniers 1969; 273 s.; ill.).

I ett inledande kapitel ger förf. en biografisk skiss. Thiel (f. 1859) växte upp i ett judiskt hem i Stockholm. Fadern var affärsman och ansåg att sonen fått tillräcklig teoretisk utbildning för detta yrke, när han var 15 år. Han skickades till Hamburg, där han praktiserade i en grosshandelsfirma. När han återvände till Stockholm 1877, började han arbeta i Stockholms Enskilda bank. Så småningom grundade han en egen bankfirma och blev mycket förmögen.

1884 gifte sig Thiel med en grosshandlardotter, Anna Josephson. Bland hustruns släktingar märks Ernst, Ludvig och Wilhelm Josephson. Anna Josephsons syster Lisen gifte sig med Karl Otto Bonnier. Trots den rika kulturmiljö han på detta sätt kom i kontakt med, visade han inte några konstnärliga eller litterära intressen under sitt första äktenskap. Snarare verkade han absorberad av affärsvärlden. Inte förrän 1896 ändrades hans inställning. Han hade då träffat den kvinna som skulle förändra hans liv. Han skilde sig från sin hustru, då hon väntade deras femte barn, och gifte om sig med Signe Hansen. Vid denna tid köpte han de första tavlorna till sin

blivande konstsamling. Den första tycks ha varit Bruno Liljefors Morgonstämning. Tillsammans med sin andra hustru utvidgade Thiel sin konstsamling och inledde bekantskaper med nordiska konstnärer och författare. Framemot första världskriget förändrades hans ekonomiska ställning. Han hade gjort en del felplaceringar och fick allt trassligare affärer. Hustrun flyttade från honom och bosatte sig på Öland, där hon dog 1915. Thiel själv var vid mitten av 1920-talet helt ruinerad. Galleriet inlöstes 1924 av svenska staten. Han dog i en villa i Djursholm 1947. Enligt bouppteckningen hade han då en behållning på 3 419 kronor.

För att kunna göra en analys av hur Thiels konstnärliga intressen vidgades har Brita Linde följt galleriets accessionskataloger 1896—1924. De första mecenatåren gynnade han Konstnärsförbundets medlemmar. Han köpte målningar av Eugène Jansson, Gustaf Fjæstad, Acke, Axel Sjöberg, Karl Nordström och Carl Wilhelmson. Han lät Carl Larsson måla hustruns porträtt. Senare orienterade han sig också mot danska och norska konstnärer, Vigeland, Munch och J. F. Willumsen. Till slut var han öppen även för den europeiska konsten och köpte Gauguin, van Gogh och Daumier.

Byggnaden vid Blockhusudden blev färdig 1906 och hade Ferdinand Boberg som arkitekt. Huset planerades som kombinerat bostadshus och konstgalleri. Tanken var att skapa ett galleri för Konstnärsförbundets medlemmar, men naturligtvis behövde Thiel också mer utrymme för sina samlingar, då hans Strandvägsvåning redan var fullhängd. Inredningen dominerades av Konstnärsförbundarna. Acke har gjort stuckfriser, Fjæstad skänkte en soffa till galleriet och står också för gobelängerna. Förf. anser det motiverat, att galleriet i sin helhet inköptes av svenska staten, då det mer än något annat privatgalleri representerar en epok i kulturhistorien.

Ett långt kapitel ägnar Brita Linde Thiels intresse för Nietzsche och visar, hur hans beundran för den tyske filosofen påverkade hans liv och konstuppfattning. Redan 1896 hade Thiel börjat läsa Nietzsche, översätta hans verk och ge ut dem på egen bekostnad. Möjligen kan Nietzsches tes om kravet på förnyelse, absolut sanning och den fria andens självfostran ha hjälpt honom över den kris han upplevde, när han övergav sin hustru och bröt med den borgliga krets han tillhört. Under 30 år brevväxlade han med Nietzsches syster Elisabeth Förster, som förestod det av henne upprättade Nietzschearkivet i Weimar. När arkivet saknade medel för att fortsätta sin verksamhet, donerade Thiel stora summor för att säkra dess bestånd. Han hjälpte också Elisabeth Förster privat med pengar. När Hitler kommit till makten, blev hon hänförd nazist. Thiel var förklarligt nog sval inför hennes skildringar av det nya Tyskland. Genom Nietzsche kom Thiel att utvidga sina samlingar som bara innehållit svensk konst till att omfatta även den nordiska och europeiska konsten. Han hade tagit starka intryck av Nietzsches estetik och hans tankar om "guten Europäentum".

Nietzsche hävdade, att den skapande människan är unik, att konstnären är väsentligare än konstverket. Thiel hjälpte Konstnärsförbundarna, därför att de saknade stöd från svenska staten och kämpade som individer, inte som grupp. Han köpte målningar av Eugène Jansson, när denne var sjuk och på obestånd. Han banade vägen för att Bruno Liljefors skulle bli känd och erkänd. Carl Larsson anklagade honom för att han inte brydde sig spe-

ciellt mycket om hans målningar, bara hade en smula intresse för hans person. Thiel hjälpte konstnärerna med pengar och köpte av dem, när de behövde sälja. Hade konstnären för tillfället ingen målning, som Thiel ville ha i sin samling lämnade han pengar i förskott. Vigeland fick ekonomisk hjälp till sina två stora verk Abelmonumentet och Vigelandfontänen. Munch är väl representerad i Thielska galleriet. Han behövde kanske inte den ekonomiska hjälpen lika mycket, men försäljningarna gav honom arbetsro. Egendomligt nog uppstår ingen missämja mellan Thiel och de konstnärer han hjälper. Ingen tycks ha känt sig köpt av mecenaten. I varje fall framkommer inte detta i Brita Lindes bok.

Thiel fick genom sin andra hustru kontakt med författare. Heidenstam uppträdde som den förtrogne under skilsmässotiden. Under en längre tid brevväxlade Thiel med Hjalmar Söderberg (de spelade t. o. m. schack per brevkort!). Också när det gällde författarna, var Thiel mer intresserad av människan än av verket. Levertin och hans hustru ansåg till en början att Thiel var litterärt ointresserad. Levertins inställning till Thiel ändrades och det var tack vare honom Levertin fick anställning på Svenska Dagbladet, varifrån han fick sin första fasta inkomst. Tor Hedberg betydde mycket för de Thielska samlingarnas tillväxt. Han uppträdde ofta som rådgivare.

Det avslutande kapitlet ägnas Thiels engagemang i Svenska Dagbladet. Det blev en krånglig affär och han blev bland annat anklagad för löftesbrott av Heidenstam. Tidningens kris inträffade 1896 under Thiels bröllopsresa. Han bevarade sin ekonomiska klarsyn och höll under resan telegrafisk kontakt med tidningens redaktör, Helmer Key. Thiel krävde ekonomiska redovisningar men fick bara förvirrade kalkyler och nödrop. Han klarade sig helskinnad ur affären och gjorde till slut ekonomiska vinster på Svenska Dagbladet. Avhandlingen stöder sig på Thiels brevväxling. En viktig källa är hans skrift "Några smärre erinringar" som kompletterar galleriets katalog. Thiel åtog sig att sammanställa katalogen och sina hågkomster, då galleriet såldes till staten. Förf. har också gjort en mängd intervjuer med människor som haft kontakt med Thiel. Varje kapitel i boken är kompletterat med utförliga noter.

Brita Linde ger ett intressant porträtt av konstmece-naten Ernest Thiel och därmed också en levande bild av tidens kulturhistoria.

Barbro Schaffer

Bo Bergman och Hjalmar Söderberg

Kära Hjalle Kära Bo. Bo Bergmans och Hjalmar Söderbergs brevväxling 1891—1941. Utgiven med inledning och kommentar av Per Wästberg (Bonniers 1969; 306 s.; pris inb. 49: 50).

De förhållandevis flesta breven härstammar från 1890-talets första år och ligger före den litterära debuten. Mellan 1892 och 1909 finns blott några få brev, som är från Söderberg. Tidvis bodde de båda i Stockholm. Brev kan också ha förkommit och förstörts; Söderberg flyttade ofta, och Bergman

har medvetet sorterat ut och ordnat sina brev. Föreliggande utgåva medtar allt utom korta hälsningar vid helger, vykort och smärre brev från 1920- och 30-talen. Wästberg påpekar, att viktiga avsnitt av de båda vännernas liv inte täcks av korrespondens. "Brevet är glimtar, fragment av liv som huvudsakligen har utspelats på andra plan — såsom det brukar vara med brev . . . Dokumentationen må vara aldrig så riklig; sällan beläggs just det som vi i efterhand bedömer som mest värdefullt."

I fortsättningen av sin fint karakteriserande inledning med underrubrikerna *Kring sekelskiftet*, *Före debuten* (om Bergman), *Den poetiske moralisten* (Söderberg), *Den katastrofala klarheten* och *Den ensamma kärleken* (båda huvudsakl. om Söderberg), *Den underkuvade livstörsten* (om Bergman) och till sist *En personlig hänvändelse*. Wästberg betygar i detta avsnitt, vad Bo Bergman som skald betytt för honom under ungdomsåren, och berättar om deras personliga bekantskap och vänskap.

Våren 1888 hade de båda jämnåriga skolkamraterna tagit studenten vid Norra Latin. Till samma studentkull hörde Carl G. Laurin (brevväxlingen under 1930-talet mellan Laurin och Söderberg utgavs 1948). Wästberg frågar sig, när det gäller brevväxlingen mellan Bergman och Söderberg, om svensk litteratur över huvud taget äger någon liknande mellan två författare. När den börjar i januari 1891, befinner sig Bo Bergman i Uppsala för juridiska studier under vad som skulle bli hans sista studietermi, medan Söderberg försörjde sig som tjänsteman vid tullverket i Stockholm. Efter varje brev följer Wästbergs förklarande kommentar till namn och händelser, som ger mycket värdefullt stoff till person- och kulturhistoria från tiden och ofta anknyter till Söderbergs och Bergmans egen senare litterära produktion.

De tidiga breven har en studentikos, litet krystad stil med en viss skrytsamhet om erotiska eskapader. Söderberg var från 1906 huvudsakligen bosatt i Danmark, och Bergman får i många fall förmedla hans kontakter rörande honorar och stipendier. De läser omedelbart varandras produktion och kommenterar den ärligt. Söderberg var härvidlag mer oförblommerad.

Redan tidigt i deras brevväxling framhåller Bergman, hur han värdesätter den personliga samvaron och den vänskap som begriper "halva meningar, miner och nyanser", och 1909 klagar han över, att han har svårt att skriva brev. "Svårast till dig kanske. De blir alltid annorlunda än jag skulle vilja. Mellan dig och mig säga ju tonfallen allt . . . Men kanske kunna vi inte ens prata, när vi råkas. Din vänskap är emellertid det jag inte kan undvara". Söderberg svarar: "Ja, kära Bo, du har rätt i att det är ett djävla tråkigt besvär att skriva brev och fan så mycket mera verkligt gifvande att sitta och supa tillsammans."

En vänskapskris, som de klarade upp per brev i augusti 1924 rörde sig om det avstånd som tiden oundvikligen skapar. Söderberg hade i sin mistänksamhet kopplat samman Bergmans uttryck i en novell, där han talar om ett besök hos en god vän i Köpenhamn (dvs. Söderberg): "Men det går nu inte att resa ifrån det som är, lika litet som man kan resa till det som varit" med innehållet i en tio år gammal dikt "Skilda vägar". Detta tolkades som en önskan från Bergman att säga upp vänskapen, därför att Söderberg kunde vara honom till hinder vid inval i Svenska Akademien.

Krisen vittnar om Söderbergs känslighet och isolering, om den nära och därför för honom ömtåliga vänskap han hyste för Bergman men också om Bergmans kloka tålmodighet, t. o. m. när Söderberg återkommer i frågan våren 1925. Han avslutar sitt svarsbrev: "Kära Hjalle, låt mig få förbli din envisaste vän i hela världen."

I brevväxlingen skymtar en rad kulturpersonligheter. Bland svenskarna märks bl. a. Henning Berger, Karl Otto Bonnier, Oscar Busch, Fredrik Böök, Torsten Fogelqvist, Per Hallström, Tor Hedberg, Carl G. Laurin ("Lapis"), Georg Lundström ("Jörgen"), Ernest Thiel och prins Wilhelm. Boken avslutas med personregister.

Birgitta Lager-Kromnow

Ernst Rolf

Intendenten vid Göteborgs stadsteater Uno "Myggan" Ericsons stora monografi över *Ernst Rolf* (Bonniers 1968; 398 s.; ill., stort personreg.; inb. 59: 50) är ett i sitt slag imponerande arbete. En mångårig insamling av Rolfiana och av material om den lättare underhållningskonsten i Sverige från sekelskiftet och fram till 30-talet har resulterat i en fullmatad framställning, där rader av välkända artister presenteras. Små sammanfattningar ges av t. ex. den svenska bondkomikens historia (fullföljd i Ericsons bok 1971 "På nöjets estrader. Bondkomiker"), av revykonstens början och utveckling och givetvis levande inblickar i svenskt nöjesliv över huvud taget under epoken. Ericson bygger sin gedigna och oftast roande framställning på Rolfs dagbok och klippböcker, hans brev främst till Gueye Rolf och Ture Nerman, rättegångsprotokoll, sjukjournaler, program, noter och tidningsklipp samt rader av intervjuer och samtal.

Ernst Ragnar Johansson föddes jan. 1891 i Falun, som son till en storväxt, gladlynt och rätt ansvarslös smålänning och en liten vänlig, religiös dalkulla. Fadern försvann från hemmet, och efter flyttning till Västerås var det inte ekonomiskt möjligt för den femtonårige Ragnar att fortsätta i läroverket. Redan som femåring hade han sjungit på logen Falu framtid, och under västeråstiden utmärkte han sig på Godtemplarlogens aftnar. Tillsammans med Einar Scherlund hade han skaffat sig en repertoar av visor genom inköp av visböcker av Jödde i Göljaryd och August Bondesson eller kupletthäften av Emil Norlander. I Insjön fick Ragnar Johansson plats hos Åhlén & Holm och träffade där ortens nöjespappa Ragnar Akerblom, som tog hand om honom och bl. a. ytterligare förbättrade hans goda diktion. Redan våren 1907 började han använda artistnamnet Ernst Rolf (som dramatisk aktör dock fortfarande Ragnar Johansson).

Hösten 1907 blev R. elev hos Axel Engdahl i Göteborg. Det var en sköt-sam yngling, som började i revykonstens tjänst. Han förblev nykterist nästan hela sitt liv, och sökte skaffa sig extraförtjänster på visor och renskrivning av rollhäften. En hård men för den blivande scenarrangören nyttigt skolning var tiden som inspicient vid Axel Hultmans resande teatersällskap

1908—09, en arbetsam turné med 281 föreställningar och ett ständigt kringflackande. Den unge Victor Sjöström hörde till ensemblen, Gustaf Fredrikson gästspelade och R. hade förutom ansvaret för dekor och rekvisita också uppgifter som sufflör, påklädare och inhoppare i småroller. Någon lycka som skådespelare gjorde han aldrig; det bar emot livet igenom.

Som resultat av sitt flitiga brevskrivande till olika nöjesarrangörer fick Rolf våren 1909 engagemang vid Princessvarietén i Helsingfors som vis-sångare. Han fortsatte i Abo och Hangö. Han fick goda recensioner, men sitt egentliga genombrott gjorde han hösten s. å. på Hjortens varieté i Trondheim. Vid uppträdande på Stora hotellet i Örebro, som drevs av Hilda Welander, fick han sin senare mångårige medarbetare Nalle Halldén som ackompanjator. Efter att ha framträtt i stiliserad daladräkt bytte den långe vissångaren med sitt charmerande leende om till frack och nu förstod Halldén bättre flickornas förtjusning och lovade hjälpa honom, om han skaffade sig en smoking.

På sin jakt efter vis- och kupletttexter sökte Rolf redan 1912 kontakt med Ture Nerman som länge stod för leveranser. Vid framträdanden 1914 på Berns började Rolf slå an på stockholmspubliken på allvar efter tidigare misslyckanden. Han hade nu säkerhet från sina bejublade framträdanden på Chat Noir i Oslo. 1916 gifte han sig med den norska generalsdottern Margit Strugstad.

Rolfs stora genombrott kom med den egna cabareten på Fenixpalatset i Stockholm sept. 1917. Restaurangen drevs av Hilda Welander. Lokalen var uppiffad av Einar Nerman. Visurvalet hade ägnats stor omsorg med texter av främst Ture Nerman och Karl-Ewert. Upptakten var "Lägg dina sorger i en gammal säck" och "Mitt svärmeri är alltså här", omväxlande med "Ursäkta mitt namn är Boman". Ericson anser, att tiden på Fenix måhända är den när Ernst Rolf är som bäst: "ännu tämligen rak i föredraget" och utan "det domptördrag som senare skulle komma". Hans cabaret var tveklöst brittiskvänlig. Artisterna, ofta danska, utbyttes efter hand, och så småningom övertog Nalle Halldén orkestern. Under våren uppträdde Daniel Fallström som recitator av egna dikter. Hösten 1918 knöt Rolf förutom Fallström även andra skalder och också operasångare till Fenix, som började att bli en "litterär cabaret". Men cabaretförbudet trädde i kraft med utgången av 1918. En afton med inbjudna riksdagsmän kunde inte ändra på den saken.

Nyåret 1919 flyttade Rolf sin cabaret till Oslo. Bl. a. presenterade han där kupletten "I Honolulu" med ny textförfattare, Anita Wollter (pseud. S. S. Wilson), så småningom gift med Nalle Halldén. Fr. o. m. 1918 var hon kontrakterad av Rolf. Själv strödde han frikostigt ikring sig idéer och textuppslag, som ibland bara behövde en lätt bearbetning.

Efter prövotid våren 1920 i Göteborg, där Karl-Gerhards in hopp efter Rolfs halsböldsooperation blev en pinsamt stor framgång, hade Rolf 25 juni premiär på Intima teatern i Stockholm med revyn "Kvinnan du gav mig", sedan flyttad till Djurgårdsteatern. De närmaste åren var inte särskilt lyckosamma, ekonomin var urusel och äktenskapet höll på att gå i sär. Han blev varmt förälskad i den unga Gueye Wetterstrand, som fick några dansroller. Hon hade en god smak och konstnärlig talang och skulle bli en in-

ternationellt känd kostymtecknerska, som levererade dräktuppslag till Rolf även efter deras skilsmässa.

Den 1 juli 1923 kan betecknas som ett betydelsefullt datum för nordisk revykonst. Då hade Rolf premiär på Casinoteatret i Oslo med "Fra Karl Johan till Lykkeland". Enligt Ericson börjar då "det som levt kvar av Rolf som myt, den obetvingliga segraren som till varje pris skall göra den ena revyn väldigare än den andra och som dessutom påverkas av sina revyer så att hans liv knappast går att skilja från dem". Han gjorde nu också stor succé i Stockholm på Oscarsteatern med Margit Rosengren i numret "Min blommiga blå krinolin" och med den stora vattenbassängen, där han själv ibland hoppade i med frack och allt.

Rolfs intresse för tekniska nyheter var mycket stort. Han experimenterade i sina iscensättningar med skioptikonprojicering, fosforescerande kläder, exklusiva ljussättningar och hade i vissa revyer den förut nämnda jättelika glasbassängen på scenen, vållande oändligt med bekymmer vid transport, montering och temperering. Han höll sig med ständigt mer avancerade grammofoner och var ju själv en oerhört flitig skivsångare (han beräknas ha gjort 728 titlar). Inspelningarna ägde först rum i London, senare i Berlin. Ett svenskt grammofonbolag under Rolfs ledning blev kortlivat. Han envisades med att fungera som sin egen ekonomichef. Artisterna fick köa utanför hans loge vid avlöningsdags, och betalningarna fick nästan form av allmoseutdelning. Själv var han då irriterad, medan han f. ö. ödslade ohejdat med pengar och också med andras tid. Mycket ofta kunde bara delar användas av all rekvisita han köpte till sina revyer. Han greps också av panik, att någon annan skulle lancera en melodi och text som slog. Här kom endast några få procent av det inhandlade materialet till användning. Konkurrenten med den framgångsrike Karl-Gerhard var järnhård. Deras personliga samarbete och motsättningar hade många turer och aspekter. Men samtidigt som Rolf kunde verka som han var en hänsynslös, köpgalen showman var han också en oemotståndlig charmör och en glad och pålitlig vän. Som Herbert Grevenius uttryckt det: "Revykungen kan ha sina sidor, men masen är bra!"

I okt. 1925 serverade Rolf stockholmspubliken en ofärdig premiär i en ofärdig lokal. Det var "Leve Kvinnan" som spelades upp på Cirkus på Djurgården. Nästa år drabbades han av sin andra konkurs och började missbruka sömnmedel. I jan 1928 gjorde han som vanligt stor succé i Oslo och hade uppladdat med melodiörhången: "Strö litet rosor", "Grabben med chokla i", "Det är kvinnan bakom allt", "Din vår är min vår ...". Rolfs andra äktenskap började upplösas. Han mötte nu i Oslo den tjugoföråriga Tutta Berntzen och blev på nytt hett förälskad. Hon deltog med flera sångnummer i hans "jubileumsrevy" sommaren 1928 på Cirkus i Stockholm, som f. ö. hade som dragplåster en balett på 48 flickor. I maj 1929 spelade han för första gången upp en revy på den nya Chinabiografen. Efter en kontinentresa nyåret 1930 för Rolf till Oslo för att med ett par dagars varsel få med sig Tutta på filmresa till Los Angeles. Den hade så när slutat med att Tutta omkom, överbordspolad vid en storm i Biscayabukten. Rolf fick övermannas för att inte hoppa i och låstes in i sin hytt. När Tutta med stor svårighet räddats, hade hans hår vitnat runt hjässan. Deras bröllop

ägde rum i sept. 1930, men hon hade egentligen mot sin vilja drivits in i äktenskapet. Hennes snara önskan om skilsmässa strandade på Rolfs upprepade självmordsförsök.

Rolfs showkarusell fortsatte att dra oerhört med pengar. Kreugerkraschen drabbade hela revygenren. Som artist var han dessutom förändrad. En del av den spontana glädjen var borta. Hans sista revy spelades på den för lilla Odeonteatern. Han var under hösten 1932 i dålig form med feber och som ofta halsbesvär. Dagen före julafton sjöng han på SF in en ny visa. Filmbilden visar en glad och avspänd Ernst Rolf. På julaftons förmiddag repeterade han sin nyårsrevy på Odeon. På eftermiddagen lyckades hans troligen halvhjärtade självmordsförsök ute vid bryggan till hans sommarvilla på Lidingö. Han dog på juldagen på Serafimerlasarettet i lunginflammation.

I en efterskrift summerar Ericson sin syn på Rolfs personlighet. "För mig är han mest intressant som företeelse i förhållande till sin tid. Jag har dessutom fascinerats av en ung målmedveten mans väg från en torftig miljö till en glittrande, ... och av en hygglig grabbs utveckling till egocentriker med barnatro och underhållarglädje i behåll".

Ericsons bok har nu några år på nacken, men den hör till typen standardverk; den står sig.

Birgitta Lager-Kromnow

Tankar i en talmansstol

Så lyder titeln på tredje delen av förre ambassadören, sedermera talman-
nen i första kammaren Erik Bohemans memoarer (Norstedts 1970, 219 s., inb. 48: —). De båda tidigare delarna, anmälda i PHT 1966, s. 155 ff, utkom 1963—64 och bildade volymerna I och II av den framgångsrike diplomatens minnen, "På vakt", från attachéåren t. o. m. kabinetssekreteraretiden under det andra världskriget. Den tredje delen blev ej som väntat och många sett fram emot, volym III av "På vakt", d. v. s. minnen från Bohemans beskickningsår, 1945—1958, i Paris, London och Washington. Den blev i stället en essaysamling med porträtt av samtida statsmän och politiker eller med synpunkter på modernt amerikanskt och svenskt samhällsliv.

Som orsak till att han valt denna fristående och annorlunda fortsättning på memoarerna anger Boheman bristande tid och bristande energi men framförallt en delvis förändrad syn på Förenta staternas utrikespolitik och internationella ekonomiska politik. Hänsynen till många amerikanska vänner kommer honom att "vänta" med den egentliga tredje delen av "På vakt". Så helt säkert är väl inte, att denna någonsin kommer. Boheman tror nämligen inte själv på att en mera kronologisk skildring av beskickningstiden skulle kunna uppamma samma intresse som redogörelsen för Sveriges öden och äventyr under andra världskriget. Därmed må nu vara hur som helst. Boheman tycker av allt att döma bättre om att skriva kortare essayer

i olika ämnen än att göra en historisk skildring av en hel epok. Han är alltså framförallt berättaren, som spirituellt och upplysande skildrar de framskjutna personer han mött, en de Gaulle, en Truman, en Eisenhower eller en Nixon. Men han ger också sakkunniga analyser av de behandlade personligheternas bakgrund, miljö och politik. Boheman blev under sin Washington-tid en eminent kännare av amerikansk politik och fick en för en småstatsambassadör ovanligt framträdande ställning inom diplomatiska och politiska kretsar i USA och inom den exklusiva grupp, som kallas "old Washingtonians". Ett avsnitt om "svensk antiamerikanism" avslutar den första, "utländska" delen av memoarerna. Boheman gör en intressant analys även av denna nya företeelse. Han tror på USA trots sin kritik av åtskilligt i landet och menar, att det dock förtjänar mindre klank och mer sympati och "kanske mer förståelse".

Bokens andra avdelning ger större rättvisa åt volymens titel, tankar i en talmansstol. Den numera erfarne talmannen och riksdagsledamoten ger synpunkter på den parlamentariska värtaligheten, på den "undanskymda" riksdagen, på modern svensk ekonomi, på det "underblåsta missnöjet", på våra ungdomsförbund, på jämlikhet, neutralitet och u-landshjälp och på "förvildning — gatans parlament contra diplomati". Det är givetvis den borgerlige, liberala politikern, som talar här, men åtskilliga av hans varningar kan nog anammas av de flesta. Personhistoriskt intressanta är avsnitten om Gunnar Hedlund, som Boheman kallar "ett säreget fenomen" och "en unik företeelse i svenskt parlamentariskt liv", och om "Storfinans", d. v. s. om familjen Wallenberg, till vars uppskattade förtrogna han själv hör.

Boken avslutas med kapitlet "Finis", där författaren slutar med att säga tack och adjö till läsekretsen. Det har en grundton av stor tacksamhet över 50 intressanta och lyckosamma år i offentlig verksamhet och av "medfödd" optimism om framtiden.

A. Kw

Ätten Sparre

Ätten Sparre utgiven med anledning av Sparreätternas släktförenings femtioårsjubileum nittonhundrasextionio. Huvudförfattare och redaktör Claës Wannérth (1969; 97 s., ill., 300 ex.; kan rekvireras för 33: — kr. av byrådirektör Lars Sparre, Drottningg. 85, 111 60 Sthlm).

Den lilla eleganta boken inleds med en genealogisk översikt av riddarhusgenealogen Pontus Möller, som utgår från stamfadern väpnaren Sigge Larsson (nämd 1396—1414) till Simonstorp i Västergötland och snabbt men instruktivt berättar ättegrenarnas öden framåt i tiden med särskilda underavdelningar för adliga ätten Sparre af Rossvik och friherrliga och grevliga ätterna af Söfdeborg. För övriga kapitel svarar Wannérth. Huvudavsnitt ägnas fyra framstående Sparrar från skilda århundraden: den lysande representanten för riksrådsadeln under 1500-talets senare hälft kanslern Erik Sparre, avrättad 1600 i Linköping, den kække karolinen Axel

Sparre, som slutade som greve och fältmarskalk efter äventyrliga år vid Karl XII:s sida i Polen, Ryssland och Turkiet, också känd som målare av kungens porträtt, den kloke organisatören överståthållaren Carl Sparre († 1793) och till sist den förnämlige porträttören, målaren och konsthantverkaren Louis Sparre († 1964), vars liv omspände mer än ett sekel. Ett avslutande kapitel ägnas det franska regementet Royal Suédois, som fick sitt namn först 1740 men dessförinnan och länge senare var knutet till medlemmar av familjen Sparre som överstar. Före sin svenska karriär var fältmarskalken greve Erik Sparre af Sundby († 1726) dess mångåriga ledare.

Boken är underhållande och väl skriven men innehåller knappast något nytt stoff och har ej notapparatur eller käll- och litteraturanvisningar.

B. L.-K.

Trumpetarsläkten Sjöstedt

Major Sten Sjöstedt har till Sjöstedtska släktföreningens tjugoförårsjubileum 1969 utgivit en rikt illustrerad och antavleförsedd släktbok, *Sjöstedt, gammal skånsk trumpetarsläkt* (55 s.).

Den inleds med kortare allmänna avsnitt om gamla skånska folkdräkter och bostäder, om svenska rytteritruppetare genom tiderna och om den nu blomstrande släktföreningens bildande och verksamhet. Släkten förs tillbaka till trumpetaren vid Södra skånska regementet till häst Truls Sjöstedt (1697—1784) och har sedan 1700-talets början främst hört hemma i Skåne. Inom "Trulssläkten" förekom i flera generationer talrika rytteritruppetare, och döttrarna gifte sig också ofta med trumpetare. Truls' fyra söners och enda dotters (g. Hemberg) grenar behandlas i särskilda kapitel med kort omnämnande av de märkligaste inom varje släktgren. Huvudgrenen (Juliusgrenen) uppdelas i sin tur på tre grenar.

Författaren själv härstammar från Trulssonen Severin Niclas Sjöstedt, som blev kyrkoherde och prost i Hammarlöv och V. Vemmerlöv. Via sin farfars morfar, hovperukmakaren i Stockholm Thomas Borgienino, som i antavlans uppges vara oäkta son till en medlem av huset Savoyen och i sin tur ha en dotter med Gustav III:s syster Sophia Albertina [!] (alternativt uppges dock en Carolina Ulrica Sanders som tänkbar moder) kommer Sten Sjöstedt i trettonde anled upp till kejsar Maximilian I och Ferdinand II "den katolske"! — Släktboken avslutas med kortfattade presentationer av andra släkter Sjöstedt.

Inom Sjöstedtska släktföreningen har ett stort arbete nedlagts på släktens utforskning, varvid kompletteringar i regel sker varje år. Sten Sjöstedt har utarbetat ett speciellt system med nummer och bokstavs-beteckning, för vilket han redogjort i skriften "Släktutredningar — några synpunkter vid utarbetandet och upprättandet" (1961; 15 s. med ill. och bil.; Hasse W. Tullbergs förlag).

B. L.-K.

Roslagshistoriskt

Edvin Gustavssons serie med ovanstående titel, vars tidigare häften anmälts i denna tidskrift 1967, s. 222 ff., och 1968—69, s. 263, har fortsatt med ytterligare två nummer.

Femte häftets titel *Krigshjälp 1710 och annat i Roslagen* (Tierp 1970; 64 s.) antyder endast i ringa utsträckning det rika innehållet. Om roslagskyrkornas krigshjälp 1710 handlar nämligen endast de åtta första sidorna. I övrigt behandlar detta häfte mest äldre företeelser. Här presenteras sålunda vasakungarnas (i övrigt väl mest som genealog bekante sekreterare Rasmus Ludvigssons († 1594) anteckningar om sjöar och holmar i vasatidens Roden, om avelsgårdar i Roslagen och om Roslagsbro kyrkas numera försvunna medeltida jordabrev, diverse uppgifter ända sedan medeltiden om prästgårdsjordar i Roslagen (med en rättelse s. 33 till K. A. Holmbergs doktorsavhandling *De svenska tuna-namnen*), de i 1600-talsavskrift kända medeltidsbrev om Måsstens fiske utanför Singö, biografiska uppgifter om den i "Sveriges kyrkor" nämnde bildhuggaren Nils Henrik Forsman († 1781) och utdrag ur ett syneprotokoll 1727 om det efter rysshärjningarna återuppygda Grisslehamn.

Mer koncentrerat är sjätte häftet, *Den syndaren Olof Andersson i Lerviken* (Tierp 1970; 93 s.). Denne har tidigare behandlats av Georg Wittrock i hans arbeten *Regering och allmoge under Kristinas förmyndare* (1948), s. 174—180, och *Regering och allmoge under Kristinas egen styrelse* (1953) s. 238—246. Wittrock har skildrat honom som Rådmansö-böndernas rådgivare och hjälpreda gentemot godsägaren Casper Otto Sperling och karakteriserat honom som en "av allt att döma övertygad och ärlig men också lidelsefull och ej sällan ovarsam förkämpe för gammal svensk bondefrihet", med all sin stridighet och oro "en verklig folkledare". Redan 1637 dömdes Olof Andersson av Svea hovrätt till fängelse på avlägsen ort men benådades av regeringen på sin hustrus förbön. Efter sin verksamhet vid 1650 års riksdag, där han genom sitt inflytande på omgivningen ansågs ha haft betydande inverkan på ärendenas gång, dömdes han av drottningen till landsförvisning, och då han det oaktat 1653 återvände hem, blev hans fasttagen och avrättad. Wittrock konstaterade, att Olof Anderssons tragiska öde delvis var "självförvållat av egna överdrifter och oklokhet", men att hans grundsyfte var rättfärdigt, varför hans undergång ej kan undgå att gripa.

Gustavsson har nu inledningsvis tecknat förhistorien till Olof Anderssons framträdande. I ungdomen hade han enligt egen uppgift ägnat sig åt "Cronans wärf och Ähreuder" i Sverige, Tyskland och Danmark. Därefter hade Olof Andersson 1620—1631 varit residenten Anders Svensson Ödells landbofogde på Vallsnäs i Småland. 1626 hade han emellertid tilldömts torpet Lervik i Frötuna socken i Roslagen, som tidigare tillhört hans släkt men i sextio år varit bortpantat. Olof Andersson återvände så småningom till hembygden, där han 1632—34 arrenderade säteriet Ön (nu Uddeboö) i Estuna socken. Redan 1632 kom han i konflikt med Sperling, som 1626 köpt skatterättigheten till hans fädernegård Brevik i Rådmansö.

Huvudavsnittet i Gustavssons bok utgöres av sex scener, där han i dramatiserad form åskådliggör händelseförloppet 1650—53 med repliker, som i stor utsträckning består av utdrag och citat ur arkivhandlingarna, vilka även refereras i flera mellan scenerna inlagda översikter och i avslutande anmärkningar. Som bilagor avtrycks elva handlingar 1454—1651, av vilka den första är ett dombrev för Olof Anderssons stamfader angående Lervik och den andra innehåller hans uppgifter om sin härstamning från denne.

I fråga om citeringen av Svea hovrätts arkivserie *Libri causarum* i riksarkivet kan nämnas, att Wittrock och Gustavsson har olika nummerbeteckningar. Detta beror på att Wittrock använt den ursprungliga aktnumreringen, medan Gustavsson i stället citerat den moderna volymnumreringen. Vad Gustavsson kallar "Libri causarum volym 84" motsvarar sålunda Wittrocks "Libri Causarum volym 81" och borde i stället kallas Svea hovrätts arkiv E VI a 2 aa, volym 84, medan Gustavssons "Liber causarum volym 135" motsvarar Wittrocks "Libri Causarum volym 101, pars 5" och borde benämnas Svea hovrätts arkiv E VI a 2 aa, volym 135.

Båda de nytkomna häftena avslutas med tillägg och rättelser till tidigare häften.

Hans Gillingstam

Kvarteren Alberget och Oakhill på Djurgården

F. d. riksantikvariern professor M a r t i n O l s s o n har publicerat ett vackert utstyrt arbete om *Alberget och Oakhill på Djurgården* (Lund 1970, 345 s. Nordiska Museets Handlingar 75). Det område förf. behandlar är för alla stockholmare kärt och välbekant, beläget vid Ryssviken på Södra Djurgården. Här har alltsedan mitten av 1700-talet funnits en rik bebyggelse präglad av "hantverkarbostäder, vårdshusrörelser, högreståndssommarnöjen, brädgårds- och varvsrörelser och hyreshus". Förf. har med ofta lyckligt resultat genomforskat ett stort offentligt och privat arkivmaterial och kunnat ge sin framställning en detaljrik konkretion. En särskild honnör förtjänar Olsson för de tidshistoriskt ytterst fängslande fotografier han publicerar. Primärintresset för förf. har varit att lösa de konst- och arkitekturhistoriska problemen. Med stor sakkunskap redovisar han tomternas utsträckning och de olika stora och små byggnadernas utseende, ofta på grundval av brandförsäkringsdokument. Verket präglas av den kärleks förf. känner till den trakt där han själv haft sin bostad nära ett halvt sekel.

Av den ovan citerade karaktäriseringen av området förstår man att historiken rymmer många socialhistoriskt intressanta uppgifter om utvecklingen av invånarbeståndet, såväl ägare, hyresgäster som andra inneboende. Förf. har gjort sig stor möda att få fram ett rikt persongalleri. Inte minst mantalslängderna har han flitigt kunnat ösa ur. I något fall hade det varit önskvärt med närmare personidentifiering.

Man undrar självfallet över tillkomsten av det engelskt klingande namnet *Oakhill*. Det har många paralleller, t. ex. det närbelägna Listonhill,

men också på talrika andra håll i Sverige. Olsson håller för troligt (s. 268), att namngivaren skulle ha varit "Engelska Amiralen Baakers familj", som på 1820-talet bott på platsen. Varken texten eller personregistret ger emellertid någon ledning om vilken familj detta var. Sammanhanget var följande. Den engelska viceamiralen Sir Thomas Baker, som under 1808-09 års krig opererat i Östersjön, gifte sig 1809 på Marsvinsholm med excellensen Eric Ruuths dotter Sofia Augusta. De fick flera barn och familjen spelade en inte obetydlig roll i 1800-talets svenska societetshistoria. Makarna tycks småningom ha separarerat. Sir Thomas dog på sin egendom i Kent 1845 (inte 1849 som Elgenstierna uppger), och maken och några av barnen bodde i Sverige. Det är alltså troligen efter dem Oakhill fått sitt namn (om Baker se Dictionary of National Biography vol. 22, Supplement, London 1909).

Också några andra biografiska uppgifter skulle ha kunnat komplettera framställningen. Den av Olsson (s. 173 f.) omnämnde fanjunkaren "C. P. Hellströmmer" hette i själva verket Carl Gustaf i förnamn såsom framgår av Martin Mårtenssons stora matrikel över Svea Livgardes underofficerare. När det gäller hyresgäster på området, har förf. inte åsyftat fullständighet, även om han flitigt citerar ur mantalslängderna. En gammal djurgårdsbo, som kunde ha varit med, var Erik Wilhelm Sjöberg, bokbindaremästare och under många år ordningsman vid Manilla. Han dog 1893 på Alberget 8, där han då bott några år (se A. Hedberg, Stockholms Bokbindare, 2, s. 243, Nordiska Museets Handlingar 37, och Stockholms stads adresskalendrar, passim).

Det finns inte så många verkligen på djupet gående historisk-topografiska framställningar av kvarter eller mindre områden av motsvarande storlek i Stockholm. Olssons arbete kommer alltid att inta en rangplats i denna exklusiva litteraturgenre.

Bertil Broomé

En bok om Lyckås

Adelsfolk, statare och kritter. En bok om Lyckås — det gamla brahegodset i Vista. Av Olof Thulin (Jönköping 1970, 128 s.).

Kyrkoherde Olof Thulin i Jönköping har åstadkommit en trevlig skildring från sin gamla barndomsmiljö — gården Lyckås i Skärstads socken, Jönköpings län, vars historia han har följt genom seklerna. I äldre tid hette gården Hallösa och var på medeltiden delad mellan Vadstena och Nydala kloster. I slutet av 1500-talet tillhörde Hallösa den manhaftiga Ebba Månsdotter (Lilliehöök) — "Gref Ebba" kallad — som gjorde den till sätesgård. Den gick sedan i arv i mer än hundra år inom ätten Brahe. Ägarlängden upptar sedan namn som Bonde, Gyllenstierna, Horn af Rantzien, Löwenhielm, Reutercrona, von Köhler och Adelsvärd för att slutligen nå fram till "den Hamiltonska epoken". Överståthållaren greve Jacob Essen Hamilton köpte godset 1839. Hans son James anlade "grevens järnväg" —

den smalspåriga (600 mm) banan Jönköping—Vireda, som fanns kvar till 1935. Då James Hamilton år 1917 sålde Lyckås, betydde det att den siste adelsmannen lämnade det gamla Brahegodset, som därefter kom i bondehand. Greve James glömde inte sina anställda utan donerade till redbara arbetare i jordbrukets tjänst. Han undantog dock "alla socialister och lika eller än sämre tänkande".

P M

Medeltida kulturhistoria

Ytterligare tre band av *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid* (se senast PHT 1967, s. 221 f.) har utkommit, banden 13 (Ormer-Regnbue; 720 sp. + 8 planscher), 14 (Regnebræt-Samgåld; 724 sp. + 8 planscher) och 15 (Samisk språk-Skude; 718 sp. + 8 planscher), tryckta i Malmö 1968 resp. 1969 och 1970 (Allhems förlag; per helklotband kr. 57:—).

Liksom i de tidigare delarna finns här en mängd uppslagsord från olika områden. Verkets spännvidd kan exemplifieras med uppräknig av de största artiklarna, de som fyller tjugo spalter eller mer, samtliga "bolagsartiklar", skrivna av flera specialister på vederbörande företeelser inom sina respektive länder: Personnavn (36 spalter), Sigill (33 spalter), Skatter (29 spalter), Rettergang (28 spalter), Sjørätt, Plov samt Riksvåpen og kongevåpen.

Biografiska uppslagsord är i enlighet med verkets plan liksom i tidigare band fåtaliga. Artiklar finns emellertid om diverse personer från medeltida konst och litteratur, Pilatus, apostlarna Petrus, Paulus och Simon Zelotes, den romerske martyren Sebastian, missionsbiskopen Sigfrid, det tyska 1000-talshelgonet Sebald och den italienske 1200-talsdominikanern Petrus martyr. Andra personnamn bland rubrikerna gäller litterärt verksamma personer, den i svensk uppslagslitteratur i övrigt ej förekommande 400-talsteologen Prosper Aquitanus, den danske historieskrivaren Saxo, den danske humanisten Christiern Pedersen och den danske krönikören Petrus Olai. Av liknande karaktär är vissa artiklar, vilkas rubriker ej är personnamn men innehåller sådana, Páls saga biskups, Rasmus Ludvigssons handlingar och Rimberts Vita Anskarii. Beaktansvärda i detta sammanhang är även vissa sammanfattande artiklar såsom Politisk agitation, Politisk allegori, Politisk litteratur, Politisk visa och Runristare.

Recensenten undrar ibland, om lexikonet ej utges i alltför rask takt. Den redaktionella bearbetningen hade bort observera och korrigera sådana elementära sakfel som uppgifterna i artikeln Riksdelning, att Halsten och Inge d. y. var samregenter, och att Fjädrundaland var östra delen av Uppland. I artikeln Riksföreståndare uppges, att Karl Knutsson av rådet valdes till marsk 1436, och att han sedan enligt Karlskrönikan titulerades "marsk och riksens forstandare", vilket skulle tyda på att "rådet 1436 uppdragit åt marsken att även handha konungens uppgifter"; titeln skulle ej vara knuten till egentligt ämbete. I själva verket var det konung Erik som utsåg Karl Knutsson till marsk redan 1435; till riksföreståndare valdes han först 1438

(se K. Kumlien, Karl Knutssons politiska verksamhet 1434—1448, 1933, s. 41 och 134 med not 76). Oriktig är också uppgiften i artikeln Rose (band 14, sp. 409), att den svensk-norska ätten Tre rosor, Knut Alfssons ätt (genealogi publicerad av B. Schlegel och C. A. Klingspor, Den med sköldbref förlånade men ej å riddarhuset introducerade svenska adelns ättartaflor, 1875, s. 103 ff., med smärre korrigeringar av K. H. Karlsson i PHT 1905, s. 4 ff.), skulle ha varit en sidolinje av den från kungadottern Agnes härstammande ätten Roos af Hjelmåter (genealogi publicerad i Elgenstiernas ättartaflor, 6, s. 391 ff.). I artikeln Skinnskatt (band 15, sp. 536) diskuteras termerna "tvælyt skinn" och "blaskorin skinn" utan beaktande av S. Söderlinds utförliga behandling av dessa termer i HT 1963, s. 396—402. I artikeln Skole (band 15, sp. 637) kallas den bekante domprosten i Uppsala Andreas Andreæ ännu "Andreas And", ehuru det klarlagts, att det ej var han utan hans far som hette så (se senast HT 1964, s. 35). Den i artikeln Riksens stadga förekommande moderniseringen Greger i stället för det medeltida Gregers (d. v. s. Gregorius eller Grels) borde ej förekomma i ett uppslagsverk av denna strängt vetenskapliga karaktär.

Hans Gillingstam

Finlands medeltida frälse och 1500-talsadel

Professor Eric Anthoni har under de senaste decennierna publicerat ett stort antal utredningar om olika släkter och personer ur det äldre finländska frälset, framför allt i den av honom redigerade tidskriften *Historisk tidskrift för Finland* och i *Äldre svenska frälse-släkter*. Nu har han även fullbordat ett större verk med ovanstående titel (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 442; Helsingfors 1970; 431 s.).

Inledningsvis behandlar författaren frågorna om det finländska frälsets uppkomst och ursprung. Bl. a. diskuteras V. Voionmaas uppfattning, att en del person- och ortnamn skulle ge belägg för att en fornfinnsk stormannaklass funnits, och att vissa medeltida kungsgårdar och kyrkliga egendomar tidigare skulle ha varit förkristna stormannagods. Frågan om kontinuitet mellan denna eventuella forntida stormannaklass och den medeltida sammanhänger med frågan om hur Finland vanns för kristendomen och det svenska riket. Med rätta framhålles källmaterialets knapphet och svårigheterna att därur få fram säker kunskap, särskilt när det gäller tidigare perioder.

Säkrare resultat har författaren lyckats få fram om senmedeltiden. Slotts-innehavarna var högfrälse män från Sverige eller utlänningar. Fogdarna, häradshövdingarna och från 1430-talet även lagmännen var däremot i allmänhet finländska män, ehuru vanligen med svenska namn. I källmaterialet förekommande finska namn bars mestadels av ofrälse. Häradshövdinge-ämbetena gick nästan i arv inom vissa släktkretsar, och från 1400-talet kan finländska lagmans- och häradshövdingesläkter urskiljas. 1396 kan det första finländska riksrådet beläggas, och från 1435 satt regelbundet flera finländare i rådet. Även de främsta finländska frälsemännen stod dock socialt närmast det lägre frälset i Sverige. De män från Sverige, som gifte sig med

finländska frälskvinnor, tillhörde sålunda ej det egentliga högfrälset. Enstaka kvinnor ur detta kan dock beläggas ha blivit bortgifta med män ur de främsta finländska frälseläkterna. Talrika medlemmar av det finländska frälset bedrev studier i utlandet och blev präster. Under tiden 1385—1522 tillhörde sålunda samtliga biskopar i Åbo detta frälse. Å andra sidan påvisar författaren, att den friherrliga ätten Kurcks stamfader, den ursprungligen sannolikt ofrälse Knut Eriksson, som dock varit riksråd i flera decennier, ej kunde skriva, då han 1524 var Sveriges främste delegat vid förhandlingar i Novgorod.

Efter reformationen ägnade sig adeln ej längre åt den kyrkliga banan. Slottsinnehavarnas sociala nivå sjönk, då länscherreförvaltningen nu avlöstes av kungaförvaltning. Slotten började nu innehas även av finländare, och från Sverige komma slotts befälhavare tillhörde i allmänhet ej längre det egentliga högfrälset. Antalet äktenskapsförbindelser mellan finländskt frälse och svenskt högfrälse ökade. Stora godsbesittningar i Finland kom att tillhöra personer som bodde i Sverige, i allmänhet svenskar, som gift sig med finländska frälskvinnor, ty finländska frälsmän kan endast i enstaka fall beläggas ha flyttat till Sverige. Däremot återfinns talrika finländare såsom temporärt tjänstgörande vid hovet i rättekammarböckernas avlöningslistor, ett källmaterial som tidigare varit alltför litet utnyttjat. Tack vare bevarade frälse- och rusttjänstlängder kan man konstatera, att majoriteten av det finländska frälset hade synnerligen obetydliga godsbesittningar. Den sociala skillnaden synes nu ha ökat mellan det finländska lågfrälset och de skikt som hade äktenskapliga förbindelser med det svenska högfrälset.

Ovanstående referat har begränsats till vad recensenten uppfattat som författarens huvudresultat ur svensk synpunkt. Det förtjänar därför understrykas, att framställningen är synnerligen detaljrik och väldokumenterad. Person- och ortsregister, omfattande c:a 2 500 personer och c:a 1 500 orter, samt käll- och litteraturförteckning gör boken till en värdefull uppslagsbok, särskilt då det gäller att snabbt få fram de framsteg forskningen — framför allt Anthoni själv — gjort, sedan July Ramsays banbrytande arbete "Frälseläcker i Finland intill Stora ofreden" utkom för mer än sextio år sedan. I detta sammanhang måste även framhållas bokens kartbilagor med markeringar av alla frälse-, krono- och kyrkogods under medeltiden. Källhänvisningar för kartornas uppgifter lämnas i en redovisning av godsen landskaps- och sockenvis (s. 306—376).

Det är ej mycket man har att invända, då man första gången tar del av denna boks rika innehåll. Enstaka smärre detaljfel må likväl påpekas. Det var sålunda ej "Nils Erengisleson d. ä. (Hammerstasläkt)" som en tid var slottshövitsman på Viborg under drottning Margareta (s. 125) utan dennes fader Erengisl Nilsson.¹ "Pogewitsch" (s. 126 f.) eller "Pogevitsch" (s. 379,

¹ Se vidare min delvis från Anthoni avvikande tolkning av källorna i SBL 18 (1969—71), s. 224. Någon Nils Erengisleson d. y. har aldrig funnits men däremot en Erengisl Nilsson d. y. — Jag reagerar i sammanhanget också mot de även hos andra författare och på flera ställen i denna bok förekommande obestämda formerna av typen "Hammerstasläkt" i stället för den mera logiska bestämda formen Hammerstasläkten eller Hammerstaätten (jfr "Borstbölesläkt" s. 237 och 289, "Ekasläkt" s. 64 och 236, "Hagasläkt" s. 237 och 245 samt "Sjundbyläkt" s. 274 och 296).

399 och 401) förefaller med sina associationer till slaviska patronymika ej vara representativa namnformer; här hade den gängse normaliserade formen Pogwisch bort användas.² Uppräkningen av senmedeltida högfrelse innehavare av Kastelholms slottslän (s. 126) hade bort medtaga även Sten Sture d. y:s svåger Erik Nilsson (Gyllenstierna).³ Att häradshövdinger i Östra Nyland Sigfrid Andersson skulle ha varit från Sverige och tillhört släkten Rålamb (s. 143, 208, not 5, och 232, not 2) torde vara oriktigt.⁴ Peder Flemings hustru Karin Håkansdotter tillhörde ej släkten Sparre (s. 245) utan den s. k. Hålbönäs-ätten,⁵ som i Anreps ättartavlor av misstag⁶ inblandats i Sparre-genealogien. I motsats till Anthoni (s. 172) har jag svårt att acceptera Ragnar Roséns 1936 i en sockenhistoria framförda uppfattning om släkten Horns ursprung. Detsamma gäller Anthonis i Historiallinjen arkisto 52 (1947) och Äldre svenska frälsesläkter framförda och här (s. 148 och 213) återkommande uppfattning, att den äldsta släkten Ille skulle härstamma från en Sune Torgilsson (Tyrgilsson), vilket vilar på en feltolkning av ett brev från 1442. Önskvärt hade varit, att den sena⁷ namnkombinationen "Gustav Vasa" undvikits.

Man hoppas, att en motsvarighet för Sverige till detta arbete må komma till stånd, även om det blir ett svårt företag.⁸

Hans Gillingstam

² Jfr genealogi över denna släkt i Danmarks Adels Aarvog 1931. För namnformerna se Danmarks gamle Personnavne II: 2 (1954—64), sp. 825 f.

³ Jfr G. Carlsson, Peder Jakobsson Sunnanväder (K. Humanistiska vetenskapssamfundets i Lund årsberättelse 1948—49), s. 53, not 2. — Över huvud taget förefaller författarens redovisning av rikssvenska bidrag rörande Finlands medeltida personhistoria något knapp. Litteraturförteckningen redovisar sålunda ur Carlssons rika produktion endast hans postuma kommentar till Sveriges historia till våra dagar III: 1. Vid behandlingen av konung Karl Knutssons tredje äktenskap (s. 200) hade t. ex. bort hänvisas till uppsatsen om Karl Knutssons testamente (HT 1943), s. 19, not 1, där Carlsson före Anthoni och med utförligare argumentering påpekat, att konung Karls tredje svärfar kan ha varit den finländske frälsesmannen Abraham Pedersson. Likaså hade G. T. Westins utförliga behandling (Riksföreståndaren och makten, 1957, s. 77—111) av Sten Sture d. y:s dispositioner i fråga om Viborg och andra finländska slottslän bort citeras.

⁴ J. E. Almquist, Den friherrliga ätten Rålamb's ursprung (Släkt och Hävd 1964), s. 7 ff.

⁵ H. Gillingstam, Ätten Siöblads medeltida släktförbindelser och äldsta historia (Skr. utg. av Genealogiska föreningen, 1949), s. 45. Jfr J. A. Almquist, Frälseslöden i Sverige under storhetstiden, 2 (1935), s. 526 f., H. Gillingstam, Hålbönäs-ätten och arvet efter Esbjörn Blåpannas hustru (PHT 1962), s. 27 f. och 30, samt densamme, Arvskiftet efter Per Ingemundssons (Hamraätten) hustru Bengta Knutsdotter (PHT 1966), s. 8 och 11 f. I de båda senare uppsatserna har hon av misstag kallats Kristina.

⁶ Jfr C. G. Styffe, Skandinavien under unionstiden (3:e uppl., 1911), s. 284, not 4, och G. Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor, 7 (1932), s. 400. Om Hålbönäs-ättens vapen, belagd ginbalk (tidigare belagd bjälke), se Gillingstam, Ätten Siöblad, s. 56.

⁷ H. Gillingstam, Den svenska adelns antagande av släktnamn (HT 1964), s. 52.

⁸ Jfr K.-G. Lundholms korta avsnitt om Sverige i Den nordiske Adel i Senmiddelalderen. Struktur, funktioner og internordiske relationer (Rapporter til det nordiske Historikermøde i København 1971, 1971), s. 81—106, i vilken publikation ett avsnitt om Finland författats av Jerker A. Eriksson.

Karlstads stifts herdaminne

Publiceringen av Anders Edestams nya herdaminne fortskrider i rask takt. Till de tidigare utkomna delarna 2—3 (jfr PHT 1966, s. 168 f., och 1968—69, s. 262 f.) har nu även fogats en fjärde del (Karlstad 1970; Karlstads stiftsråds kansli i distribution; 355 s.).

Det nya bandet redovisar prästerna i Nordmarks, Gillbergs och Nors kontrakt. Det motsvarar alltså andra hälften av Hammarins gamla herdaminnes andra del, vars första hälft ersattes med föregående del av det nya herdaminnet. Inalles har Edestam alltså med de hittills utkomna tre delarna fullbordat nästan halva herdaminnesarbetet, d. v. s. hela Värmland utom Karlstad. Förutom det viktiga avsnittet om denna stads superintendent, biskopar, domprostar och lärare (större delen av Hammarins första del) återstår nu vad Hammarin behandlade i sin tredje del, d. v. s. prästerna i Dalsland samt regementspräster och obefordrade eller utom stiftet befordrade präster.

Liksom i tidigare delar ger Edestam här biografier över ett stort antal präster, ofta särpräglade gestalter, som levande karakteriserats med material ur bl. a. domböcker, domkapitelshandlingar, sockenstämmoprotokoll, nekrologer och memoarer. Även personer från de senaste decennierna har blivit föremål för livliga skildringar, om de avlidit. Levande behandlas enbart med meritförteckning och familjeuppgifter samt ev. bibliografi. Stort arbete har nedlagts på att i kyrkoböckerna följa prästbarnen, så att ej blott deras yrken (för dottrarna åtminstone i äldre tid vanligen äktenskap) utan även deras dödsdata kunnat redovisas.

Bland mera kända personer, som biograferats i den nyutkomna delen, kan nämnas rudbeckianen Johan Göransson¹ och dalslandsforskaren Anders Lignell. Flera medlemmar av släkten Lagerlöf behandlas liksom släkten Löwenhielms stamfar Erlandus Gudmundi och Esaias Tegnér's far kyrkoherden med samma namn i Millesvik.

Eftersom utgivare tidigare i ett antal skrifter dokumenterat sig som forskare rörande Dalsland, emotser man med särskild förväntan bandet om detta landskap.

Hans Gillingstam

¹ Som stickprov på Edestams akribi har jag jämfört denna biografi med Svenskt biografiskt lexikons kort förut publicerade artikel, som Edestam citerar. Det visar sig då, att inga allvarligare skillnader i fråga om data kan noteras, men att lexikonet liksom Hammarins herdaminne som datum för Göranssons prästvigning har 16 febr. 1747 men Edestam 16 dec. s. å. Av Karlstads konsistoriums skrivelse till Kungl. Maj:t 1 mars 1749 med lista över de närmast föregående årens prästvigningar framgår, att Hammarin och lexikonet har rätt. Lexikonets dossier om Göransson innehåller ett brev av 4 sept. 1668, vari Edestam själv fäster lexikonets uppmärksamhet på denna källa. Å andra sidan kallar lexikonet efter Hammarin Johan Göranssons hustru Margareta Elisabeth, medan Edestam har den enligt såväl födelse- som dödbok korrekta ordningen Elisabeth Margareta.

Västgöta nation i Uppsala

F. d. rektorn Bo V:son Lundqvist har fortsatt sitt arbete *Västgöta nation i Uppsala från år 1595. Biografiska anteckningar* och publicerat andra bandet 1721—1780 (Uppsala 1947—1969, 372 s.). Liksom första bandet (jfr PHT 49, 1951, s. 153 f.) har arbetet utkommit häftesvis med spridda mellanrum och nu samlats i en volym. Nationens matriklar, framför allt den för alla västgötska uppsalastudenter välbekanta Kolmodins matrikel ligger till grund för arbetet. Ett rikt, ofta citerat stoff har utg. hämtat ur Warholms herdaminne för Skara stift.

Liksom första delen är inte heller den nu utkomna präglad av några ingående primärforskningar beträffande de redovisade nationsmedlemmarnas biografier. Utg. nöjer sig på det hela taget med att återge matriklarna och herdaminnet och att utnyttja mera lättillgänglig litteratur som t. ex. Elgenstiernas Ättartavlor. Då arkivaliska uppgifter meddelas, återgår de ofta på av utg. nämnda medarbetare framför allt Hans Sallander och återfinns bland Rättelser och tillägg.

Rec. anser att utgivningen av ett arbete av denna art kräver större insatser i fråga om arkivforskning och litteraturstudier. En hastig undersökning av bouppteckningsregistren i SSA har visat, att i detta material viktiga kompletterande uppgifter kunnat hämtas exempelvis om Petrus Rydberg (nr 1597), Gabriel Lanerius (nr 1744; han var enl. bouppteckningen, skolmästare, ej komminister), Erik Palm (nr 1875; hans andra maka var dotter till inte en stadskommissarie Rabe utan statskommissarien Samuel af Rabbe), Anders Lorens Åkerman (nr 1891), Carl Gökman (nr 1912), Anders Broberg (nr 1933), Johan L. Åkerman (nr 2121, kantor, ej kurator i Katarina), Carl Fredrik Bergman (nr 2220, hans svärföräldrar var lagman Anders Amnéus och Eufrosyne Reuterhausen), Anders Björk (nr 2266). Det är troligt, att forskningar i bl. a. landsarkivet i Göteborg och där förvarade bouppteckningar och kyrkoböcker i än högre grad skulle kunna berika biografierna.

Lundqvist föredrar genomgående karakteriseringar i matriklar och herdaminnet. Man saknar däremot hänvisningar till nyare litteratur. Om Anders de Bruce (nr 1971) föreligger en inte omnämnd stor modern biografi av Hans Hirn (1957). Torbern Bergman (nr 2183) borde ha behandlats med hänvisningar t. ex. till Svenskt biografiskt lexikon. Anmärkningsvärd är knappheten om Ericus Forsbergs (nr 2072) gifte ("mademoiselle D'Orchimond"). Makan hette Hedvig Charlotta d'Orchimont och makarnas dotter var den bekanta Lolotte Forsberg (jfr f. ö. Örnbergs Ättartal, 9, s. 26, 134 och 162).

Förtjänsten i Lundqvists arbete är uppenbar. Nationsmedlemmarnas namn är publicerade och återfinns lätt med ledning av register i slutet av volymen. Samtida och något yngre karakteristiker är konserverade av utg. Svagheten är utg:s ringa förtrogenhet med den personhistoriska forsknings arbetsredskap. Det är att hoppas att i fortsättningen huvudarbetet sätts in på studier av källmaterial och modern litteratur.

B. Bé

Ett värvat regemente i Finland

För den som på grund av sitt yrke har anledning studera den regements-historiska litteraturen är det en stor glädje att få ta del av ett av de senaste bidragen till denna genre, nämligen den numera avlidne finländske historiedocenten *Hans Hirns* stora arbete *Från Lantingshausen till Jägerhorn. Ett värvat regemente i Finland 1751—1808* (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 441. Hfors 1970, 286 s.). Boken kan kallas en fortsättning till *Hirns* arbete om von Willebrandska regementet (anmält i PHT, 61, 1963 s. 157).

Det värvade regemente som *Hirn* behandlar hade under en tid av något mer än ett halvt sekel åtta chefer, av vilka *Jakob Albrecht Lantingshausen*, den senare överståthållaren, var den förste (1749—52) och *Fredrik Adolf Jägerhorn* den siste (1801—08). *Hirn* behandlar med stor insikt i de arkivaliska källorna de olika sidorna av regementets historia: organisation, chefer, officerare, underofficerare, rekrytering, manskap, beväpning och utrustning, beklädnad, förläggning och krigsdeltagande. Slutkapitlet blir *Svartholms* och *Sveaborgs* fall.

Från personhistorisk synpunkt intresserar särskilt den biografiska bilagan som är uppgjord av fil. lic. *Eja Margrete Hirn* med stöd av författarens materialinsamling. Den innefattar officerare, underofficerare och civilmilitärer, som inte behandlas i *Elgenstiernas* eller *Carpelans* ättartavlor. Uppgifter om föräldrar, hustrur och barn är medtagna och verkar pålitliga. Om en av underofficerarna *Johan Ingemar Biörck* (*Björck*) kan uppgifterna kompletteras med ledning av *Bo V:son Lundqvist*, *Västgöta nation i Uppsala*, 2 (1947—1969) nr 2156. *Biörck* var född 1733, son av prosten i *Örslösa* *Elias Ingemari Björck* och *Hedvig Sophia Oliveholm* och dog i *Helsingfors* dec. 1756 genom drunkning, när han skulle hämta ved till *Sveaborg*.

Hirns arbete är ett mönster av vederhäftig redovisning av ett regementets yttre och inre historia.

B. Bé

Bachelors' Club

The Royal Bachelors' Club 1769—1969. Jubileumsskrift (Göteborg 1969; 260 s.; ill.), en innehållsrik, vacker bok med anledning av 200-årsjubileet.

Den 1947 utgivna minnesskriften med sin nyttiga och användbara matrikel över kända göteborgare 1769—1944 har nu fått en fortsättning. Jubileumsskriften 1969 avslutas med två matrikelpartier (utarbetade av *Ove Widén* och hans fru), avd. 1, som kompletterar uppgifter angående i föregående matrikel upptagna, och avd. 2, som meddelar personalia avseende medlemmar tillkomna fr. o. m. 1945, uppställda efter invalår. Kompletta födelseuppgifter har eftersträvat men födelseort saknas i rätt många fall. Klubben startades 1769 av tjugo ungarlar. Så illa ställt har det dock inte varit med äktenskapsfrekvensen inom Göteborgs ledande ekonomiska och kulturella skikt, som man kan tro av matrikeln. Giftermål anges lika

litet i denna nya matrikel som i den äldre. Under 175 år invaldes 2 126 herrar i klubben. Under de sista 25 åren har 616 invalts.

Boken innehåller f. ö. förteckningar över hedersledamöter, styrelseledamöter m. m. Ingemar Düring berättar kortfattat om klubbens historia ur Göteborgs horisont, medan avgående ordföranden Carl-Albert Fallenius sätter in dess tillkomst 1769 mot en allmän kulturell och ekonomisk bakgrund. Ingemar Hasselgréen gör "En stadsvandring i Göteborg 1769", ännu en befäst stad, där Carl Wilhelm Carlberg som bäst verkade som arkitekt.

Allan T. Nilsson presenterar "Anders Gustaf Barchæus observationer i Göteborg för 200 år sedan" med en analytisk ingress. Den del av Barchæus omfattande resebeskrivning (manuskri. i UUB) som skildrar besöket i Göteborg 29 juli—30 aug. 1773 avtrycks. Sina resor gjorde den blivande "œconomizæ et commerciorum" adjunkten (från 1782 med professors titel) i Vetenskapsakademiens regi och i den franska fysiokratismens anda. Lanthushållningen var det primära intresset, och i Göteborg besökte han främst lanthushållare av skilda slag, jordbrukare, trädgårds- och tobaksodlare. Sjö- och handelsstaden Göteborg blir styvmoderligt behandlad och snedvinklad. Framställningen har försetts med noter av Arvid Flygare, som presenterar de lanthushållande göteborgarna, som dock enligt tidens bruk inneslöt en rad framstående affärsmän, varav flera direktörer inom Ostindiska kompaniet.

B. L.-K.

Stockholmspräster

Arne Hassler, *Stockholmspräster II. Minnesteckningar vid Stockholms stifts prästmöte 1969* (1969; 137 s.; pris 18: — kr.) omfattar 27 korta levnadsbeskrivningar över präster från Stockholms stift avlidna 1963—69. Del I, också skriven av kyrkoherde Hassler, utkom 1964.

På 4—5 sidor vardera karakteriseras med säker hand levnadsloppet: barndomshem och skolår, frågan om kallelsen till yrket, den högre utbildningen, de första tjänsterna, predikogåvan, förhållandet till expeditionstjänsten, församlingsarbetet, specialinriktning, personlig läggning och ev. hobbies. Stilen är omväxlande och lättzaam. Författarens egen ståndpunkt kommer klart fram, men förståelsen för de personliga variationerna är stor liksom inlevelsen i de skiftande förutsättningarna och begåvningsstyperna.

Äldst i raden är kyrkoherden i Huddinge Nils Lindstam (1866—1964) och yngst kyrkoadjunkten i Katarina Lars Nyblom (1935—67), som omkom vid en bilolycka. Bland de många framträdande prästmännen kan kanske främst nämnas kyrkoherdarna i Gustaf Vasa församling i Stockholm Gustaf Ankar och i samma församling Arvid Lund, i Hedvig Eleonora fältprosten Simon Skoglund, i Lidingö Martin Sandahl, i Bromma-Västerled Fritz Holmgren, samtliga också kontraktsprostar, kyrkoherdarna i S:t Görans Håkan Ljunge och i Sofia Karl Sandegård, som i 26 år var socialdemokratisk riksdagsman i Första kammaren, samt komministern i Katarina Per Gyberg.

B. L.-K.

Försäkringstjänstemän

Svensk försäkringsmatrikel 1970. Biografisk porträttmatrikel över medlemmar i Svenska försäkringsföreningen och försäkringssällskapen i Göteborg, Malmö, Östergötland och Jönköping (Sthlm 1970; 311 s.; kan beställas genom Sv. försäkringsföreningen, Mälartorget 15, 111 27 Sthlm).

Tidigare upplagor utkom 1930, 1940, 1950 och 1960. Matrikeln har liksom närmast föregående redigerats av Frits Börje i samråd med Tage Larsson. Den omfattar 1 109 medlemmar av de nämnda föreningarna och är uppställd alfabetiskt i strikt matrikelstil. Födelsedatum och -ort, föräldrarnas namn, giftermålsår, hustruns namn och födelsedatum, barnens namn och födelseår anges. F. ö. upptas givetvis examina, anställningar, föreningsuppdrag och ev. skrifter. Papperskvaliteten är god, varför de till formatet små porträtten dock får bra skärpa. Eftersom det är fråga om en medlemsmatrikel över dem som tillhör resp. förening eller sällskap har en rad pensionärer biografier, medan aktiva försäkringstjänstemän kan sakna. Något register över ingifta har ej medtagits. Boken, som ger ett gediget intryck, avslutas med en lista över dem som avlidit, sedan föregående matrikel utkom.

B. L.-K.

TIDSKRIFTSÖVERSIKT

Av Gunilla Karlsson

Blekingeboken 1969. Gun Wilstadius berättar om bildhuggaren Åke Truedsson — Åke bildhuggare — († 1694), som var verksam vid kyrkoutsmyckningar i Blekinge på 1670- och 80-talen, och redogör för de arbeten som kan tillskrivas honom. Biografiska uppgifter lämnas även om hans lika så konstnärligt verksamme son Jöns Åkesson Wulff (f. 1674). Ett rikt bildmaterial illustrerar framställningen. — I Jonas Frykmans uppsats "Tjurkö — en stenhuggarö", skildras den från Tyskland inflyttade fortifikationsingenjören Frans Hermann Wolffs (1826—86) insatser som pionjär inom stenindustrin i Blekinge, där han från 1856 till sin död drev en lönnande stenhuggarrörelse, från 1862 förlagd till Tjurkö. — I Nils Nilssons skildring av "Pukaviks skeppsvarv" berättas om skeppsbyggaren Mattes Jonasson, Sjongare-Matsen (1826—92) och Carl Johansson (f. 1859), som drev sitt varv till 1926, då det övertogs av den siste skeppsbyggmästaren i Pukavik, Albert Svensson († 1954), samt behandlas deras verksamhet som yrkesmän. — Gun Wilstadius presenterar "Arkivaliska hjälpmedel i Blekinge museum" och nämner bl. a. Albert Liljas blekingearkiv. Det utgöres av en samling excerpter, gjorda under mångåriga studier i ett flertal namngivna arkiv, och innehåller företrädesvis personhistoria rörande Karlskrona och Blekinge. Arkivet är försett med personregister (3 foliöbd) och sakregister (1 foliöbd). Kortfattade data lämnas också om samlaren landskamrer A. Lilja (1868—1950). Ett annat hjälpmedel för forskaren är Sven-Ojvind Swahns tomtarkiv rörande Karlskrona, som består av avskrifter ur 1718 års ägarelängd och ur tomtböcker samt är försett med ett par register. Originalen finns på rådhuset. — Torsten Rietz har skrivit en nekrolog över ingenjören Axel Hammelin (1883—1968).

Bromma hembygdsförenings årsskrift 1970. Årsskriftens avgående redaktör Herman Stolpe redogör i korthet för sin verksamhet inom föreningen och nämner bl. a. en av sina företrädare, fil. dr Gösta Langenfelt under rubriken "I stället för Brommakrönika". — Korta biografiska data lämnas om författaren Johan Fischerström, och ett avsnitt ur inledningen till hans märlarbok "En resa från Stockholm genom Mälaren 1782" publiceras och kommenteras efter Per Erik Wahls utgåva 1962. — Under samlingsrubriken "Kinesiskt i och kring Bromma" nämns bl. a. dir. Thorsten Odhe (1892—1965) och hans översättningar av kinesisk poesi samt keramik-kännaren fil. dr Nils Palmgren. — Av Herman Stolpes uppsats om "Helgö" framgår, att Bengt Nilsson (Oxenstierna), Bo Jonsson (Grip) och riksrådet Lars Kagg varit ägare till godset. — Under rubriken "Bokbandskonstnärer i Bromma" presenteras Gideon Lundgren samt Kerstin och Wolfgang Bremer. — Jan Liedgren kommenterar och återger in extenso tre 1500-talsavskrifter av brev med anknytning till Ulvsunda ur arkivet på Trolle-Ljungby. De aktuella breven är Björn Olofssons pantebrev till Jöns Björns-

son 1434, Jöns Björnssons morgongåvobrev 1436 samt Märta Björnsdotters arvskiftesbrev 1508, som Liedgren tidigare betraktat som förlorat.

Fataburen, Nordiska museets och Skansens årsbok 1970 har som tema hygienens kulturhistoria. De rikt illustrerade uppsatserna anknyter samtliga till detta ämne. — En nekrolog av Anna-Maja Nylén över amanuensen vid Nordiska museets allmogeavdelning Elisabeth Strömberg ingår.

Fornvännen 1969. Bengt Rapp berättar om en målning av sedermera hovmålaren Jonas Akerström (1759—95) som har signatur och årtal i runskrift. — Maj Nodermann-Hedqvist recenserar Rapps arbete om hudiksvallsmålaren Paul Hallberg (1734—89). — Under rubriken "Aktuellt" nämns bl. a. den utställning över båtbyggaren Lars Augustin Bång och hans son marinmålaren Johan August Bång som Sjöhistoriska museet anordnade 1968. — Armin Tuulse berättar om gotländska dopfuntar, vilkas konstnärliga utsmyckning har Josefs dröm som tema, och nämner anonymmästarna Byzantios, Semi-Byzantios och Majestatis, verksamma på 1100-talet. — Carin Film redovisar sina synpunkter på en Johannesbyst på fat, som är utförd på 1500-talet av konstnären Haaken Gulleon. — Professor Erik Lundbergs insatser som byggnadsarkeolog och restaureringsarkitekt skildras i en utförlig nekrolog.

Gamla latinare årsbok 1968. Utgives av Hvitfeldtska gymnasiet kamratförening [Göteborg]. Göran Sandegren presenterar medlemmar av släkten Sandegren från Foss, som studerat vid nuvarande Hvitfeldtska gymnasiet och dess föregångare. Bland dem kan nämnas kontraktsprosten Jacob S. (1766—1841), fil. dr Victor S. (1823—79), missionären teol. dr Jacob S. (1841—1929), lektorn fil. dr Magnus S. (1859—1937) och byråchefen Erik S. (f. 1894). — Torsten Wassén redogör för torparen Johan August Olssons från Söbben i Torp donation till skolan 1926 och lämnar även biografiska data för kyrkoherde Otto Ahlquist i Tegneby, som undertecknat donationsurkunden. — Om läroverksadjunkten Gustaf Agebergs verksamhet som översättare av framför allt engelska och tyska skådespel berättar Gunnar Löfqvist i en kort uppsats. — Under rubriken "Sista studentexamen" presenteras en förteckning över den sista studentårgången vid skolan. — I avdelningen "In memoriam" förtecknas och lämnas korta data för 41 f. d. elever som avlidit 1965—68. Av dem märks bl. a. kontraktsprosten Gustaf Alfred Ankar, justitierådet Natanael Gärde, prosten Otto Hermansson, läkaren Ake Simon Häger, doc. Nils Hänninger, bibliotekarien förf. Arnold Ljungdahl, lektor Karl Alfred Tord Neuman, direktören Anders Gideon Saemund och konstnären Johannes Ullman. — Torsten Wassén ger biografiska data för den 1966 avlidne rådmannen Per August Dalén under rubriken "Rådmannen som var född på sjön". — I avsnittet "Varia" lämnas korta upplysningar om tjänster m. m. för en mängd f. d. elever.

Årsboken 1969. Med anledning av skolbyggnadens 50-årsjubileum presenterar Urban Ohlander data ur skolans historia samt berättar minnen från sin egen skoltid. — I sina skolminnen från åren 1889—98 nämner Torsten Gedda bl. a. sina lärare adjunkten Carl August Johansson (1840—1904), lektorn fil. dr N. A. Vinge (1857—1920), fil. dr Sven Johan Nilsson (1844—1902), adjunkten Oscar Högberg, fil. lic. Lars Norström (1859—1931), lektorn fil. dr C. J. Sundström (1833—1906) och lektorn fil. dr P. G.

Laurin (1863—1935). Avslutningsvis ges biografiska data för de 42 elever som vårterminen 1898 avlade studentexamen vid latinläroverket. Bland dessa kan nämnas ärkebiskop Erling Eidem, eo hovpredikanten Johan Otto Bolling, lektor Bernhard Svensson, läkaren Erik Gustaf Belfrage, professor Gustaf Bergmark, bibliotekarien och kyrkomusikern fil. dr Sven Arvid Grén Broberg, Natanael Gärde, professorerna Johan Harald Kylin och Thor Arvid Emil Odencrants, lektor Edvard Strömberg och direktören Anders Emil Theodor Wijkander. — Med ett avsnitt ur Axel Ejwertz' Laholms-historia (1) som grund skildras hur bröderna Jacob August (1859—1933) och Carl Alfred (1863—1946) Söderberg trots små ekonomiska omständigheter beredde möjlighet att studera vid läroverket. Den förstnämnde slutade som komminister i Sjötofta, medan den yngre brodern blev provinsialläkare i Karlshamn. — Alrik Jacobi presenterar tidigare ägare till olika böcker som senare tillhört kyrkoherden i Grimeton Carl Edvard Andersson d'Angotte (1823—99). Flera av arbetena hade förut ägts av kyrkoherden i Veddige Andreas Hallström (1800—46) och rektorn i Varberg Sven Adolf Varenius (1800—53). — Torsten Wassén skriver om översten Thor Cavallin och kaptenen Gustaf Söderblom, son till ärkebiskop Nathan S., som båda lämnat den militära banan och blivit präster. — Sven Em. Ohlron har skrivit några minnesord över biologiläraren Johan Gustaf Carlsson. — Torsten Wassén porträtterar den 1969 avlidne journalisten Gustav Ekstrand samt kommenterar och publicerar en dikt av den bortgångne sjömanspastorn Sven Johansson. — Korta data redovisas för 37 f. d. elever vid läroverket som avlidit under 1968—69. Bland dem märks civilingenjören Gunnar Vallentin Albrechtson, zoologen fil. dr Karl Andreas Andersson, byråchef John William Nils Gustaf Andreen, landshövdingen professor Georg Andrén, borgmästaren Nils Johan Berlin, sjömanspastor Sven Johansson, byråchefen Mats Erik Molander, översten Gilbert Nordqvist, byrådirektören Axel Wilhelm Tengstrand och lektorn fil. dr Knut Adolf Reinhold Wichman. — I "Varia" meddelas bl. a. att större delen av överhovpredikanten Olle Nystedts brev skall överlämnas till Göteborgs universitetsbibliotek. Brev från ärkebiskop Nathan Söderblom och biskop J. A. Eklund skall förvaras i Uppsala universitetsbibliotek. Biskop Einar Billings brev går till Lund. I denna avdelning lämnas som vanligt korta upplysningar om bl. a. tjänster och utmärkelser rörande skolans f. d. elever.

Genealogiska samfundets i Finland årskrift årg. 39 (1969) inleds med en utredning av Eric Olof Söderström (†) rörande hans mödernesläkt "Backman", med underrubriken "Bidrag till Nykarleby- och Vasasläktens genealogi". Framställningen, som avslutas med släkttabeller, kompletterar och korrigerar K. V. Akerbloms och V. Backmans tidigare arbeten om släkten. — Kaarlo Wirilander publicerar "Matrikel öfver ungdomen vid Kuopio Trivial-skola 1788—1815". Matrikeln omfattar 447 namn och har försetts med personregister. En förteckning över skolans elever åren 1816—42 utgavs 1958. — Åke Backström har gjort en utredning i tabellform av den adliga ointroducerade ätten Segersvärd, som alltsedan adlandet 1756 varit bosatt i Finland. — En förteckning över teologer som prästvigs i Åbo stift 1690—1732 presenteras (på finska) av Esko Koskenvesa. Även denna matrikel har personregister. — Runar Saario redogör för glasbruksägaren

Olof Sjöbergs, född i Grythyttan 1755, härkomst och hans verksamhet till överflyttningen till Finland hösten 1785. Sjöberg erhöll 1796 privilegium på Berga glasbruk i Pörtom, som han från 1807 var ensam ägare till. Sjöberg avled 1823. I tabellform redovisas hans släkt och efterkommande. En bilaga behandlar äganderättsförhållandena i Grythyttan på 1600- och 1700-talen.

Genos 1969. Ingegerd Lundén Cronström har granskat helsingforsborgmästaren Anders Byströms i avskrift bevarade "Genealogie till mina Barns underrättelse" och korrigerar bl. a. de där lämnade oriktiga uppgifterna om släktens härkomst. — Klaus Castrén redovisar i tabellform en undersökning om åbosläkten Hahl. — En släkttavla över äldre medlemmar av släkten Varola-Warelius-Warell presenteras av Aulis Oja. — V. A. Nordman skriver om 1700-talskapellänen mag. Peter Sanngren som kulturpersonlighet. — Yrjö Blomstedt anknuter till tidigare framställningar och lämnar ytterligare uppgifter rörande Westzynthiusläktens första ursprung. — Håkan Holmberg presenterar en släkttavla över släkten Kraftenberg. — Arne Ekman har gjort en fragmentarisk sammanställning över medlemmar av släkten Gååsman. — Ur W. G. Lagus' genealogiska samlingar publicerar Georg Luther prosten i Solna mag. Gabriel Hennels självbiografi. Som komplement till denna redovisas en översikt över släkten Hennel i Finland och Ingermanland. — Ilse Johnsson skriver om savolakssläkten Soininen-Johnssons ursprung och förser den med en släkttavla. — Under rubriken "Meddelanden" lämnas uppgifter om personer tillhörande släkterna Walstenius, Sarelius, Perander, Thesleff, Sahlo, Bourdeau (Beaudeau, de Beaudeau), Lauraeus, Calaminus, Ilken, Schimmelkorn och Westzynthius.

Gotländskt arkiv. Meddelanden från Föreningen Gotlands fornvänner 1969. I landsarkivet i Visby finns några brevutdrag från åren 1811—13, där fältläkaren Sven Erik Albom för sin "Tante" berättar om sina känslor för Hedvig Helena Donner (1778—1840), änka efter den framgångsrike affärsmannen Jacob Niklas Donner (1749—1809). Hon gifte om sig med grosshandlaren Nils Johan Schwan (1770—1825). David Rosvall publicerar och kommenterar brevutdragen. — Olle Henschen-Nyman skriver om musikteoretikern, skolmannen m. m. Matthias Henriksen Schacht (1660—1700), som efter studier i Köpenhamn, Tyskland, Uppsala och Holland slutade som rektor i Kerteminde i Danmark. — En nekrolog av Gunnar Svahnström över apotekaren och kulturminnesvårdaren Ada Block (1895—1968) ingår.

Från Gästrikland 1969. Nils Sundquist behandlar Johan III som byggherre till Gävle slott och ser dess särpräglade former som ett resultat av konungens ideologiska synsätt. — I Monika Sellings uppsats om "Södra villakvarteret i Gävle" framhålls arkitekterna Per Olof Hallmans och Fredrik Sundbärgs insatser vid tillkomsten av den stadsplan, som fastställdes av K. M:t 1909 och 1910. — Ett brev från stadsmäklaren Richard Nygren till hans hustru publiceras. Brevet är en ögonvittnesskildring av branden i Gävle 1869. — Flera biografiska arbeten är nämnda under "Personhistoria" i Björn-Otto Hesses översikt "Litteratur om Hamrånge". — Percy Elfstrand recenserar Arne Lenners och Erik Wikéns utgåva av "Gävle gymnasiums matrikel 1669—1849" (1969).

Halland, Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård i Hallands län 1969. Med anledning av 100-årsminnet av kyrkoherden Victor Ewalds (1869—1930) födelse redogör Lennart Lundborg för hans verksamhet som arkeolog och avslutar med en förteckning över hans tryckta arbeten. — Lundborg berättar även om den gravsten över borgmästaren Knud Suenson († 1673), som påträffats invid Kungsbackaån i Kungsbacka. — Enligt 1729 års landsbeskrivning skulle byn eller gården Seglaberga i Tjärby bestå av fyra gårdar eller hemmanslotter, som var och en utgjorde ett fjärdedels mantal. Axel Ejwertz har följt varje brukslots ägarelängd, så länge det personliga sambandet mellan de olika ägarna finns kvar. Biografiska data redovisas för alla som direkt eller indirekt varit knutna till resp. brukslott. Utförliga uppgifter finns om olika medlemmar av släkterna Buthelium, Kiempe (Kempe), Lagerstedt, Machum, Sundberg och Winberg. Bland den mängd personer som nämns i redogörelsen har några skildrats mera utförligt, t. ex. prästen Didrik Markusson Winberg, "den ostyrige Winberg" (f. ca 1656, † 1701) och kyrkoherden Anders Hallengren († omkr. 1697). — Artur Almhult redogör för den halländske godsägaren Peter von Möllers (1809—83) insatser i riksdagen. Han är även känd som förf. till bl. a. "Ordbok öfver Halländska Landskaps-Målet" och "1867 års Första kammare". — Artur Lundkvist berättar om sitt förhållande till Halmstadsgruppen i ett tal hållet vid gruppens 40-årsjubileum 1969. — von Möllers ovan nämnda ordbok presenteras närmare av Joel Wangö under rubriken "De halländska dialektordböckerna", där dessutom fyra andra ordböcker över olika mål behandlas. — Flera biografiska arbeten är nämnda av Nils Roth i hans översikt "Halland i litteraturen 1968".

Föreningen Gamla Halmstads årsbok 1969. Lars Trulsson publicerar en intressant förteckning från 1736 över Halmstads borgerskap och har i görli-gaste mån kompletterat den med uppgifter om resp. yrkesutövares make/maka och barn. Förteckningen, som omfattar ett drygt 80-tal borgare, är uppsatt rotesvis och ger en god bild av arbetslivet i staden. Mera utförliga uppgifter lämnas i kommentarerna rörande grosshandlaren Lars Gabrielson († 1771) och handlaren, senare rådmannen Hindrich Adolph Kempis († 1763). Relativt fylliga familjeuppgifter har gått att få fram för bl. a. kramhandlaren, senare rådmannen Niclas Frantz Berckenmeijer († 1763), råd- och handelsmannen Ludvich Severinsson Giörmär (Germer; † 1739), bagarna Hans Olufsson Tillqvist († 1769) och Brodde Jönsson Trana († 1734) samt guldsmeden Johan Larsson Falkman († 1734). De båda sistnämndas änkor drev 1736 "wärcckstaden". — Eric Hägge berättar om kronofogden J. H. Hofling och en förskingring han gjorde sig skyldig till 1816. Först fyra år efter brottet erkände Hofling sin skuld, och dom i målet avkunnades inte förrän 1830. Hofling avled 1831. En broder till honom var konstnären Salomon Hofling. — Halmstads läroverks rektor 1847—66, Lennart Åberg (1814—67), presenteras av Anton Malmborn, som utförligt beskriver honom som flitig läroboksförfattare i ämnena modersmålet, historia och räkning. — Kopparslagarmästaren Lars Henrik Mellgren (1812—86) är porträtterad i en uppsats av B. W. Bengtsson. — I Eric Hägges skildring av en "Lustresa från Halmstad, som slöt med tragedi" berättas om hur veterinären Anders Ericsson omkom i samband med en olycka i Göteborg

1871. — I Herman Östmans skildring "En tidsmiljö från 90-talet och sekel-skiftet" nämns bl. a. skraddaren Axel Peter Nilsson, som sedermera grundade och blev direktör för cykelfinman Rex i Halmstad. — Stadsarkitekten Sven Gratz (1864—1931) och byggmästaren S. A. Johansson (1864—1940) omtalas av Hjalmar Mattsson i en uppsats om byggnadsverksamheten i Halmstad i början av seklet. — Riksdagsmannen Axel Westmans politiska insatser, sådana de tecknats av Albert Engström i en hexameterdikt i hans Riksdagsgubbar, återges enligt Engströms originalmanuskript. — I ett anförande av Albert Sandklef skildras Fredrik Ström som politiker, författare och berättare. — Ludvig Kollberg berättar om 22 kusiner på ett släktfotografi från 1892. De bär släktnamnen Aspelin, Kollberg, de Maré, Mellquist och Staël von Holstein. En av de porträtterade är Mathilda Staël von Holstein (1876—1951), ledamot av stadsfullmäktige i Stockholm och advokat med egen byrå där. — Kollberg skriver även om halmstadsgrenen av släkten Hammar. — Familjen Hammars betydelse för stadens näringsliv framhålls av Albert Sandklef i hans presentation av de två delar av Halmstads historia som kom ut 1968. — Konsul Nils Löfgren och stadsingenjören Ragnar Lyttkens skildras i nekrologer av Eric Häge och Ludvig Kollberg. — Nekrologer ingår också över bl. a. bankdirektören Magnus Billing (1876—1969), polisintendenten Herman Björkman (1888—1969), och militärapotekaren Bengt Sjöberg (1924—69).

Innehållet i *Hembygden 1969—1970* ägnas de omfattande fornvårdsarbeten, som under landsantikvarien Sven Axel Hallbäcks ledning utförts i Älvsborgs län det senaste årtiondet. Fornminnesvården både här och på riksplanet har skett efter de riktlinjer, som dragits upp av överantikvarien Karl Alfred Gustawsson. Under rubriken "40 fornminnesplatser i norra Älvsborgs län" presenteras de historiska sevärdheterna, bl. a. Gräfsnäs slott, vars färkstarka ägarelängd innehåller namn som Sten Eriksson (Leijonhufvud), hans änka "gref Ebba" och Gustaf Adolf Lewenhaupt. — Årsskriften är tillägnad minnet av Anders Gustav Bördh (1895—1968), forskare, berättare, författare och den dalsländska hembygdsrörelsens centralgestalt under flera årtionden. Hans liv och verksamhet tecknas i en utförlig minnesruna. Nekrologer ingår även över bl. a. rektorn Johan T. Edfors och författaren Arnold Ljungdal. Kortfattat presenteras Dalslandsmedaljörerna 1968 och 1969: red. Lars Madsén, chefred. Waldemar Skoglund, konstnären Ragnar Högman och dir. Carl Erik Werselius.

Historiallinen arkisto, årg. 64 (1969). Kari Tarkiainen redogör (på finska) för den verksamhet som utövades av tolkar i ryska språket samt för intresset för slavistik i dåvarande svenska riket åren 1595—1661. Tolkarna, vilka arbetade i delegationer, vid gränsförhandlingar, som kurirer och som följeslagare åt ryska sändebud, hade ofta gott socialt anseende, och några av dem blev adlade. Yrket utövades framför allt av utlänningar i Sverige: en dryg tredjedel var tyskar från Balticum eller Ryssland. Flera tolkar var från första hälften av 1600-talet verksamma som översättare av religiös litteratur och som utgivare av ordböcker. För den aktuella tiden är 83 till namnet kända tolkar verksamma i svenska riket. Kända data för dessa presenteras i en bilaga.

Historisk tidskrift 1969. Jarl Torbacke redogör för Föreningen Kvinnolis-

tans framträdande med egna listor vid stadsfullmäktigevalen i Stockholm 1927 och riksdagsvalet 1928. Bland de agerande vid dessa tillfällen märks skolköksinspektören Gertrud Bergström, katalogredaktören Beda Cederborg, läkarna Ada Nilsson och Gerda Kjellberg, advokaten Eva Andén, sekreteraren Anna Abergsson, redaktören Emelie Bergstedt, Kontoristföreningens ordförande Edith Lindblom och konsulent Ingeborg Walin. — I David Hannerbergs uppsats om "Lantmäterikartorna som samhällshistoriskt källmaterial" nämns lantmätarna Erik Wallrining, Gabriel Toring och Jacob J. Wikar. — I samarbete med riksarkivets tredje sektion presenteras sammanställningar och arkivnyheter under rubriken "Från arkiv och bibliotek". De accessioner av person- och gårdsarkiv samt större gårdsarkiv som gjorts till olika institutioner 1968—69 redovisas. I den första av en serie specialpresentationer rörande enskilda arkiv i riksarkivet redovisas accessioner av person-, släkt- och gårdsarkiv 1963—april 1969. Denna orientering är en fortsättning på Erik Grills och Olof Jägerskiölds "Person-, släkt- och gårdsarkiv inom riksarkivets tredje sektion", som i stort sett omfattade accessioner t. o. m. 1962. I en andra presentation redogöres för person- och gårdsarkiv i kammararkivet och personarkiv i vissa statliga arkiv i riksarkivet. Serien avslutas med en redovisning av föreningars och en del stiftelsers arkiv. Samtliga presentationer har utarbetats av Ingemar Carlsson. — Gustaf Jonasson berättar om redaktören för bondeförbundets riksorgan "Svenska landsbygden" Oscar Sjunneson († 1968) och hans omfattande politiska anteckningar och skildrar med utgångspunkt i dessa "Bondeförbundet vid skiljövägarna 1930—1945". Annotationerna har även åtskilligt att ge ur presshistorisk synpunkt. Sjunnesons ställning gav honom nära kontakt med partiets ledande medlemmar, och han har bl. a. skildrat professorerna Karl Gustaf Westman, Carl Axel Reuterskiöld och Nils Wohlin. I några självbiografiska avsnitt har Sjunneson redogjort för sin släkt och en del av sin egen historia. Anteckningarna förvaras hos centerpartiet. — I "Handskrifter rörande 1755—1756 års riksdag" redovisar Ulla Johansson nya rön om bröderna Axel och Gustaf Reuterholm samt granskar amiral Carl Tersmedens journal. — I sin presentation av Bertil Boëthius' och Åke Kromnows 1968 utkomna andra del av "Jernkontorets historia" påpekar Tom Söderberg bl. a. att den lämnar värdefulla bidrag till bilderna av flera bruksägande politiker och organisationspampar. Söderberg nämner härvid namnen de Frietzky, L. A. Mannerheim, Per Lagerhielm, Thore Petre och J. A. Voltemat. — Under rubriken "Nya avhandlingar" sammanfattar Arne Remgård sitt arbete "Carl Gustaf Tessin och 1746—1747 års riksdag" (1968). Ingemar Carlsson recenserar avhandlingen. — Gustaf Jonasson presenterar Ragnhild M. Hattons arbete "Charles XII of Sweden" (London 1968). — Ulf Beijbom anmäler ett viktigt källmaterial för emigrationsforskningen, nämligen Nils William Olssons "Swedish Passenger Arrivals in New York 1820—1850" (1967). — Alf Åberg presenterar "Svea livgardes historia", 3: 1—2 (1963, 1966), som omfattar tiden 1611—1660. — I "Kortare recensioner" anmäles bl. a. häftena 83 (Gripenstedt-Gustav IV Adolf) och 84 (Gustav IV Adolf-Günther) av Svenskt biografiskt lexikon (1968; recensent Stellan Dahlgren), Gösta Lext, "Mantalskrivningen i Sverige före 1860" (1968; rec. Marianne Nilsson), Arvid Ervik, "Östvämländska

järnbruk" (1968; rec. Kersti Sägval-Ullenhag framhåller bl. a. Ernviks kartläggning av centrala kristinehamnssläkter), Per Wieselgrens utgåva "Brev till Georg Stiernhielm" (1968; rec. Nils Runeby), Yrjö Blomstedt, "Johan Albrecht Ehrenström" (1967; rec. Torgny Höjer) och Ulrich Montag, "Das Werk der heiligen Birgitta von Schweden in oberdeutscher Überlieferung" (München 1968; rec. Jan Liedgren).

Historisk tidskrift för Finland 1969. Under rubriken "Underrättelser" presenterar Per Wieselgren i första häftet bl. a. vol. 19 av Svio-Estonica, vari ingår en förteckning över det Stiernhielmska familjearkivet från Wasula. — Eric Anthoni anmäler John Gardbergs historik över Karis socken (1968) och nämner bl. a. det kapitel som behandlar socknens adel och frälsejord. Rec. kommenterar namn som Per Jakobsson, Domgårdens ägare 1542, och hans son Henrik Persson, Jakob Henriksson (hästesko) och Henrik Klasson (Tott). — Eric Anthoni presenterar och motiverar nya siffror angående det finländska frälsets numerär i början av vasatiden. — I sin granskning av olika källor, som lämnat uppgifter om när ryssarna kom till Åbo 1742, meddelar Eja Margrete Hirn biografiska data om magister Eric Lencqvist (f. 1719) och citerar ett par brev av tillförordnade "postmästaren" i Åbo M. Forsgreen. — Eric Anthoni kommenterar och låter avtrycka ett brev, som utfärdades 1428 av Peder Fleming och hans hustru Ingrid Karlsdotter, där de kallar Jönköpings kyrka "ware Kyrkkio". Peder Fleming var alltså bosatt i Sverige trots att han blev lagman i Finland efter sin far Claus (Pedersson) Fleming. Även hans syskon Ingeborg och Jöns synes ha haft nära förbindelser med moderlandet.

Jämten 1969 har som tema samerna i Jämtland och Härjedalen. Ett tiotal uppsatser behandlar detta ämne ur olika aspekter. Amatörarkeologen Knut Tinnbergs verksamhet som boplatssinnare framhålls av Hans Christiansson i uppsatsen "Hur länge har samerna funnits i Jämtland och Härjedalen?" — Rent biografiskt innehåll har Göran Rosanders presentation av samefotografen Nils Thomasson, som följs av en svit bilder ur hans produktion. — Förra nomadskolelärarynnet Sigrid Rutfjäll berättar "Minnen från sameskolan". — Ur Lars Thomassons (son till Nils T.) översikt "Litteratur om samerna i Jämtlands län" kan nämnas arbeten — de flesta kortare uppsatser — om Anders Torkilsson Lapp, kyrkoherden Anders Fjellner (1795—1876) och spelmannen Nils Jonsson, Lapp-Nils (1804—70). — Carl Ruben Carlsson presenterar ett förslag till lösning av frågorna kring den s. k. skänketraditionen, som berättar, att Skänkesläkten härstammade från en systerson till Magnus den gode. Carlsson framför åsikten, att släktens stamfader skulle vara riddaren Hallsten Torleifsson, vilken nämns som Jämtlands styresman 1326, och anser sig ha funnit flera, om ej helt invändningsfria, belägg för denna uppfattning. — Göran Rosander tecknar bilden av amatörornitologen och äggsamlaren lantbrukaren Nils Nilsson i Nälden (1876—1968) och redogör för resultaten av hans livslånga samlarmöda. — Med fjärde delen, omfattande åren 1812—48, avslutar Tord Bylund sin matrikel över jämtlänningar och härjedalningar vid Härnösands gymnasium under 200 år. Under året 1814 återfinns bl. a. Anders Fjellner. Dessutom förekommer flera gymnasister med släktnamnet Huss, två bröder Aspren, Dalén, Granbom, Grenholm, Hallström, Lilliesköld, Nordenström,

Norrman, Nystedt och Wikström samt tre bröder Nordenson. Sammanlagt studerade 550 jämtlänningar och härjedalingar vid gymnasiet under de 200 år matrikeln omfattar. — Nekrologer över violinisten Göran Olsson-Föllinger och redaktören Carl Melin ingår i årsboken.

Kalmar län 1969. Wulff Fürstenberg berättar om och kring den judiska församlingens i Kalmar tillkomst 1887. Till denna församling hörde till en början även judarna i Oskarshamn och Växjö, som dock senare (1889 och 1897) bildade egna församlingar. En central ställning i uppsatsen intar grosshandlaren Josef Simon Levin (1836—1922), kalmarförsamlingens grundare. — I samband med en redogörelse för firandet 1969 av 100-årsminnet av Albert Engströms födelse publicerar och kommenterar Dagmar Selling ett manuskript till en av hans "Riksdagsgubbar", en hexameterdikt om Alfred Petersson i Påboda.

Karolinska förbundets årsbok 1969. Sven Grauers sammanfattar äldre historikers syn på "Karl XII:s personlighet" och redogör för den moderna forskningens uppfattning om honom som person och som företrädare för den svenska stormaktsidén. — Med utgångspunkt i kyrkoboksmaterial för Osby-Loshults pastorat — vars kyrkböcker är ovanligt noggrant förda; begravningslängd finns utan luckor från 1647 — diskuterar Astrid Sondén förhållandet mellan farsoter och dödlighet i Skåne före 1721. — Henrik A. Olsson bemöter en uppsats i årsboken 1954 av doc. Lennart Thanner (†), vilken hävdade, att 1693 års s. k. suveränitetsförklaring gav konungen en statsrättslig grund för enväldet. Olsson anser, att ständeruttalandet för kungamaktens del inte innebar något nytt. I sin egenskap av ensam lagstiftare ansåg sig visserligen Karl XI stå över lagen, men den var inte ett redskap för hans godtycke. Olsson diskuterar bakgrunden till avsteg från denna teori och anser, att konungen varit mera obunden då det gällde privilegier och kungliga förordningar än i fråga om landslagen och jämbördiga författningar. — Sven Grauers avslutar med uppsatsen "Den karolinska fälthärens underhåll 1704—1707" den redogörelse för hur underhållsfrågan var ordnad vid Karl XII:s armé under 1700-talets första år, som påbörjades i årsboken 1968. Han avvisar teorin, att Karl XII genom sin långvariga ockupation av Sachsen velat bryta landets motståndskraft och därmed oskadliggöra August II.

Kronobergsboken 1969 upptas helt av en biografi av Axel Bergstrand över hans syster konstnärinnan och författarinnan Elisabeth Bergstrand-Poulsen (1887—1955). Framställningen bygger bl. a. på ett rikt recensjonsmaterial och på utdrag ur hennes omfattande korrespondens, framför allt med konstkritikern och författaren fil. dr Carl G. Laurin (248 st. brev från henne i Laurinska brevsaml. i SSA; bl. a. 205 st. brev från Laurin hos en son till henne samt hos A. Bergstrand). Biografien avslutas med en förteckning över hennes böcker och längre artiklar samt en uppräknig av konstverken vid två utställningar 1937 och 1953.

Kulturen 1969. Gunnar Alsmark redogör för Georg Stiernhielms förslag till nya mått- och viktsystem. Bl. a. framhålles, att Stiernhielm var den förste svensk, som använde sig av decimalräkning i tryckt skrift. Alsmark beskriver också hans sinnrika mätstav, kallad "Carl Staf". — Arvid Leide har i en uppsats med titeln "En examen rigorosum i Lund" sökt lösa gåtan

kring en akvarell och dess förstudie, tillskrivna universitetets ritmästare Martin David Roth (1756—1805). Enligt Leides tolkning skulle huvudpersonerna på bilderna vara adjunkten i historia Christian Wählin, professorn i teoretisk filosofi Matthæus Fremling (1744—1820) samt professorn i matematik Per Tegman (1757—1811). Av den senare, som tillhörde den unge Tegnérns närmaste umgänge, har man inte tidigare känt till någon bild. — I ett brev till intendenten Georg J:son Karlin 1893 berättade konstnären Bengt Nordenberg om sitt förslag till bevarande av den stuga i Utmeland, där Gustav I enligt traditionen räddades undan sina förföljare, och om sin reaktion inför det monument, som invigdes där på 300-årsdagen av Gustav I:s död. Svante Svärdström återger brevet och sätter in det i sitt historiska sammanhang. — Biografiska uppgifter om Nordenberg lämnas också av Bengt Bengtsson under rubriken "Vad som sig . . .", där den utställning som ägnades honom 1968 kommenteras. — En nekrolog över hovintendenten John Kroon ingår i årsboken.

Kyrkohistorisk årsskrift 1969. Sedan gammalt har den ed Johan III avlade vid sin kröning 1569 ansetts vara identisk med den s. k. Bielkeversionen, som finns bevarad i en handskrift med riksrådet frih. Hogenskild Bielkes påskrift. På senare år har emellertid uppmärksamheten fästs på en handskrift, som ger en annan version av eden, K 14-versionen. I sin uppsats "Johan III:s kröningsed" tar Ulf Sjödell upp de båda alternativen till analys och jämförelse och anser sig härvid få övertygande stöd för uppfattningen, att det var K 14-versionen som verkligen kom till användning 1569. — Torsten Kälvemark analyserar de två tidigaste svenska skildringar som mera utförligt behandlar den ryska kyrkan. Upphovsmännen till dessa är Petrus Petrejus och Johannes Botvidi. Båda är i sina framställningar starkt bundna till andra källor, särskilt till det dåtida standardverket om Ryssland, Herbersteins *Rerum Moscoviticarum Commentarii*. Hos båda finns även en klar tendens att söka utjämna kaffionella olikheter mellan lutherdomen och den grekisk-ortodoxa läran, en strävan som delvis var politiskt betingad. — I sin uppsats om "Haquin Spegel och engelsk predikan" vederlägger Bernt Olsson den gängse uppfattningen att svensk predikan under 1600-talet inte skulle ha mottagit några impulser från England. Spegel ägde en anseelig och representativ samling engelsk predikolitteratur. Olsson visar, hur Spegel i sina predikningar imiterat eller nära följt sina förebilder, som i de flesta fall representerade anglikanska kyrkan. — Allan Arvaston har lämnat utförliga biografier över två pionjärer inom svensk psalmforskning, Olof Plantin (1701—43) och Lars Högmarck (1710—41), samt studerat deras psalmhistoriska avhandlingar, där de var för sig söker teckna ursprunget till psalmerna i 1695 års psalmbok. Avslutningsvis nämns ett par av deras efterföljare på 1800-talet, Peter Wieselgren och komministern i Klara församling i Stockholm Johan Wilhelm Beckman. — År 1811 framlade *director musices* i Uppsala J. C. F. Haeffner (1759—1833), som hävdade en historicerande syn på mässans musik, ett förslag till ny mässmusik. Trots att förslaget stöddes av både ärkebiskop J. A. Lindblom och Musikaliska akademien, avslogs det av K. M:t, som i sin motivering

anslöt sig till en traditionsbevarande ståndpunkt, som främst företräddes av tonsättaren och musikkförläggaren O. Ahlström. Bland dem som stödde Haeffner var Samuel Ödmann, medan han betraktade bl. a. akademiens sekreterare Pehr Frigel som sin kyrkomusikaliska motståndare. Under rubriken "Haeffner och mässmusiken" behandlar Folke Bohlin det haeffnerska förslaget och åsiktsbrytningen inom den svenska kyrkomusiken. — Haquin Spegel är huvudperson även i Esbjörn Belfrages "1600-talspsalm" (akad. avh. 1968), som recenserar av Allan Arvastson i årsbokens som vanligt omfattande recensionsavdelning. Där presenteras bl. a. också Fredrik Bergs "Veckholms hospital och barnaskola" (tillkomna genom donation av Magnus Gabriel De la Gardie; 1969; recensent Ragnar Norrman), Benkt-Erik Benktsons "Du Herrens tjänare. En analys av Abraham Petterssons teologiska typ" (1968; rec. Bertil Rehnberg), Tore Hulthéns "Jesu regering. En studie i Henric Schartaus teologiska åskådning..." (akad. avh. 1969; rec. Bertil Rehnberg), Theodor Freemans "Schartuaner och andra. Från Lars Norborg till Albin Holm" (1967; rec. Arne Sträng), Emil Färnströms tredje Fredrika Bremer-bok "Fredrika Bremer i Schweiz" (1968; rec. Eva-Gun Junker), Bengt Sundklers "Nathan Söderblom. His life and work" (1968; rec. Einar Molland) och Eino Murtorinnes "Erzbischof Eidem zum deutschen Kirchenkampff" (Helsingfors 1968; rec. Torsten Kälvemark).

Svenska Linnésällskapets årskrift 1968—1969. Gunnar Brusewitz berättar om sitt exemplar av andra upplagan av Linnés Fauna svecica från 1761, som före honom ägts av läkaren Erik Rydbeck, teologen och naturvetenskapsmannen Samuel Ödmann och godsägaren Carl Erik von Meijerhelm. Det är interfolierat och späckat med anteckningar både i kanterna och inne i texten. Brusewitz kommenterar noterna, som är gjorda av von Meijerhelm och — de intressantaste — av Ödmann. Den senares studium av Fauna svecica och andra forskares arbeten ledde till att han 1786 föreslog Vetenskapsakademien en grundlig omarbetning av Linnés arbete. Biografiska uppgifter lämnas om de tre linneanerna. — K. Rob. V. Wikman kommenterar och återger två förut utgivna blad ur Linnés föreläsningsmanuskript rörande dietetiken, Lachesis naturalis. Anteckningarna är ett sammandrag av Linnés annotationer om den folkliga övertron i hans småländska hembygd. — Åren 1750—51 utgavs Historia animalium av den herrnhutiske skriftställaren Magnus Orrelius. Gunnar Broberg ger en ingående analys av arbetet och redovisar beroendet av andra källor både när det gäller textmaterial och illustrationer. Broberg nämner dessutom ytterligare två verk av Orrelius och ger avslutningsvis en sammanfattande bild av honom som zoologisk författare. Om hans övriga skriftställarskap se PHT 1967. — År 1695 företog Olof Rudbeck d. y. tillsammans med ett par andra forskare en resa till Lappland. De av Rudbeck under resan gjorda anteckningarna skrevs ut efter hemkomsten till Uppsala och de bevarade delarna av detta manuskript förvaras numera i Linnean Society i London. Carl-Otto von Sydow publicerar första delen av den hittills i sin helhet utgivna skildringen med en omfattande inledning; von Sydow anser, att Rudbeck litterärt kan ha inspirerats till sin resa av den jämtländske komministersonen Daniel Touschers 1694

ventilerade avhandling om fjällen i Jämtland. — Under samlingsrubriken "Smärre meddelanden" ger von Sydow en fyllig översikt över professor Sten Lindroths tryckta arbeten rörande Linné samt presenterar några 1967 och 1968 utgivna verk i serien "Valda avhandlingar av Carl von Linné i översättning utgivna av Svenska Linnésällskapet". — En nekrolog av von Sydow över förste intendenten vid Nordiska museet fil. dr Sigurd Wallin ingår i årsskriften.

Lychnos. Lärdomshistoriska samfundets årsbok 1969—1970. Kurt Johannesson har gjort en retorisk analys av dokument som utarbetats av det äldre vasahovet (1521—75) och spritts som politisk propaganda. Under 1550-talet intensifieras och moderniseras denna, delvis under hertig Eriks (Erik XIV) inflytande. Av särskilt personhistoriskt intresse är analyserna av några av hans orationer, deklamationer och utkast till manifest, där han uppträder som den folklige vältalaren och som sin egen försvarsadvokat både före och under sin fängelsetid. Johannesson ger en bild av Erik som skicklig retoriker men påpekar samtidigt, att det är svårt att få grepp om hans personliga övertygelser och livsåskådning, eftersom han är bunden av bestämda argumentationsmetoder och retoriska figurer. — Bo Grandien berättar om professor Carl Peter Curman (1833—1913) och hans insatser på balneologiens och folkhygienens område. På hans initiativ skapades bl. a. Malmtorgsbadet (1868) och Sturebadet (1885) i Stockholm och från 1863 ledde han Lysekils badinrättning. I förbigående omnämnes även Curmans konstnärliga intressen och några av hans teckningar illustrerar framställningen; han var professor i plastisk anatomi vid Konstakademien 1869—1902. Skildringen av hans ungdomstid grundar sig bl. a. på brev (ca 150 st. i det Curmanska familjearkivet) till föräldrar och syskon. Bland övriga personer som är omnämnda i uppsatsen märks intendenten John Gabriel Mollén, professor Anders Retzius, metallurgen och industrimannen Gustaf Ekman, läkaren Johan Olof Lagberg och professor Magnus Huss. — I Kari Tarkiainens "Studier i Rossica externa" nämns bl. a. riksrådet Johan Skytte och hans ambassad 1617—18 till Lybeck, Nederländerna och England. Bland deltagarna i beskickningen var Petrus Petrejus, Petrus Jansonius och Eustath. Swartius. De båda sistnämnda har var för sig undertecknat företalet till olika editioner av en reseberättelse. Denna skrift har blandat innehåll och rymmer bl. a. ett avsnitt skrivet av prokuratorm Andreas Mutreich. — Under rubriken "Svenska studenter i Giessen" berättar Christian Callmer om det hundratal svenskar som under ett drygt århundrade från 1608 studerade i Giessen. Då matrikeln för universitetets första period 1607—24 endast är fragmentariskt bevarad, finns endast 9 inskrivna svenskar antecknade. Från 1649, då universitetet återupprättades, är matrikeln fullständig. Bland den mängd studenter, om vilka Callmer lämnar biografiska uppgifter, märks biskoparna Johannes Baazius och Johan Carlberg, superintendenten Johannes Esbergius, professorerna Benedictus Olai Crusius, Eric Benzelius, Andreas Wetterhamn (adl. Riddermarck) och Nicolaus Bergius, överhovpredikanten Abel Koch, ambassadsekreteraren Nils Gyllenadler, presidenten Haquinius Fegraeus (adl. Fägerstierna), justitieborgmästaren Johan Wilhelm Stamm och stadsphysicus Daniel Petersson Kellander. Ur universitetets tryckta matriklar publiceras som bilaga en för-

teckning över de inskrivna svenskarna för tiden 1608—1726. En översikt över akademiska avhandlingar försvarade av svenskar under 1600- och 1700-talen avslutar framställningen. — Rolf Kaijser behandlar den på sin tid i press och memoarlitteratur mycket uppmärksammade utnämningen av John Widmark till eo. professor i oftalmologi vid Karolinska institutet. Hans konkurrent om tjänsten var Erik Nordenson. Som en följd av beslutet avgick ecklesiastikminister Gunnar Wennerberg i november 1891. Oscar II hade tidigt tagit ställning för Widmark och med fem röster mot fyra anslöt sig statsrådet till hans uppfattning. Kaijser har granskat källmaterialet till ärendet och därvid inte funnit några belägg för att otillbörliga åtgärder vidtagits eller att några oegentligheter begåtts. Kung Oscars intresse för frågan kan möjligen ha varit av personlig natur. — I sin utredning om "Vivisektionsdebatten i Sverige under 1880-talet" lämnar Lennart Bromander utförliga biografiska uppgifter om den svenska antivivisektionsrörelsens ledande teoretiker och agitator lektorn Adolf Leonard Nordvall (1824—92), som under sina uppsalaår mottog intryck av bl. a. professorerna Frithiof Holmgren, Christopher Jacob Boström, Sigurd Ribbing och Israel Hwasser. I januari 1881 fördes frågan om vivisektionens inskränkning upp i riksdagen genom en motion av godsägaren Robert Arfwedson. Här behandlades ärendet i omgångar till våren 1888, då förslaget om inskränkning slutgiltigt avslogs. — Lärdomshistoria förekommer första gången som akademiskt läroämne i Åbo vid mitten av 1750-talet. Då Jacob Haartman (1717—88) i augusti 1756 blev förste innehavare av en (eo.) professur i ämnet, fastställdes läroområdet officiellt till filosofi och historia litteraria. Under en lång tid var professuren knuten till bibliotekarietjänsten vid universitetet. Den främste företrädaren för denna kombination var H. G. Porthan. F. M. Franzén var den förste som blev professor i enbart lärdomshistoria (1798), men även han var bibliotekarie vid sin utnämning. Om ämnets ställning först i Åbo och senare i Helsingfors från dess introduktion tills det på 1850-talet ersattes med en professur i estetik och modern litteratur redogör Olof Mustelin i uppsatsen "Från lärdomshistoria till litteraturhistoria". Där nämns utförligt även professor Matthias Calonius och presidenten Abraham Niclas Clewberg-Edelcrantz. I framställningen antyds även ämnets utveckling i Sverige. — Anna Beckman bidrar med några notiser kring Anders Celsius och den hundradradiga termometerskalan. — Recensionsavdelningen är som vanligt omfattande.

Malmö fornminnesförenings årsskrift 1970 inleds med en av Kjell A. Modéer sammanställd bibliografi över f. stadsarkivarien Leif Ljungbergs tryckta arbeten t. o. m. 1969. Bibliografien föreligger även i en separatutgåva. — Einar Bager berättar om Diedenska huset i Malmö, som borgaren Niels Lauritzen Roed lät uppföra på 1620-talet. Framställningen bygger i stort på den beskrivning som gjordes av huset 1682 i samband med boupteckningen efter Roeds hustru. — I sin uppsats "S:t Nikolai, S:t Petri — och S:a Maria" presenterar Gustaf Aberg stenhuggarna Basilius Goltsmith d. ä. († 1653), verksam i Kalmar, och den mest bekante av hans öns, Basilius Goltsmith d. y., som smyckat gravstenar i Kalmar och södra Skåne. Vidare redogöres för verk av en hittills till namnet okänd mästare, som även han var verksam i södra Skåne. Beträffande dennes identitet hänvisar Aberg

i ett P. S. till en senare skriven artikel i Ystads fornminnesföreningens årskrift, "Oluff Steenhugger — en Roskile-Jyde på Österlen?" — Helge Andersson redogör för Södra Sallerups klockaregårds historia och nämner några av dem som varit knutna till klockaretjänsten, t. ex. Mårten Stickman, Niclas Trana, Eric Grothe (alla på 1700-talet), Carl Modéer (1766—1837), dennes svärson Jonas Isberg, August Reinhold Nylander (f. 1819; sedermera domkyrkokantor i Lund) och Wilhelm Winström (f. 1840). — Kjell A. Modéer ger en kort historik över Berghska gården, uppförd 1765. Från 1819, då den inköptes av handelsmännen Pehr Gustaf Barkman och Christian Bergh, till 1969, då gården såldes till Malmö stad, har den bebotts av fem generationer av familjen Bergh. — Ragnar Gustafson, presenterar sista delen av Malmö teaterhistoria, som behandlar åren 1793—1808. Första avsnittet var infört i årskriften 1969. Johan Anton Lindqvist besökte staden med eget teatersällskap 1798—1802. Bland hans aktörer märktes Jonas Sundman från Stenborgs stockholmsteater, karaktärskomikern Jan Erik Brooman och dennes hustru Margareta Sofia från Kungl. Teatern, Eva Fundin och Isak Levin. Sundman och Levin återfanns senare i det sällskap, som åren 1804—40 dominerade Malmös teaterliv. Det skapades och leddes under de fem första åren av Johan Peter Lewenhagen. År 1807 gästades teatern av Carl Stenborgs sällskap. I denna trupp medverkade utom Stenborg själv bl. a. Gustaf Hedin och Maria Rebecka de Lemos. — I sin byggnadshistoriska beskrivning över Thottska huset lämnar Bengt Salomonsson biografiska uppgifter om byggherren Tage Ottesen Thott († 1562). — Margit Johanssons årsbibliografi för Malmö 1969 ingår i årskriften.

Meddelanden från Kungliga Akademien för De fria konsterna 1962—1964 (eg. 1963—1964; tr. 1969) innehåller nekrologer över professor Harald Sallberg, vice professor Simon Sörman (1963), överintendenten Axel Gauffin, målaren Kurt Jungstedt och akademibibliotekarien fil. dr Arvid Bäckström (1964). Med anledning av presesskifte tecknas avgående preses slottsarkitekten Hakon Ahlbergs insatser för akademien och presenteras hans efterträdare professor Paul Hedqvist.

Meddelanden 1965—66 (tr. 1970) innehåller minnesrunor över bl. a. målaren Martin Edmond (1965), professorerna Johnny Roosval och Ragnar Josephson, riksantikvarien Sigurd Curman, grafikern Stig Borglind och målaren Arne Cassel (1966). Till första tengbomstipendiat valdes 1965 arkitekten Artur von Schmalensee.

I *meddelanden 1969—1970* (tr. 1971) ingår nekrologer över grafikern Stig Åsberg, professorerna och arkitekterna Ivar Tengbom och Erik Lundberg, målarna Frans Timén och Gustaf Sjöö, målaren professor Erland Melanton (1969), skulptören Martin Holmgren, direktören Fritz H. Eriksson samt målaren professor Sven Erixson (1970). — I Göran Lindahls historik över Konstakademiens byggnadsskola nämns bl. a. Sveriges förste arkitekt-professor Olof Samuel Tempelman, kanslirådet Carl Fredrik Fredenheim, professorerna Fredrik Blom, Per Axel Nyström, Fredrik Vilhelm Scholander, Albert Theodor Gellerstedt, Claes Axel Grundström, Erik Lallerstedt, Sigurd Curman, Ivar Tengbom och Ragnar Östberg.

Meddelanden från Svenska Riksarkivet för åren 1967—1969 (1971). I

verksamhetsberättelsen redovisas personhistoriskt material som tillförts riksarkivet. Efter statens förvärv av Skoklosters slott och samlingar 1967 har överlämnats bl. a. byggnadsräkenskaper och andra räkenskapshandlingar rörande Skokloster, Sundholm och Bremervörde samt en del handlingar rörande Carl Gustaf Wrangel, Nils Brahe, Abraham Brahe, Erik Brahe och Ulrik Scheffer. Det på Tidö slott förvarade arkivet härrörande från släkten Oxenstierna förvärvades genom köp 1968. Bland övriga nyförvärv märks släkten Bergs från Fellingsbro arkiv (med bl. a. statsrådet Fridtjuf Bergs papper), statsrådet Gösta Bagges dagböcker 1939—44, ärkebiskoparna A. N. Sundbergs och Yngve Brilioths arkiv, biskop J. A. Eklunds arkiv samt statsrådet Ernst Lybergs och kanslirådet Carl Georgsson Fleetwoods papper. Till riksarkivet har som depositioner kommit bl. a. familjen Boëthius' arkiv och handlingar rörande Arnö fideikommiss. — Sam Hedar redogör för jordeböckernas karaktär av skattelängder och jordregister, deras betydelse som grund för den administrativa indelningen och som föregångare till fastighetsregistren samt understryker deras roll i arkivforskningen.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1969. I Sven Almqvists tryckerihistoriska undersökning "Personverser tryckta i Småland före år 1800" nämns boktryckarna Johan Kankel, Johan Christoffer Merckell och Lars Lindeblad. Från 1688 till 1806 leddes tryckeriet i Jönköping av medlemmar av familjerna Hultman, Wall och Falck: Petter Hultman († 1708), dennes svärsöner Daniel Johansson Wall († 1711) och Israel Falck († 1732), den senares änka Märta Junbeck (ledde officinen 1732—66) och son Niclas Falck († 1788) samt den sistnämndes änka Sara Christina Lindelöf (till 1806). Som författare till personverser framträdde hovrättsrådet Erland Junbeck, komministern Daniel Sjöstedt, kyrkoherdarna Petrus Theorin och Petrus Törnwall, rektorn Per Georg Aschan(ius), redaktören Carl Jonas Cromén, borgmästaren Conrad Walcke samt rådmännen Carl Johan Brunjeansson och Olof Siljeström. Avslutningsvis framhåller Almqvist personversernas betydelse som biografiskt och genealogiskt källmaterial. Ett personregister som upprättats över jönköpingsstrycken innehåller omkring 700 namn. — Folke Dahl berättar om ett svenskt bidrag i en bröllopskrift från 1500-talet tillägnad wittenbergsteologen och författaren Daniel Cramer och hans hustru. Den svenska hyllningen är författad av sedermera prosten i Norrköping Johannes Matthiae, för vilken Dahl lämnar biografiska uppgifter. — Åke Davidsson redogör i uppsatsen "Kring uppsalaakademiens förvärv av musikalier på 1600-talet" för Olof Rudbeck d. ä:s anskaffande av vokal- och instrumentalmusik till universitetet. I framställningen nämns bl. a. även professorerna Johannes Franck och Henrik Schütz. — Erik Eriksson har funnit, att den beskrivning samtida bibliografer har lämnat av "Magnus Gabriel De la Gardies psalmbok" bäst överensstämmer med en i Kungl. biblioteket förvarad almanacka med psalmbok från 1688, där fem av psalmerna är signerade M.G.D.L.G. — Under rubriken "Uppsala universitetsbiblioteks äldsta uppställnings- och klassifikationssystem" redogör Gert Hornwall för kataloger som upprättats av bibliotekarierna Laurentius Tolfstadius, Haquinus Andreæ Granæus, Petrus Laurentinus och Carolus Petri Wallinus. — Hans Sallander berättar om

den donation av dansk 1500-talslitteratur som apotekaren fil. dr Gustaf Bernström (1877—1966) gjorde till Uppsala universitetsbibliotek 1959. — År 1856 följde konstnären och senare överintendenten Fritz von Dardel kronprins Karl på dennes resa till Norge. Eiler H. Schiöts berättar om von Dardels anonymt eller under pseudonymen "M. de Saint-Blaise" publicerade skildringar från norgeresan, vilka infördes i en tysk och fransk tidskrift. Schiöts har även ställt samman teckningar ur den franska tidskriften med motsvarande avsnitt i von Dardels "Minnen" (1911).

Samfundet Sankt Eriks årsbok 1969. Harald Althin redogör i uppsatsen "De första stockholmsfotografierna" för daguerreotypikonstens (efter fransmannen L. J. M. Daguerre) introducering i Sverige 1839 genom Adolf Bonnier samt nämner några tidiga företrädare för denna fotograferingsteknik: konstnären Per Lindhberg, underlöjtnanten och litografen Lars Jesper Benzelstierna, som stöddes av ministern i Paris greve Gustaf Carl Fredrik Löwenhielm, samt Vetenskapsakademiens matematiske instrumentmakare tyskfödde Christian Eduard Littman. — Sten Karling berättar om den triumfbåge, som restes i Stockholm till drottning Kristinas kröning. Den uppfördes i trä med överdrag av linneväv och papper, som dekorerades för att ge illusion av trä, och Karling presenterar de konstnärer och hantverkare som deltog i arbetena: arkitekten Jean de la Vallée, slottsbyggmästaren Louis Gillis, bildhuggarna Jost Schutze och Marcus Hebel, målarna Jacob Henrik Elbfas, Johan Assman och Adam Semler. Hovjunkaren Mathias Palbitzki var Kristinas konstnärlige rådgivare. — Harald Thunæus lämnar en utförlig skildring av öltillverkningen i Stockholm från sen medeltid till våra dagar. I uppsatsen redovisas namnen på en mängd föregångsgestalter inom näringen, t. ex. äldermännen Jacob Feyff (James Fyf; † 1654), Joachim Alstedt († 1680), Per Ersson Hentzig, Johan Lampa, Johan Falck († 1742), Olof Ström och "byggarkungen" Abraham Westman Lorentsson d. y.; bayerskt öl tillverkades av officeren Fredrik Rosenquist af Akershult (f. 1806), Fredrik Österman, Georg Sellman, Friedrich Rudolph Neumüller, Anders Bjurholm och Gustaf Piehl. En föregångsman på det tekniska området i början av 1800-talet var Claes Axel Schmiedte. Kända bryggarsläkter var Westman, Rehn, Roos och Hartman. — I sin framställning om Fersenska palatset och dess byggnadshistoria nämner Hans Sundblom de olika medlemmar av släkterna Wachtmeister af Björkö och von Fersen som ägt palatset. 1872 inköptes det av grosshandlaren Niels Georg Sörensen. Skulptörerna J. Nic. Byström och Johan Tobias Sergel samt målaren Gustaf Lundberg har bidragit till husets konstnärliga utsmyckning. Sundblom anser för troligt, att Carl Hårleman gjort ritningarna till den ombyggnad av palatset som Axel von Fersen lät genomföra. — Erik Vendelfelt beskriver det mottagande prinsessan Hedvig Elisabeth Charlotta fick vid sin ankomst till Stockholm i juli 1774. — Rolf Løchen berättar om den norska statsrådsavdelningens säte i Stockholm, "Det Norske Ministerhotel" eller Pechlinska huset, som det kallades efter sin ursprunglige ägare Carl Fredrik Pechlin. Løchen nämner några av de norska statsråd som bodde där åren 1815—1906 samt återger ett par episoder från statsrådssammanträden inför Oscar II i unionens slutskede.

Scandia 1969. I Lars J. Larssons uppsats om "Sören Norbys fall" redogö-

res bl. a. för Gustav I:s åtgärder mot Norby samt diskuteras de planer på äktenskap mellan Kristina Gyllenstierna och Norby, som var aktuella kring årsskiftet 1525/1526. — Kerstin Malcus behandlar "Erik XIV och 1500-talets statsvetenskapliga forskning" med underrubriken "Jura regalia i Arboga artiklar". — I Hans Landbergs bidrag "Kungamaktens emancipation" diskuteras frågor kring statsfinansiering och krigsförberedelser 1655 samt den inhemska militärorganisationen under Karl X Gustav och Karl XI. — Rolf Karlbom söker utreda olika "Mytbildningar kring tillkomsten av 1719 års regeringsform". Karlbom granskar källmaterialet till traditioner som främst är knutna till riksrådet Anders Johan von Höpken, hovrättspresidenten Adam Fredenstierna och den ribbingska släkten (ffr allt genom Per Ribbing d. ä. och Conrad Ribbing). Vid arbetet på det nya författningsförslaget märks förutom Per Ribbing även lagmannen Otto Reinhold Strömfelt. Andra som nämns i uppsatsen är domprosten Lars Molin, Arvid Horn, lagmannen C. G. Gyllencreutz och lagmannen Nils Nordenhjelm. — Louis De Geers insatser och intentioner vid tillkomsten av 1866 års representationsreform diskuteras av Göran B. Nilsson i studien "Den samhällsbevarande representationsreformen". De Geer har troligen mottagit intryck från bl. a. finansministern J. A. Gripenstedt. — Med utgångspunkt i Olaus Petris berättelse om Stockholms blodbad och dess förhistoria diskuterar Curt Weibull Kristina Gyllenstiernas roll vid de händelser som föregick blodbadet. Weibull hävdar, att Olaus Petris skildring är riktig vad gäller hennes agerande före avrättningarna. — Jarl Torbacke har jämfört vissa avsnitt i de tryckta utgåvorna av Erik Palmstiernas dagböcker med motsvarande partier i de otryckta förlagor Gunnar Gerdner utnyttjade för tre vetenskapliga arbeten 1944—54. Torbacke har härvid funnit, att Palmstierna vid redigeringen genomfört inte bara språkliga överarbetningar utan även förändringar som i flera fall ändrat anteckningarnas innebörd.

Skånes hembygdsförbunds årsbok 1969 har som tema Hus och gårdar. Av Inga Kindbloms uppsats "Egna Hem i Kristianstad" framgår, att industrimannen konsul C. J. F. Ljunggren och civilingenjören Nils Gellerstedt var de ledande vid tillkomsten av en egnahemsförening. Anlitade villaarkitekter vid skapandet av egnahemsområdet var Algot Johansson och Swen Nilsson. — I sin uppsats "Märkligheter på Falsterbonäset under 1600-talet" nämner Claes Hommerberg bl. a. några av prästerna i Skanör-Falsterbo: Morten Pedersen, Christen Hermansen och Lage Stub. — I avdelningen "Litteratur" recenseras bl. a. Nils Olssons bok "Guldsmeder i Ystad" (1968). — Årets Lengertzka kulturpriser har tilldelats konstnären Gunnar Norrman och förra statsrådet Per Edvin Sköld. Den sistnämnde erhöll litteraturpriset för sin bok "Söderslättis förhistoria", som också presenteras i litteraturavdelningen.

Släkt och hävd 1969 inleds med Jan Eric Almquists uppsats "Ätten Hiertas ursprung", där han diskuterar förbisedda notiser i 1574 års frälserannsaking. — Sara Basilier-Löfgren redogör för den svenska grenen av den holländska köpmanssläkten Basilier till omkring 1660. Släktens äldste kände stamfar Quintin Basseliers († 1540) var hattmakare i Antwerpen. Utförliga biografiska uppgifter lämnas om Adam Basiliers änka Regina, som avled 1631. Hon uppges ha kommit till Sverige 8 år tidigare tillsam-

mans med den mera bekante sonen Nicolaus († 1663). Båda följde familjens traditioner och ägnade sig åt köpenskap, varigenom de samlade en anseelig förmögenhet. Trots detta avled emellertid Nicolaus Basilier i den största misär. — I mitten av 1600-talet fanns i Helsingfors en stadssyndikus, som hette Hemming Gadd, dock utan att ha anknytning till någon släkt Gadd. Sten von Euler-Chelpin redovisar hans härkomst och släktförhållanden: Fadern Olof Hemmingsson var länsman och brukade Säby i Österåker. Sonen Olof Hemmingsson (han använde inte faderns namn Gadd) återvände till Sverige och blev bonde på Ö. Granhed i Floda. En släkttavla illustrerar framställningen. — Erik Spens presenterar den 1968 utkomna minnesskriften "Adliga ätten nr 1594 von Heijne 1718—1968", en översättning av den publikation som utgavs till ättens 200-årsjubileum 1918. Spens kommenterar de nytillkomna avsnitten om ättens namn och vapen samt redogör för den 1718 adlade generaladjutanten Georg von Heijnes biografi. — I ett kort inlägg diskuteras uttalet av namnet Tilas. — Jan Eric Almquist lämnar en kritisk utredning av ätten Buths från Västergötland ursprung. Stamfadern Bror (Broder) Buth på Bragnum avled omkring 1500 och ätten utslocknade 1598 med dennes sons sons sonson Måns Eriksson till Revesjö. Uppsatsen avslutas med en översikt i tabellform. — I ett utdrag ur numera förkomna anteckningar av ärkebiskopen Nicolaus Olai Bothniensis rörande Gustav I nämnes bl. a. upplänningen Stränge i Ströja. Gösta Thimon har gjort en utredning angående honom, hans härkomst och släkt. Fem omfattande släkttavlor avslutar framställningen. — Björn A. Nelson skildrar karolinen Johan Svenskes (1687—1739) levnadsöden och vederlägger därvid den tradition som tidigare felaktigt knutits till hans namn. Genom sitt 1722 ingångna äktenskap med Margareta Oxe drogs han in i en långvarig släktfejld. — I Eric von Borns antavla för Artur Hazelius redovisas hans förfäder i tio led. — Sven Almqvist har identifierat åbostudenten i slutet av 1600-talet Laurentius Nicolai Wietius som sedermera kyrkoherden i Angelstad Lars Ulmgren. Almqvist håller det vidare för troligt, att han var kusin med kyrkoherden i Skärstad Magnus Wietius. Ett par av dennes söner ändrade släktnamnet till Wibom och en av dem, löjtnanten och jägmästaren Samuel Wibom brukar nämnas som stamfader för släkten med detta namn. — En nekrolog av F. Reyde över hedersledamoten i Västra Sveriges Genealogiska Förening civilingenjör Per Gustaf Blidberg ingår. — Ett separat namnregister till tidskriftens årg. 1968—1969 är bifogat.

Smäländska kulturbilder 1969. Kristina Garmer ger en byggnadshistorisk beskrivning av Eksjöhovgårds slott, medan Åke Werdenfels berättar om godskomplexets ägare. I ungefär 200 år från 1420 är Eksjö knutet till Sturenamnet, först genom Sven Sture, därefter genom dennes dotterson Nils Sture och hans ättlingar. Bland senare innehavare kan nämnas bl. a. medlemmar av släkterna Lewenhaupt och Stedt. Från 1967 ägs gården av Sävsjö stad. — I sina "Uppteckningar från Eksjö" nämner Signe Aschan bl. a. apotekaren Jean Jacob Wollhard (1695—1755), flickskoleföreståndarinnan Charlotta (Lotta) Falk (1822—1908), boktryckaren kammarherre Arvid Johan Spaldencreutz (1782—1828), redaktören Andreas Nilsson (f. 1814) samt rådmannen och tenngjutaren Nils Erik Justelius (1794—1868).

Stockholms stads arkivnämnd och stadsarkiv. Årsberättelse 1969. Bland de leveranser som under året skett till arkivet kan nämnas folkskoleseminariets i Stockholm arkiv och delar av Skeppsholms församlings arkiv (församlingen upplöstes i jan. 1970). En samling Hultin-Janzonska familjepapper (emanerande från vinskänken E. Th. Hultin, 1823—75, och minut-handlaren C. L. Janzon, 1832—86) har förvärvats genom köp. — Ulla Johansson redogör för "Stockholms magistrats och rådhusrätts arkiv 1720—1849". Arkivets serier och de olika ärendenas gång i rådhusrätten redovisas. Vilka år protokollsviterna täcker framgår av flera tabeller. I framställningen nämns bl. a. rådmannen Jacob Grevesmühl, stadssekreteraren Rutger Fredrik Hochschild, notarierna Carl Alexander Hanquist och Anders Liljeborg samt stadsnotarien Nils Torger.

Sörmlandsbygden 1969. Med anledning av ett "Återbesök på Julita" berättar Svante Svärdström minnen av tjänstefolk och händelser på godset under "Löjtnantens" [J. A. Bäckström, 1861—1941] tid. Avslutningsvis uppehåller sig Svärdström vid "Löjtnantens" skapelse Julita skans och museum. — I sin uppsats om "Det gamla Åkerö", den tessinska anläggningens föregångare, nämner Gunnar Redelius bl. a. Carl Gustaf Tessin, syskonen Ture och Margareta Bielke samt den sistnämndas make fältmarskalken Bengt Horn. — Under rubriken "Kring Sillens stränder" berättar Nils Lagerström personhistoria med anknytning till Sörby säteri i Torsåker och Mälby i Frustuna. Ett par av ägarna till Sörby var kommerserådet Erik Brander, adl. Skjöldebrand, och hans son generalen och statsrådet greve Anders Fredrik Skjöldebrand, som var gift med Petronella "Pella" von Höpken och vars memoarer är huvudkällan till Lagerströms framställning. A. F. Skjöldebrands granne på Mälby var statssekreteraren för krigsärendena Johan Gustaf von Carlson. — Med utgångspunkt i kulturhistoriskt intressanta släkthandlingar i Krigsarkivet rörande framför allt generallöjtnanten Gustav Vilhelm af Tibell († 1832) och hans döttrar Vilhelmina (1814—95) och Charlotta (1820—1901) af Tibell skildrar Alf Åberg de båda halvsysstrarnas liv och verksamhet. Vilhelmina, som var praktiskt lagd, bodde på Rönninge och Uttringe, som hon skildrade i ett 1875 utgivet arbete. Charlotta var religiöst intresserad och korresponderade under flera år med kapellpredikanten Karl Karlén, vars brev till henne finns bevarade i familjearkivet. Där finns också manuskripten till hennes romaner och många dikter samt brev från personer som i likhet med henne var engagerade i den tidiga väckelserörelsen. — I Kammararkivet finns räkningar bevarade för tiden 1600—11 efter hertig Karls (Karl IX:s) hovbarberare under 40 år, Hans Raab. Handlingarna ger en relativt god bild av hans verksamhet i fredstid och som fältskär i Livland 1600 och 1605 samt vid Kalmar 1611. Per Hansson redogör för de olika krigsoperationerna och kompletterar sin framställning med uppgifter ur räkningarna, där oftast de skadades namn och skadornas art anges. I en del fall har Raab även noterat mera anmärkningsvärda tilldragelser. — Bygdemålarna Nils i Tunatorp, Nils i Hulinge och Anders Iordansson Ryttare är nämnda i Ivar Schnells uppsats om "Dygderna i Tovastugan" (jfr Från bergslag och bondebygd).

Unda Maris 1969—1970. Skeppsredaren Tor E. J:son Broströms († 1970) insatser som ledamot av styrelsen för Göteborgs sjöfartsmuseum

tecknas i en kort nekrolog. — Harald Almqvist bidrar med uppsatsen "Daniel Fraser. Skotten som 1822—1843 blev teknisk ledare för Motala Verkstad samt några av hans samtida". Bland den mängd personer som på olika sätt var knutna till Motala Verkstad under den aktuella tiden märks greve Baltzar Bogislav von Platen och dennes son Baltzar Julius Ernst von Platen, bröderna och kaptenerna Anton Gustaf och Otto Edvard Carlsund, generallöjtn. friherre Bengt E. Franc-Sparre, kommerserådet Bernt Harder Santesson och amiralen Johan Gustaf von Sydow. En av företagets främsta konkurrenter var den verkstad, som drevs av Samuel Owen på Kungsholmen i Stockholm.

Uppland 1969. I Dag Strömbäcks föredrag vid firandet av Upplands fornminnesförenings hundraårsjubileum 1969 nämns en mängd av föreningens olika funktionärer under det gångna seklet, bl. a. dess sekreterare åren 1917—21 och 1925—39 bibliotekarien Oskar Lundberg och innehavaren av samma funktion åren 1939—69 landsantikvarien fil. dr Nils Sundquist. Årsboken är f. ö. tillägnad dr Sundquist och den avslutas med en förteckning över hans tryckta arbeten för tiden 1924—69. — Från sin tid som fornminnesföreningens sekreterare 1921—23 berättar Birger Nerman minnen av Nathan Söderblom, som var föreningens ordförande 1920—31. — I årsskriften ingår nekrologer av Nils Sundquist över friherrinnan Beth De Geer, bruksägaren friherre Carl Beck-Friis, professorerna Herman Flodkvist, Erland Hjärne, Robin Fähræus och Erik Lundberg, konservator Sven Carlsson samt huvudmannen för Enköpings-Posten Nils Lundin. — Uppsala läns nye landsantikvarie fil. lic. Ola Ehn presenteras. — I Nils Sundquists uppsats "Vasarnas slott i Uppsala" nämns byggmästare och arkitekter som var eller kan ha varit vasakonungarna behjälpliga vid om- och tillbyggningar av slottet: Henrik von Cöllen, Pável Schütz, Franciscus Pahr, Willem Boy, Antonius Watz och Casper Panten. — Upplands fornminnesförenings förtjänstmedaljer 1968 tilldelades folkskollärarna Hjalmar Eriksson och Sven Wallström. År 1969 erhöll folkskolläraren Urban Rejle, riksspelmannen Leonard Larsson, fil. dr August Isaacsson och godsägaren Paul Ekman samma utmärkelse. I årsskriften presenterar sig de medaljerade och berättar om sina kulturminnesvårdande insatser. — I sina minnesanteckningar från skolgång i Uppsala på 1860-talet berättar Ester Fett, f. Fischer (†), bl. a. om sina lärare i Klosterskolan Anna Hamilton, senare gift Geete, Ann Margret Tersmeden, senare gift Holmgren, Hans Forssell och sedermera professor T. R. Thalén. Hon förmedlar även minnesintryck av Charlotte Lewenhaupt, senare friherrinna von Essen, akademiadjunkten F. G. Afzelius och hans familj, professor W. E. Svedelius, Pontus Wikner och tonsättaren J. A. Josephson. — I korthet omnämnes följande avlidna: tjänstemannen i fornminnesföreningen Nils Alenius, professor Sigurd Erixon, fil. dr Sigurd Wallin, byggmästaren Torsten Jancke, lantbrukaren och fornforskaren John Eriksson samt fil. dr Sven Ljung.

I *Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-samhället i Göteborg. Årsbok 1969* ingår nekrologer över professor Robin Fähræus (av Jan Mellgren) samt över samhällets enda kvinnliga ledamot atomforskaren Lise Meitner (av Nils Ryde).

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens årsbok 1969 inne-

håller nekrologer över ledamöterna Birger Ekeberg (av Ake Holmbäck), Ivar Tengbom (av Sten Karling) och Ernst Nygren (av Ingvar Andersson).

I en förskrift till *Värendsbygder* (Norra Allbo hembygdsförening) 1969 presenteras i bild smålandskonstnären Sven Joanns miljö och verksamhet. Bildsviten kompletteras av citerade pressuttalanden, gjorda i samband med utställningar, och av biografiska data med anknytning till hans konstnärliga produktion. — Birger Sallnäs har lämnat en kompletterande skildring av bonderiksdagsmannen Jon Bengtsson i Ströby (1719—97) och har till denna utnyttjat bl. a. ett omfattande domboksmaterial. — Med uppsatsen "Den tidiga emigrationen från Allbo härad" inleder Sten Almqvist en presentation av utflyttningen från denna bygd. Föreliggande skildring bygger på kyrkoboksmaterial och beskriver utflyttningen från socknarna Härlöv, Ör, Lekaryd och Aringsås under 1850-talet. Biografiska uppgifter lämnas om nästan samtliga emigranter. — Sven Adolfsson berättar om Carl Magnus Rydén (1823—1914), bondeson från Vederslöv, folkskollärare och orgelnist i (Ör-)Aneboda och slutligen pastor i Augustanasynoden i Amerika. — I sina skolminnen skildrar Karl Bergström bl. a. sin lärare, organisten och klockaren Per Henrik Rylander (1856—1911). — Henry Johansson fortsätter sina uppteckningar om torpbebyggelsen i sin hembygd under rubriken "Torp och backstugor i Hults rote, Hjortsberga socken". Kända ägare och brukare till torpen under 1800- och 1900-talen redovisas.

Värmland förr och nu 1969 har som tema kartor över Värmland. I Yngve Nilssons framställning "Värmlands gamla kartor" nämns lantmätarna Håkan Arfwedsson (f. 1610), Erik Wallring (f. omkr. 1670), Lorens Gillberg (f. omkr. 1685) och Sven Kolthoff. — Om resultaten av militära rekonosceringar och kartläggningar i gränslandskapet under drygt 100 år från slutet av 1600-talet berättar Alf Åberg. Han nämner även några av de landskapsbeskrivare som varit verksamma under denna tid: lantmätaren Christer Roman, löjtnanterna Sven Jacob Cronstedt, Henrik Georg von Kjerting, senare adl. Wårnhjelm, och Ernst Ludvig von Engelhardt. — Rent biografiskt innehåll har Gösta Johannessons uppsats om lantmätaren Olle Petter Hedelund (1813—97). — I sin framställning om "Värmländska sockenkartor från 1800-talets mitt" återger och kommenterar Gösta von Schoultz kommissionslantmätaren E. S. Björcks sockenbeskrivning över Trankil från 1848. — Inge Werner redogör för den utveckling och förvandling hemmanet Skårebol i Stora Kils socken genomgått och bygger sin skildring bl. a. på kartor av Christer Roman (1696) samt kommissionslantmätarna Olof Agren (1776—77) och Olof Stenbeck (1821). — Christer Roman är jämte bl. a. ingenjören vid lantmäterikontoret Jonas Brolin, kartförfattarna C. F. von Hildebrandt och Peter Jernfeldt även nämnd i Gunnar Jakobssons redogörelse för "Några värmländska stadskartor". — I kommentarerna till en omfattande bildkavalkad över "Kartor från Värmland" nämns bl. a. författarna C. A. Gottlund och C. J. L. Almqvist.

Västerbotten 1969. För att få en bild av 1900-talets samhällsutveckling inledde Västerbottens museum 1968 sitt projekt Levnadsminnen, där man hittills inbjudit ett 100-tal företrädare för olika yrken och miljöer att teckna sina självbiografier. I årsboken presenteras följande bidragsgivare

och återges utdrag ur deras skildringar: fanjunkaren och tillsyningsmannen Ulf Hage, föreståndaren vid fångvårdsanstalten i Umeå Gustaf Moberg, jordbrukaren och kommunalfullmäktigeledamoten Ragnar Person, småbrukaren Irene Nilsson och arbetaren Enock Forsén. — Karin Eriksson har lämnat ett bidrag till bilden av läraren Jacob Oscar Högstadius (1829—1903) som topografisk målare. — Henning Lundberg berättar om sin far August Lundberg och dennes bröder Johan och Anton, som startade båttrafik på sjöarna i Vilhelmina samt initierade och ledde kanalarbeten där. Lundberg berättar också egna minnen från resor med faderns och farbrödernas båtar. — Per Jacobsson d. y. fick 1752 frihetsbrev på ett nybygge som senare blev Torvsjö by. I en uppsats skildras den kulturhistoriskt intressanta byn och nämns flera av Per Jacobssons ättlingar. — En tavla av vaktmästaren Erik Nordgren föreställande Johannesfors bruk presenteras. — I en kort översikt över årsbokens 50-åriga historia nämns bl. a. dess olika redaktörer.

Från bergslag och bondebygd (Örebro läns hembygdsförbunds årsbok) skall i fortsättningen i varje årgång ha ett visst tema. Årets (1969) är "Byggnader". Med utgångspunkt i ett antal bilder berättar Sven Stolpe bruks- och personhistoria kring bruket Valåsen. En av bilderna är utförd av friherre Hugo Hamilton af Hageby (1802—71), vars dotter Louise var gift med Bengt Johan von Hofsten, den siste i sin släkt som innehade bruket. En senare färgstark ägare var Carl Johan Yngström, "gubben Yngström på Valåsen". — Pär Hansson skriver om "Släkten Ros och Ervalla gård". Hans utredning om släkten bygger väsentligen på Elgenstiernas framställning, som dock kompletteras på vissa punkter, bl. a. angående släktens Boltgren. Hansson har rekonstruerat Ervalla gårds olika delningar och återföreningar från Jon Hafthorsson fram till det läge som framgår av Jöns Ulfssons 1498 upprättade jordebok. — Gunilla Hammarsjö berättar om "Götlinka gården i Nora", vars sista privata ägare var kronofogde Agathon Göthlin och hans maka och barn. Huset ägs numera av en stiftelse. — För Ivar Schnells uppsats om "De mänskliga dygderna i Glanshammar och Mosjö" jfr Sörmlandsbygden. — Gunnel Sylvan Larsson redogör för "Ölsboda bruksherrgård under Strokirkas perioden" (1772—1856). Biografiska data meddelas om de aktuella ägarna Elias och Jeppe Strokirk. Efter att senare ett 15-tal år ha brukats av ett konsortium, inköptes gården 1870 av Carl Johan Yngström. Framställningen illustreras av ett rikt bildmaterial. — En del arbeten med personhistorisk anknytning är nämnda i Åke Anderssons översikt "Örebro län i litteraturen 1968".

Samfundet Örebro Stads- och Länsbiblioteks Vänner. Meddelande N:o XXXVI (1969). Rut Norelius berättar minnen och personhistoria från Örebro stadsbibliotek, där fadern, folkskolläraren Julius Norelius, var stadsbibliotekarie 1907—35. — Hilla-Britta Lindeberg kommenterar och återger i utdrag några brev från Emilie Risberg, Risbergsskolans grundare, till Carolina (Lina) Gumælius, född Geijer och gift med prosten Gustaf Wilhelm Gumælius. Korta biografiska notiser meddelas om i breven nämnda personer. — För ett antal år sedan överlämnade veterinären Bengt Låftman till Örebro stadsbibliotek en samling brev, som kan sägas utgöra resterna av det Heijekskjöldska gårds- och familjearkivet på Granhult i

Ramsberg. Breven — mest familjebrev — är skrivna under förra hälften av 1800-talet. Under rubriken "Brevn från herrgårdsvinden" har Henning Wieslander gjort en förteckning över breven, som är ordnade kronologiskt efter brevskrivare. En släkttavla ger klarhet i sambandet mellan skrivare och mottagare. Korta biografiska data, som bygger på Syster Heijkenskjölds arbete *En bergsmansläkts historia* (1933) och på Elgenstiernas ättartavlor, meddelas om brevskrivarna. Wieslander redovisar även brev till Detlof (1780—1831) och dennes son Selim (1807—71) Heijkenskjöld från personer utanför familjekretsen. Rikast representerad här är brukspatronen Isaac Gustaf Clason d. y. (1781—1856). Framställningen är illustrerad med citerade utdrag ur en mängd brev.

Österbotten 1969 upptas helt av fortsättningen (tidigare delar i årsb. 1967 o. 1968) av C.-B. J. Petanders historik över Österbottens regemente. Föreliggande avsnitt behandlar regementet under Karl XI:s tid. En personförteckning med biografiska data om dem som tjänat regementet under denna tid avslutar redogörelsen.

MEDDELANDE ANGÅENDE PERSONHISTORISKA SAMFUNDETS ÅRSMÖTE 1970

Personhistoriska samfundets årsmöte 1970 ägde rum den 12 maj i Riksarkivets lokaler. På revisorernas förslag beviljades styrelsen och skattmästaren ansvarsfrihet för år 1969. Till ledamöter av styrelsen omvaldes riksarkivarie Åke Kromnow (ordförande), fil. dr Ingvar Andersson, krigsarkivarie Bertil Broomé, professor Sten Carlsson, förste bibliotekarien Olof von Feilitzen, förste arkivarien Nils F. Holm, fil. dr Birgitta Lager (sekreterare), överbibliotekarien Wilhelm Odelberg och bankdirektören Bertel Rennerfelt (skattmästare). Till ledamöter av redaktionsutskottet omvaldes B. Broomé, fil. dr Hans Gillingstam, Å. Kromnow och B. Lager. Till revisorer omvaldes riddarhusgenealogen Pontus Möller och byrådirektören Carl Fägerskiöld och till revisorssuppleant byrådirektören Björn Bergman. Vid sammanträdet höll fil. dr Carl-Fredrik Palmstierna föredrag över ämnet "Alma Söderhjelm — personligheten och personhistorikern".

FÖRKORTNINGSLISTA

APD	Acta pontificum Danica
DAA	Danmarks Adels Aarbog
DN	Diplomatarium Norvegicum
DS	Diplomatarium Svecanum
EAÄ	Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor
FMU	Finlands medeltidsurkunder
GLA	Landsarkivet i Göteborg
GVR	Konung Gustaf den förste registratur
HH	Historiska handlingar
HR	Hanserecense
HSB	Handlingar rörande Skandinaviens historia
HT	Historisk tidskrift
KA	Kammararkivet, Riksarkivet
KB	Kungliga biblioteket
KrA	Kungl. Krigsarkivet
KÅ	Kyrkohistorisk årsskrift
LA	landsarkiv
LUB	Lunds universitetsbibliotek
MRA	Meddelanden från svenska riksarkivet
NHT	/Norsk/ Historisk Tidskrift
OBA	Ordensbriefarchiv
PHS	Personhistoriska samfundet
PHT	Personhistorisk tidskrift
RA	Riksarkivet
Rep.Dan.	Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis
SBL	Svenskt biografiskt lexikon
SD	Svenskt diplomatium fr. o. m. år 1401
SoH	Släkt och hävd
SRL	Sriptores rerum Livonicarum
SRS	Scriptores rerum Svecicarum
ST	Sverges traktater
SSA	Stockholms stadsarkiv
UUB	Uppsala universitetsbibliotek
VgFFT	Västergötlands fornminnesförenings tidskrift
VHAA(H)	Vitterhets historie och antikvitets akademien (s handlingar)
ÄSF	Äldre svenska frälseläkter

PERSONREGISTER

- Abildgaard, Sören, dansk arkiv-
 tecknare 45—47, 49, 60
 Abraham Kristiernsson, se Leijon-
 hufvud
 — Pedersson, finländsk fräseman
 238
 Abrahamus Petri (ej Abrahami),
 kyrkoh. i Bettna 100
 Acke, Johan Axel Gustaf, konstnär
 223
 Adelswård, ätt 234
 Adlercreutz, Tomas (före adl.
 Teuterström), räntmästare 20
 Afzelius, Fredrik Georg, akademiadj.
 263
 Ageberg, Gustaf, läroverksadj. 245
 Agnes, kungadotter 236
 Agriconia, Anna, se Akerhielm
 — Maria Sophia 219
 Ahlberg, Hakon, slottsarkitekt 257
 Ahlquist, Otto, kyrkoh. 245
 Ahnfelt, P. Gabriel, kyrkoh., skrift-
 ställ. 71
 Alander, Christian, prof. 6, 20
 — Ebba, f. Bröms 6, 20
 Albom, Sven Erik, fältläkare 247
 Albrecht, markgreve, högmästare 122,
 128—130
 Albrechtson, Gunnar Vallentin,
 civiling. 246
 Alfrid Jönsdtr, se Tre rosor 155
 — Månsdtr, se Natt och Dag
 — Åkesdtr, se Svarte Skåning
 Almlöf, Nils W., skådespelare 74
 Almqvist, Carl Jonas Love, förf. 81,
 264
 Alstedt, Joachim, bryggarålderman
 259
 Amnéus, Anders, lagman 240
 — Eufrosyne, f. Reuterhausen 240
 Andén, Eva, advokat 250
 Anders Bertilsson i Grundsunda,
 nämndeman 7
 — Bosson, se Oxehufvud
 — Iordansson Ryttare, bygdemålare
 262
 — Pedersson i Angelsta 141—143
 — Persson, se Lilliehöök af Fårdala
 — Persson, se stjärna; Prika, yngre
 ätten
 Andersson, Ingvar, f. d. riksarkivarie
 267
 — Karl Andreas, fil. dr, zoolog 246
 Andreas Andreæ, domprost i Uppsala
 236
 Andreen, John William Nils Gustaf,
 byråchef 246
 Andrén, Georg, prof., landshövd. 246
 Angerstein, Uno, kapten, konstsam-
 lare, målare 179
 Ankar, Gustaf, kyrkoh., kontraktsprost
 242, 245
 Anna Arvidsdtr, se Trolle
 — Jönsdtr, g. m. Olaus Jonæ
 Lophosander Helsingius 102
 — Karlsdtr, se Vinstorpaätten
 — Severinsdtr, se Kijl
 — Tordsdtr, se Store
 Ansgar, helgon 235
 Arend Bengtsson, se Ulf
 Arfrid Bengtsdtr, se sparre över blad
 Arfwedson, Robert, godsägare, riks-
 dagsman 256
 Arnell, Fredrika Lovisa, frih.,
 g. Stiernblad 63
 Arosenius, släkt 222
 Arwidsson, Adolph Ivar, skriftställ.
 178
 Aschan(ius), Per Georg, rektor 258
 Aspelin, släkt 249
 Aspgren, släkt 251
 Assman, Johan, målare 259
 August II, kurfurste, polsk konung
 252
 Axel Larsson, se Tott
 B. Mattsson på Aske (n. 1274) 190
 Baazius, Johannes, biskop 255
 Backman, finländsk släkt 246
 Bäckström, Arvid, fil. dr, bibl. 257
 Bagge, Gösta, prof., statsråd 258
 Baker, Sofia Augusta, f. Ruuth 234
 — Thomas, Sir, engelsk viceamiral
 234
 Balthasar, sultan 47
 Barbro Knutsdtr, se Lilliehöök
 av Istrum
 Barchæus, Anders Gustaf, tit. prof.
 242
 Barck, Nils Anton, greve, hovmarskalk
 68
 Barkman, Pehr Gustaf, handl. 257
 Basilier, släkt 260
 — Adam, köpman 260
 — Nicolaus, köpman 261
 — Regina 260
 Basseliers, Quintin, hattmakare i
 Antwerpen 260
 Beata Nilsdtr, se Grip
 Beaudéau, se Bourdeau
 Beck-Friis, Carl, frih., bruksägare 263

- Becker, Carl Johan von, lagman 174 f.
- Beckman, Johan Wilhelm, komminister i Klara 253
- Belfrage, Erik Gustaf, läkare 246
- Bengt Abjörnsson, se Lilliesparre
- Andersson, se sparre över tre kulor
- Birgersson, hertig, biskop 1, 4, 187—191
- Knutsson, se Hand
- Larsson, fogde på Sthlms slott 1515 132
- Larsson, stadsskrivare i Uppsala 1516 142 f.
- Nilsson, se Oxenstierna
- Petersson, styvfar till Håkan Ingeborgsson Läma 4
- Stensson, se Oxenstierna 140
- Turesson, se sparre över blad
- Akesson, se Tott
- Bengta Matsdtr, se Kafle
- Olofsdtr, se oxhuvud
- Bengtsson, Jon, i Ströby, riksdagsman 264
- Benzelius, Eric, ärkebiskop 255
- Benzelstierna, Lars Jesper, underlöjtn., litograf, fotograf 259
- Berch, Carl Reinhold, chef för Antikvitetsarkivet, numismatiker 46, 53, 57, 59
- Berckenmeijer, Niclas Frantz, kramhandl., rådman 248
- Berg, släkt från Fellingsbro 258
- J. Fridtjuv, fil. dr, ecklesiastikminister 258
- Bergander, Anders, kyrkoh. 102 (von Bergen), Kristina Andersdtr, g. m. Axel Larsson (Tott) 136, 139 f.
- Bergenstierna, Kristina Persdtr, amiralska, omg. Gezelius 11 f.
- Berger, Henning, förf. 226
- Jonas, se Lostierna
- Berggren, Jonas, kyrkoh., hovpred. 184
- Bergh, malmösläkt 257
- Christian, handl., Malmö 257
- Bergius, Matthias, prost, Jomala 13
- Nicolaus, prof. 255
- Bergman, Björn, kanslichef 267
- Bo, förf. 224—226
- Carl Fredrik, justitiarie 240
- Torbern O., prof., kemist 240
- Bergmark, Gustaf, prof. 246
- Bergstedt, Emelie, red. 250
- Bergstrand-Poulsen, Elisabeth, förf., konstnär 252
- Bergström, Gertrud, skolköksinspektör 250
- Karl I. A. J., landshövd. 208
- Bergvall, Mårten, kyrkoh. 179
- Berlin, Nils Johan, borgmästare 246
- Berner, Carl, rektor, norsk stortingspresident 202 f.
- Bernström, Gustaf, fil. dr, apotekare 259
- Berntzen, Solveig Jenny (Tutta), g. Rolf, Donahue och Ekman 228 f.
- Berwald, C. August, violinist, tonsättare 171
- Franz A., tonsättare, affärsman 170—175
- (Bielke), Erik Turesson, riksråd 120
- Hogenskild, frih., riksråd 253
- Margareta, frih., g. m. Bengt Horn 262
- Ture, frih., ryttmästare 262
- Bille, Ove, dansk kansler 133
- Billing, Einar, biskop 246
- Gottfrid, biskop 203
- Magnus, bankdir. 249
- Billström, Lars, borgm. 70
- Birger brosa, jarl 2
- Birgerus Johannis, kyrkoh. i Mosjö 101 f.
- Nicolai, kyrkoh. (far till Andreas Cantherus) 102 f.
- Birgitta Bengtsdtr, se Natt och Dag
- Birgersdtr, den heliga, se Finstaätten
- Månsdtr, se Natt och Dag
- Biörk (Björck), Johan Ingemar, underofficer 241
- Biörner, Eric Julius, assessor vid Antikvitetsarkivet 56
- Matts, häradshövd.
- Bjurbäck, Olof, biskop, Shakespeareöversättare 74
- Bjurholm, Anders bryggare 259
- Björck, se även Biörk
- Elias Ingemari, prost 241
- Edvard Samuel, kommissionslantmätare 264
- Hedvig Sophia, f. Oliveholm 241
- Oscar, konstnär 87
- Björk, Anders, sekr. 240
- Björkman, Herman, polisintendent 249
- Björn Olofsson 244
- Björner, Carl Mauritz, häradshövd. i Medelpad 56
- Blanche, August, förf. 81, 179
- Blehr, Otto A., norsk statsminister 202
- Blidberg, Per Gustaf, civilingenjör 261
- Block, Ada, apotekare, kulturminnesvårdare 247

- Blom, Catharina Christina 81
 — Fredrik, överste, prof., arkitekt 257
- Bo Jonsson, se Grip
 — Olofsson, se oxhuvud
- Boberg, G. Ferdinand, arkitekt 223
- Boëthius, släkt 222, 258
 — Daniel Edvard, kontraktsprost 221 f.
 — Edvard, kyrkoh. 222
 — Jakob, kyrkoh. 222
 — Per, klädesfabrikör 222
 — Simon, prof. 221 f.
- Boheman, Erik, ambassadör, talman 229 f
- Bolling, Johan Otto, e.o. hovpredikant 246
- Bonde, ätt
 — Gustaf, greve, riksråd 52 f.
- Bondeson, August L., läkare, förf. 226
- Bong, kaplan, Brändö 14
- Bonifacius VIII, påve 47
- Bonnier, Adolf, bokhandl., bokförläggare 259
 — Karl Otto, bokförläggare 222, 226
 — Lisen, f. Josephson 222
- Borch, Berend von der, ordensmästare 107 f., 111, 113—115
 — Simon von der, biskop av Reval, vald till ärkebiskop 107, 110 f. 113, 115, 118, 124, 128
- Borg, Jöns Peter, färgeridir. 70
- Borgienino, Thomas, hovperukmakare 231
- Borglind, Stig, grafiker 257
- Boström, Christopher Jacob, prof., filosof 256
 — Erik Gustaf, statsminister 200—206
- Botvidus Jonæ Hellenius (ej Kranck), kyrkoh. i Bettna 100 f.
- Bourdeau (Beaudeau, de Beaudeau), släkt 247
- Bourman, Anders 9 f.
- Boy, Willem, skulptör, arkitekt 263
- Brahe, ätt 156, 234
 — Abraham, greve, riksråd 258
 — Erik, greve 258
 — Joachim 156
 — Märta, g. m. 1) Nils Forse, 2) Gunnar Gylta 151
 — Nils, greve 258
 — Per, d. ä., greve, riksdrots 156
- Brander, se Skjöldebrand
- Bremer, Fredrika, förf. 254
 — Kerstin, bokbandskonstnär 244
 — Wolfgang, bokbandskonstnär 244
- Bremersche, Katarina (n. 1500-talets början) 126
- Brigida, norsk kungadtr, g. m. Birger brosa 2
- Brilioth, Yngve, ärkebiskop 258
- Bring, Ebbe S., prof. 66
- Brita Håkansdtr, se Hand
 — Jönsdtr, se Bölja från Västbo
- Broberg, Anders, skrivare 240
 — Sven Arvid Grén, fil. dr, bibl., kyrkomusiker 246
- Brocman, se även Broocman
 — släkt 43 f.
 — Adam Reinhold (1706—34) 43
 — Carl Friedrich (1709—59) 43
 — C. G., amanuens i Antikvitetsarkivet 43
 — Henric, borgm. i Hildesheim 43 f.
 — Nils Reinhold, assessor i Antikvitetsarkivet 41—62
- Brolin, Jonas, ingenjör vid lantmäterikontoret 264
- Broman, Olof, prost, förf. 56
- Brommenstedt, Lars (före adl. Brommius), v. hovrättspresident 24
- Brommius, se Brommenstedt
- Broocman, se även Brocman
 — Adam Reinhold, faktor 43
 — Christina, f. Corylander, omg. Stechau 44, 56
 — Reinhold, prost i Norrköpings tyska förs. 44
- Brooman, Jan Erik, skådespelare 257
 — Margareta Sofia, skådespelerska 257
- Broomé, Bertil, krigsarkivarie 267
- Broström, Tor E. J:son, skeppsredare 262
- Bruce, se även de Bruce
 Bruce, rysk officer 1710 39
- Brunius, Carl Georg, prof., arkitekt 70
- Brunjeansson, Carl Johan, rådmän 258
- Bröms, släkt 12
 — Ebba, g. Alander 6
 — Maria, g. Quensel 6
- Bungencrona, Carl Gustaf, riddarhussekr. 221
- Bure, Andreas (före adl. Bureus), krigsråd, kartograf 5
 — Jakob, landshövd. 18
 — Jonas (före adl. Bureus), diplomat, riksarkivchef 158
- Bureus, se Bure
- Burman, Abraham Johan, riksbankskamrerare 80
 — Amalia, f. Staf 80
 — Conny, tecknare, sångare 80
 — Mathilda Charlotta, f. Elfving, g. Sturzenbecker, Rydeberg och Robertsson 80—86

- Busch, Oscar, kyrkoh. 226
 Buth, ätt 261
 — Bror (Broder) på Bragnum 261
 (—), Måns Eriksson till Revesjö 261
 Buthelius, släkt 248
 Bystrom, släkt 247
 — Anders, borgm. i Hfors 247
 — J. Niclas, prof., skulptör 259
 Byzantios, bildhuggare 245
 Bång, Johan August, marinmålare 245
 — Lars Augustin, båtbyggare 245
 Båth, Esbjörn 162, 165
 — Kerstin Esbjörnsdtr, g. m. Anders Persson (stjärna; Prika, yngre ätten) 163—165
 Bäckström, Johannes, borgm. i Lund 1839 70
 — J. Arthur, löjtn., Julita 262 (Bölja från Västbo), Brita Jönsdtr 168
 (—), Ingrid Jönsdtr, g. m. Peder Gudmundsson 160, 168
 (—), Jöns Larsson 151, 160, 168
 (—), Lars Jönsson 151, 168
 Bördh, Anders Gustav, förf., hembygdsforskare 249
 Bööck, Fredrik, prof. 216, 226

 Calaminus, släkt 247
 Calonius, Matthias, prof. 256
 Campanius, Andreas Olai, Strengnensis, kyrkoh. i Björnlunda 102
 — Jöns Olsson, postmästare 102
 Cantersten, ätt 102
 Cantherus, Andreas, prost 103
 Carlberg, Carl Wilhelm, arkitekt 242
 — Johan, biskop 255
 Carlén, Emilie Flygare-, förf. 81
 — Johan Gabriel, förf. 81
 Carlson, Johan Gustaf von, statssekr. för krigsären 262
 Carlsson, Johan Gustaf, biologilärare 246
 — M., långivare till O. Rydebergs fabrik i Lund 1839 70
 — Sten, prof. 267
 — Sven, konservator 263
 Carlsund, Anton Gustaf, kapten, fartygsbyggare 263
 — Otto Edvard, kapten, fartygsbyggare, industriledare 263
 Cassel, Arne, konstnär 257
 Cavallin, Thor, överste 246
 Cecilia Andersdtr, se stjärna; Prika, yngre ätten
 Cederborg, Beda, katalogred. 250
 Cederström, Gustaf Albrecht Bror, frih., generallöjtn. 68
 — O. Rudolf, greve, general, amiral 149 f.
 Celsius, Anders, prof., astronom 256
 — Olof, d. y., biskop 58 f.
 H. E. Charlotta, drottning 259
 Chesnecopherus, Johannes, med. prof. 103
 — Nicolaus, juris dr, hovkansler 103
 Christen Hermansen, kyrkoh. i Skanör-Falsterbo 260
 Christenson, Karl-Ewert, revy- och visförf. 227
 Christiern Pedersen, dansk humanist 235
 Christina parua 188
 Clason, Isaac Gustaf, d. y., brukspatron 266
 Clewberg, se Edelcrantz
 Collin, Leonhard, kronobefallningsman 6
 Conradi, Christian, proberare 8
 Corylander, Christina, g. Broocman 44
 — Christina, d. ä., f. Rehn 44
 — Johan, univ:bibl., prost 45
 — Nicolaus, kyrkoh. i Styrestad 44
 Cramer, Daniel, förf., tysk teolog 258
 Creutz, Johan, greve, riksråd, hovrättspresident 20, 24
 — Lorentz, frih., landshövd. 13, 23
 Cromén, Carl Jonas, red. 258
 Cronander, Samuel, juris adj., domprost, Lund 50
 Cronstedt, Sven Jacob, greve, kapten 264
 Crusius, Benedictus Olai, prof. 255
 Curman, släkt 255
 — Carl Peter, prof. 255
 — Sigurd, prof., riksantikvarie 257
 Cöllen, Henrik von, byggmästare 263

 Dahlgren, Karl XIII:s kammartjänare 170
 — Carl Fredrik, komminister, skald 81
 Dalén, släkt 251
 — Per August, rådman 245
 Danckwerdi, Nicolaus, kyrkoh. i Pernau, sändebud till Sverige 104 f., 114—130
 d'Angotte, Carl Edvard Andersson, kyrkoh. 246
 Daumier, Honoré, fransk tecknare 223
 Dardel, Fritz von, överintendent, konstnär 259
 de Bruce, Anders (före adl. Bruce), landshövd. 240

- de Frietzcky, se Frietzcky
- De Geer, Beth, frih. 263
- Louis, frih., justitiestatsminister 260
- De Grille, se Grille, de
- De la Gardie, Axel Julius, greve, generalguvernör 10
- Catharina Charlotta, grev., g. von Königsmarck 219
- Gustaf Adolf, greve, president 5, 36
- E. Hedvig, grev., g. Oxenstierna 36
- Magnus Gabriel, greve, rikskansler och riksdrots 5 f., 13 f., 254, 258
- Maria Euphrosine, pfalzgrevinna 36, 219
- de la Vallée, släkt 218
- Jean, fransk murmästare († 1600) 218
- Jean (III), arkitekt 218, 259
- Marin, fransk murmästare 218
- Simon, arkitekt, verksam i Holland och Sverige 218
- de Lemos, Maria Rebecka, skådespelerska 257
- de Maré, släkt 249
- Didrik, biskop av Dorpat 116
- Dittmer, Joakim von (före adl. Dittmer), landshövd. 35
- (Djulaätten), Josef Pedersson, väpnare, slottsfogde 134 f.
- Donner, Hedvig Helena, omg. Schwan 247
- Donner, Jacob Niklas, affärsman 247
- d'Orchimont, Hedvig Charlotta, g. Forsberg 240
- Dorothea, unionsdrottning 107, 111
- Du Puy, Edouard, konsertmästare, sångare 171
- Dücker, Carl Fredrik, greve, överstelöjtn. († 1783) 220
- Carl Fredrik, greve, major († 1828) 220
- Carl Fredrik, greve, löjtn. († 1889) 220
- Dyre, Metta Ivarsdtr, g. m. 1) Anders von Bergen, 2) Knut Alfsson (Tre rosor), 3) Svante Nilsson (Sture) 130, 132, 137—139, 141
- Ebba Eriksdtr, se Vasa
- Månsdtr, se Lilliehöök af Fårdala
- Ebeling, Johan Ludvig, litograf 182
- Edelcrantz, Abraham Niclas (före adl. Clewberg), president 256
- Edenström, Magnus, prokurator 19
- Edfors, Johan T., rektor 249
- Edmond, Martin, konstnär 257
- Ehn, Ola, landsantikvarie 263
- Ehrenmalm, Lars Johan (före adl. Malm), hovrättsråd, landshövd. 24
- Ehrenstråhle, David (före adl. Nehrman), prof. 50
- Ehrenström, Johan Albrecht, verkl. statsråd 251
- Eidem, Erling, ärkebiskop 246, 254
- Eisenhower, Dwight ("Ike"), general, USA:s president 230
- Ekeberg, Birger, hovrättspresident, riksmarskalk 264
- Ekerholm, Abraham (?), härads- hövd., advokat 65 f.
- Eklund, Johan A., biskop, psalmförf. 246, 258
- Ekman, Gustaf, industriman, metallurg 255
- Paul, godsägare 263
- Robert Wilhelm, målare 183—185
- Ekstrand, Gustav, journalist 246
- Elbfas, Jacob Henrik, målare 259
- Elfving, A. P., bokhållare 81
- Elin Nilsdtr, se Sparre av Hjulsta och Ångsö
- Elsa Isaksdtr, se Halvhjort av Älmtaryd
- Engdahl, Axel, revy förf., teaterdir. 226
- Engelhardt, Ernst Ludvig von, major 264
- Engström, Albert, förf., konstnär 252
- Eringisl Nilsson, se Hammerståätten
- Nilsson d. y., se Hammerståätten
- Ericsson, Anders, veterinär († 1871) 248
- Erik Eriksson, "läspe och halte", konung 2
- (XIII) av Pommern, unionskonung 235
- XIV, konung 255, 260
- Abrahamsson, se Leijonhufvud
- Andersson, fodermarsk i Uppsala 1516 143
- Andersson, rådmän i Uppsala 1516 143
- Andersson i Ingla (n. 1516) 143
- Axelsson, se Tott
- Eriksson, se Gyllenstierna
- Eriksson i Rantzby, nämndeman, Åland 1683 7
- Jöransson i Lamberöde, nämndeman, Åland 1683 7
- Karlsson, se Vasa
- Knutsson, se Tre rosor

- Erik Larsson, rådman i Uppsala 1516
143
— Nilsson, se Gyllenstierna
— Persson, se Lilliehöök af Fårdala
— Turesson, se Bielke
Eriksson, Fritz H., dir. 257
— Hjalmar, folkskollärare 263
— John, lantbrukare, fornforskare
263
Erixon, Sigurd E., prof., etnolog 263
Erixson, Sven L., prof., målare 257
Erland Knutsson, se sparre;
Vederslövssläkten
Erlandus Gudmundi, kyrkoh., stamfar
för ätten Löwenhielm 239
Ertman, Mickel, kämnär, Åbo 18
Esbergius, Johannes, superintendent
255
Essen, Charlotte von, f. Lewenhaupt,
grev. 263
— Hans-Henrik von, greve, riks-
ståth., riksmarskalk 172
Ewald, Victor, kyrkoh., arkeolog 248
Ewert, Per Wilhelm, kapten 84
- Fader Nilsson, se Sparre av Hjulsta
och Ångö
Falchius, Hans, kyrkoh., Bettna 100
Falck, Israel, boktryckare 258
— Johan, bryggarråderman 259
— Märta, f. Junbeck, boktryckare
258
— Niclas, boktryckare 258
— Sara Christina, f. Lindelöf,
boktryckare 258
Falk, Charlotta (Lotta), flickskole-
föreståndarinna, Eksjö 261
Falkenberg, Gabriel, greve, riksråd,
hovrättspresident 25, 27
— Melcher, frih., ryttm. 220
Falkman, Johan Larsson, guldsmed
248
Fallström, Daniel, förf. 227
Fegræus, se Fägerstierna
Feilitzen, Olof von, förste bibl. 267
Fersen von, ätt 259
— F. Axel von, greve, riksråd,
fältmarskalk 259
Fett, Ester, f. Fischer 263
Feyff, Jacob (Fyf, James), bryggarrå-
derman 259
Filip Birgersson, jarl 2
— Finvidsson, se Rumbyätten
— Knutsson († 1251), son till
konung Knut länge 1
— Larsson, riddare 2—4, 187,
189 f.
— Petersson († 1251), storman 1 f.
Filipssönerna 187 f.
- Finkenow, Bengt, väpnare 166 f., 169
(Finstaätten), Birgitta Birgersdtr,
den heliga 251
Fischerström, Johan, ekonomiintend-
ent, förf. 244
Fjæstad, Gustaf, konstnär 223
Fjellner, Anders, kyrkoh. 251
Fleetwood, Carl Georgsson, frih.,
kansliråd 258
Fleming, Claus (Pedersson), lagman
251
— Ingeborg 251
— Jöns 251
— Peder, lagman 238, 251
Flodin, Samuel, kyrkoh., prost 40
— Samuel Conrad, borgm. i Sthlm
40
Flodkvist, Herman, prof. 263
Flygare-Carlén, Emilie, förf. 81
Fogelberg, Bengt E., skulptör 183
Fogelqvist, Torsten, förf. 226
Forsberg, Lena Stina, f. Toft 212
— Anna, g. Husberg 198, 212 f., 216
— Erik, assistent 240
— Hedvig Charlotta, f. d'Orchimont
240
— Joseph, bagare, källarmästare 212
— Lolotte, g. Stenbock 240
Forsén, Enoch, arbetare 265
Forsgreen, M., tf. postmästare i Åbo
251
Forshäll, Johan Henrik, apotekare,
godsägare 70
Forsman, Nils Henrik, bildhuggare
232
Forsse, Nils, riddare 151
Forssell, Didrik Christian, prof.,
kopparstickare 182
— Hans L., statsråd, president,
historiker 263
Franck, Johannes, prof. 258
Frans, biskop av Volterra 110
Franzén, Frans Michael, prof.,
biskop, skald 256
Fraser, Daniel, ingenjör 263
Fredenheim, Carl Fredrik (före adl.
Menlander), kansliråd 257
Fredenstierna, Adam (före adl.
Schütz), hovrättspresident 260
Fredrik, hertig av Sachsen, hög-
mästare 116, 122, 125 f., 128 f.
Fredrikson, J. Gustaf, skådespelare
227
Freitag von Loringhoven, Johan,
ordensmästare 108—125, 128
Fremling, Matthæus, prof. 253
Frey, Daniel, borgare, Augsburg 97 f.
Frietzky, Claes, bruksägare 250
Frigel, Pehr, tonsättare, Mus. akad:s
sekr. 254

- Frisenheim, Johan Henrik (före adl. Frisius), landshövd. 34
 Frisius, se Frisenheim
 Fundin, Eva, skådespelerska 257
 Fyf, James, se Feyff
 Fähræus, Robin, prof. 263
 Fägerskiöld, Carl, frih., avd:dir. 267
 Fägerstierna, Håkan (före adl. Fegräus) v. president 255
 Förster, Elisabeth, f. Nietzsche 223
- Gabriel Hindersson, rådmän i Hfors 7
 Gabriellson, Lars, grosshandl., Halmstad 248
 Gadd, Hemming, stadssyndicus i Hfors 261
 Gadh, Hemming, electus i Linköping 107
 Gauffin, Axel W. R., överintendent 257
 Gaugain, Paul, fransk konstnär 223
 Gaille, Charles de, fransk general och president 230
 Geete, Anna Hamilton, förf. 263
 Geijer, Carolina (Lina), g. Gumælius 265
 Gellerstedt, Albert T., överintendent, konstnär 257
 — Nils, civilingenjör 260
 (Gera), Holger Karlsson, riddare, riksråd 134 f.
 Gerhard, Karl, revy förf., teaterdir. 227 f.
 Geringius, Andreas, kyrkoh., Bettna 100
 Gertrud Narvesdtr, se Römer
 Gezelius, Johannes d. y., biskop, Åbo 16
 Gillberg, Lorens, lantmätare 265
 Gillingstam, Hans, fil. dr, red. 267
 Gillis, Louis, slottsbyggm. 259
 Gilljam, Gustaf F., statsråd, univ:kansler 203
 Giökman, Carl, aktuarie 240
 Giörmär (Germer), Ludvich Severinsson, handl., rådmän 248
 Gjörwell, Carl Christopher, bibl., publicist 42 f., 62
 Gjöthström, Johan Petter, litograf 183
 Goette, rådmän i Riga 1488 112
 Gogh, Vincent van, holländsk målare 223
 Goltsmith, Basilius, d. y., stenbildhuggare 256
 — Basilius, d. ä., stenbildhuggare 256
- Gotskalk Arendsson, se Ulf
 Gottlund, Carl Axel, förf. 264
 Granæus, Haquinius Andreae, bibl. 258
 Granberg, Per Adolf, förf., Shakespeare-översättare 74
 Granbom, släkt 251
 Gratz, Sven, stadsarkitekt 249
 Grels guldsmed 159
 — Bengtsson (n. 1683) 7
 Gren, Ivar, riddare, riksråd 135
 — Magnus (Måns) d. ä., riddare, riksråd 135
 — Måns, d. y., väpnare, riksråd 134, 137, 140
 Grenholm, släkt 251
 Grewesmühl, Hilda Augusta Sofia, g. Günther 209
 Grevesmühl, Jacob, rådmän 262
 Greyerz, Karin von, f. Svennberg 81
 Grijs, ätt 169
 — Arild (n. 1528—82) 165 f., 169
 — Mårten (n. 1490—96) 167, 169
 — Mårten (Arildsson) 167
 — Peter 167, 169
 Grill, släkt 89—98
 — Andreas, vinhandl., Augsburg 89, 93—96, 99
 — Andries (Andreas) 90, 97
 — Anhtoni, riksvärdie 90, 97
 — Baltazar, guldsmed, Augsburg 89, 97 f.
 — Baltazar, d. y., Augsburg 90
 — Baltzar, godsägare, Godegård 90
 — Claes, dir., Kungsbacka 96
 — Euphrosina, g. Mattsperger 97
 — Johan Wilhelm, brukspatron 96
 — Johannes 90, 97
 — Paulus, Augsburg 90, 97
 — Rosina, f. Schwegler, Augsburg 89, 98
 — Thorsten, ryttmästare, Sthlm 90
 Grille, de, släkt 99
 Grillo, italiensk släkt 98 f.
 (Grip), Beata Nilsdtr, g. m. Holger Karlsson (Gera) 135
 (—), Bo Jonsson, drots 244
 (—), Nils Bosson, riddare, riksråd 135
 Gripenstedt, J. August, frih., finansminister 260
 Grot, Daniel, skrivare hos Metta Ivarsdtr Dyre 141
 Grothe, Eric, klockare 257
 Grubb, släkt 102, 219
 — Margareta Simonsdtr 102
 Grundström, Claes Axel, prof. 257
 Grönvall, Johan Theodor, kronolänsman, vice auditör 66
 Gudmund Smed 168

- Guillelmus de Perusii, påvlig auditör 111
- Gumælius, Carolina (Lina), f. Geijer 265
- Gustaf Wilhelm, prost 265
- Gunhild Bengtsdtr i Kärra, se sparre över blad
- (Gunilla) Bengtsdtr, se sparre över tre kulor
- Gustav I, konung 120, 132, 253, 260 f.
- III, konung 145, 149
- V, konung 203—206
- Kristiernsson, se Vasa
- Olsson, se Stenbock
- Gustawsson, Karl Alfred, överantikvarie 249
- Gyberg, Per, komminister 242
- Gyldenstolpe, ätt 147
- Carl Edvard, greve, överstekammarjunkare 147
- Gyllenadler, Nils, ambassadsekr. 255
- Gyllencreutz, Carl Gustaf, lagman 260
- Gyllenkrok, Axel Gustaf, frih., godsägare, mecenat 70
- A. Elisabeth T., g. Hildebrand 194
- S. Walfrid, frih., godsägare 194
- Gyllenstierna, ätt 234
- (—), Erik Eriksson d. y., riksråd 130 f.
- (—), Erik Nilsson, riddare 142—144, 238
- (—), Görvel Eriksdtr, g. m. Knut Alfsson (Tre rosor) 130
- (—), Kristina Eriksdtr, g. m. Knut Bengtsson (Sparre) 134 f.
- (—), Kristina Nilsdtr, g. m. 1) Sten Sture d. y., 2) Johan Turesson (Tre rosor) 140, 260
- (—), Nils Eriksson, riksråd 109
- Gylta, ätt 151 f., 154
- Bengt, på Påtorp 151, 153—155, 168
- Bengt, riksråd 152, 156
- Gunnar, "gamle", på Påtorp, väpnare 151—156, 158, 168
- (—), Ingeborg Gunnarsdtr, g. m. Märten Svan 153
- (—), Ingegerd Pedersdtr, nunna i Vadstena kloster 152—154, 156
- (—), Kerstin Gunnarsdtr, g. m. Knut Arvidsson på Torpa 151
- (—), Märta Gunnarsdtr, g. m. Bengt Turesson (sparre över blad) 153—156, 168
- (—), Peder Bengtsson 157
- Günther, Claes Efraim, justitiestatsminister 209
- Hilda Augusta Sofia, f. Grewesmühl 209
- Gååsman, släkt 247
- Gärde, Natanael, justitieråd 245 f.
- Göje, Magnus, danskt riksråd 133
- Göransson, Elisabeth Margareta, f. Nordberg 239
- Johan, kyrkoh., rudbeckian 239
- Görvel Eriksdtr, se Gyllenstierna
- Göthe, E. Gustaf, prof., bildhuggare 170
- Göthlin, Agathon, kronofogde 265
- Haaken Gulleon, se Håkan
- Haartman, Jacob, prof. 256
- Hæffner, Johann Christian Friedrich, director musices, tonsättare 253 f.
- Hagberg, Carl August, prof., Shakespeare-översättare 74
- Hage, Ulf, fanjunkare, tillsyningsman 265
- Hagerup, G. Francis, norsk statsminister 204, 206
- Hahl, släkt, Abo 247
- Hahn, Petrus, prof. Abo 17
- Hallberg, Carl Julius Victor, styckjunkare, underlöjtn. 84
- Paul, målare, Hudiksvall 245
- Hallén, Anita, f. Wollter ("S. S. Wilson"), vistextförf. 227
- Nalle, kapellmästare 227
- Hallén, Harald, prost 186
- Hallengren, Anders, kyrkoh. 248
- Halling, Elin, f. Husberg 192, 213, 216
- Ludvig, bruksdisponent 192
- Hallman, Per Olof, arkitekt 247
- Hallsten Torleifsson, riddare (n. 1326) 251
- Hallström, släkt 251
- Andreas, kyrkoh. 246
- Per, förf. 226
- Halsten, konung 235
- (Halvhjort av Älmtaryd), Elsa Isaksdtr, g. m. Bo Olofsson (Oxehufvud) 163 f.
- Hamilton, ätt 234
- Hugo Adolf, frih., teaterchef, tecknare 182, 265
- Jacob Essen, greve, överståthållare 234
- James, greve, godsägare 234 f.
- Louise, g. von Hofsten, frih. 265
- Geete, Anna C., förf. 263
- Hammar, släkt 249
- Hammarsköld, Lorenzo, bibl., förf. 176—185
- Mariana (Marianne), g. Stårck 183 f.

- Hammelin, Axel, ingenjör 244
 (Hammerstaätten), Eringisl Nilsson, riddare, riksråd 237
 (—), Eringisl Nilsson d. y., riddare, lagman 237
 (—), Nils Eringislason, riddare, riksråd 237
 (Hamraätten), Per Ingemundsson 238
 (Hand), Bengt Knutsson, ståthållare 152
 (—), Brita Håkandsdr, g. m. Jöns Bosson (oxhuvud) 169
 (—), Kristina Bengtsdr 152
 Hanquist, Carl Alexander, notarie 262
 Hans, konung 111, 118 f.
 Hanson, Signe, g. Thiel 86, 222 f.
 Hartman, bryggarläkt 259
 Hazelius, släkt 261
 — Artur I., museichef 261
 Hebel, Marcus, bildhuggare 259
 Hedberg, Tor H., förf. 224, 226
 Hedelund, Olle Petter, lantmätare 264
 Hedin, S. Adolf, politiker, publicist 200
 — Gustaf, skådespelare 257
 Hedlund, Gunnar, jur. dr, partiledare 230
 Hedqvist, Paul, prof. 257
 Hedvig Elisabeth Charlotta, drottning 259
 Heidenstam, Olga von, f. Wiberg, omg. Christensen 86 f.
 — Verner von, förf. 86 f., 224
 Heijkenskjöld, ätt 265
 — Detlof, bergsråd, brukspatron 266
 — C. Selim V., brukspatron 266
 Heijne, von, ätt 261
 Heijne, Georg von, generaladjutant 261
 Helena, g. m. riddaren Holmger 1
 —, dtr till danske stormannen Peder Strangesson 2 f.
 — "in Sko" 1, 4
 — Filipsdtr, g. m. Holmger 187—189, 191
 Hellenius, Botvidus Jonæ (ej Kranck), kyrkoh. i Bettna 100 f.
 Hellman, P., kopist 59
 Hellströmmer, Carl Gustaf, fanjunkare 234
 Hemberg, släkt 231
 Hendrik Persson i Granboda 11
 Hennel, släkt 247
 — Gabriel, prost 247
 Henrik von Schwarzburg, tysk furste, postulerad ärkebiskop i Riga 108
 — Eskilsson i Hjortö, nämndeman 7
 — Klasson, se Tott
 — Nilsson i Högbålstad, nämndeman 7
 — Persson (1500-tal), ägare till Domgården 251
 Henschen, Erasmus Gabriel, överstelöjtn. 145—150
 Hentzig, Per Ersson, bryggarålderman 259
 Herlin, Lars Wilhelm, porträttlitograf 220
 — Sven, konservator, landskapsmålare 220
 Hermansson, Otto, prost, hovpredikant 245
 Hielm, Peter (Pehr), med. prof., Åbo 19
 Hierta, ätt 260
 — Lars Johan, tidningsman, politiker, industriman 83
 Hildebrand, A. Elisabeth T., f. Gyllenkrok 194
 — Michael, ärkebiskop i Riga 108—118, 123, 125, 128
 Hilfeling, Carl Gustaf Gottfried, underkonduktör, ritare 49, 58, 60
 Hilgenfeld, Henrik, domprost, postulerad ärkebiskop i Riga 108, 110, 114
 Hill, Carl Johan D:son, prof. i matematik 70
 Hildebrandt, Carl Fredrik von, kommissionslantmätare, överinspektör 264
 Hirvo, Brita, g. Stiernvall och Lilliestierna 32
 — Jacob Persson, borgm. i Nädendal 32
 Hjelmqvist, J. Fredrik B., fil. dr, stadsbibl. 145—147
 Hjärne, Erland, prof. 263
 Hochschild, Rutger Fredrik, stadssekr. 262
 Hofling, J. H., kronofogde 248
 — Salomon, konstnär 248
 Hofsten, Bengt Johan von, bruksägare 265
 — Louise von, f. Hamilton, frih. 265
 Hogenskild, Clemet, danskfödd väpnare 141
 Holger Karlsson, se Gera
 Hologerus miles 187 ff.
 Holm, Albin B. C. D., kyrkoh. 254
 — Nils F., förste arkivarie 267
 Holmger, riddare († 1280) 1
 — Karlsson (?), se Lejonbalk
 — Knutsson († 1248), son till konung Knut länge 1—4, 187, 190
 Holmger = Hologerus ? 188

- Holmgren, Ann Margret, f. Tersmeden, rösträttspionjär, skriftställ. 263
 — Frithiof, prof. 256
 — Fritz, kyrkoh., kontraktsprost 242
 — Martin, skulptör 257
 Hoppenär, Örjan (n. 1518) 140
 Horn, ätt 238
 — Arvid, greve, kanslipresident 260
 — Bengt, frih., riksråd, fältmarskalk 262
 Horn af Rantzien, ätt 234
 Hultin, E. Th. (1823—75), vinskänk 262
 Hultman, Axel, teaterdir. 226
 — Petter, boktryckare 258
 Husberg, Anna, f. Forsberg 198, 212 f., 216
 — Elin, g. Halling 192, 213, 216
 — Hilda, garnhandl. 194
 — Johan Daniel, brukspatron 193 f.
 — Karl Sigfrid, jur. utr. dr, landshövd., statsråd 192—217
 — Kerstin, g. Laurin 192, 213, 216
 — Nina, pappershandl. 194
 — Sophie Elise, f. Münter 193
 Huss, släkt 251
 — Magnus, prof. 255
 Hwasser, Israel, prof. 256
 Håkan Arfwedsson, lantmätare 263
 — Gulleon, träskulptör 245
 — Håkansson, norsk konung 2
 — Ingeborgsson, se Läma (Hälbonäsätten), Karin Håkansdotr, g. m. Peder Fleming 238
 Hård, Per, på Segerstad 151 f., 157, 168
 Hårleman, Carl, frih., överintendent, arkitekt 259
 Häger, Ake Simon, läkare 245
 Hänninger, Nils, docent 245
 Högberg, Oscar, adj. 245
 Högman, Ragnar, konstnär 249
 Högmarck, Lars, apologist, psalmförfattare 253
 Högqvist, S. Emilie, skådespelerska 74
 Högstadius, Jacob Oscar, lärare, målare 265
 Höpken, Anders Johan von, greve, kanslipresident 260
 — Petronella (Pella), g. Skjöldebrand, grev. 262
 Ibsen, Sigurd, norsk statsminister i Sthlm, skriftställ. 204
 Ilken, släkt 247
 Ille, släkt 238
 Inge, konung 235
 Ingeborg Arendsdotr, se Ulf
 — Gunnarsdotr, se Gylta
 Ingegerd Arvidsdotr, se sparre över blad
 — Pedersdotr, se Gylta
 Ingegärd, se Ingegerd
 Ingrid Andersdotr, se stjärna; Prika, yngre ätten
 — Bosdotr, se oxhuvud
 — Jönsdotr, se Bölja från Västbo
 — Jönsdotr, se Ulf sax
 — Karlsdotr, g. m. Peder Fleming 251
 Ingvar Vittfarne, vikingahövding 43, 52 f.
 Iordansson, Anders, Ryttare, bygdemålare 262
 Isaacsson, August, fil. dr 263
 Isberg, Jonas, klockare 257
 Isenack, Johan, präst från Lybecks stift 107
 Isoard, mekanisk arbetare, uppfinnare, Paris 72 f.
 Israel Birgersson Ludgovius, kyrkoh. i Ludgo 102
 Ivar Månsson, se Lillieörn
 Jacobsson, Per, d. y., nybyggare, Torvsjö by 265
 Jacob Henriksdotr, härförare, riksråd 251
 — Ulfsson, ärkebiskop 116—118, 132, 140 f.
 Jancke, Torsten, byggmästare 263
 Jansonius, Petrus, deltog i beskickn. 1617—18 255
 Jansson, Eugène, målare 223
 Janzon, C. L., minuthandl. (1832—86) 262
 Jederholm, Carl Daniel, grosshandl. 222
 Jens Olsson, se oxhuvud
 Jernfeldt, Peter, ”kartförf.” 264
 Joann, Sven, konstnär 264
 Johan III, konung 247, 253
 — Iversson (n. 1685) 9
 — Månsson, se Natt och Dag
 — Nilsson, frälseman, systerson till Jakob Ulfsson 141
 — Walmarsson i Lurby, nämndeman 7
 Johannes, abbot i Alvastra 188
 — Botvidi, biskop 253
 — Matthiæ, prost i Norrköping 258
 Johansson, Algot, arkitekt 260
 — Carl, skeppsbyggmästare, Pukavik 244
 — Carl August, adj. vid Hvitfeldtska gymn. 245

- Johansson, S. A., byggmästare, Halmstad († 1940) 249
 — Sven, sjömanspastor 246
 Jon Björnsson, frälseman 131 f.
 — Hafthorsson, se Roos af Hjelm-säter
 — Nilsson, jägmästare 1683 7
 Jonasson, Mattes (Sjongare-Matsen), skeppsbyggare 244
 Jonsson, Nils (Lapp-Nils), spelman 251
 Josef Pedersson, se Djulaätten
 Josefina (Josephine), drottning 81
 Josephson, Anna, g. Thiel 223
 — J. Axel, tonsättare 263
 — Ernst A., konstnär 222
 — Lisen, g. Bonnier 222
 — Ludvig O., regissör, skriftställ. 222
 — Ragnar, prof., teaterchef, förf. 257
 — Wilhelm J., grosshandl. 222
 Junbeck, Erland, hovrättsråd 258
 — Märta, g. Falck, boktryckare 258
 Jung, Timotheus, jur. dr, kejsler. rikshovråd 90—92, 95 f.
 Jungstedt, Kurt, konstnär 257
 Justelius, Nils Erik, tenngjutare, rådman 261
 Jägerhorn, Johan (Jan) Anders, sv. major, rysk överstelöjtn. 145
 — Fredrik Adolf, överste 241
 Jägerskiöld, Clas, hovrättsråd 24
 Jödde i Göljaryd, se Rosén, Karl Petter
 Jöns Björnsson (n. 1430-tal) 244 f.
 — Bosson, se oxhuvud
 — Bosson, son till Ingrid Jönsdtr (Ulfsax) 164
 — Bosson, se Oxenstierna
 — Larsson, se Bölja från Västbo
 — Ulfsson, se Roos af Hjelm-säter
 Jösse Pávelsson (n. 1403) 156
- Kabe, Hans, skomakarälderman, Abo 18
 Kade, Olov, fogde hos Metta Ivarsdtr (Dyre) 139
 (Kafle), Bengt Matsdtr, g. m. Olof Bosson (oxhuvud) 169
 — Matts 131 f.
 Kagg, Lars, greve, riksmarsk 244
 Kankel, Johan, boktryckare 258
 Karin Haraldsdtr, se Lake
 — Håkansdtr, se Hälbonäsätten
 — Larsdtr, hustru till en tavernare 9 f.
 — Tordsdtr, se Store
- Turesdtr, se Svarte Skåning
 Karl Knutsson, konung 105, 130, 235 f., 238
 — IX, konung 262
 — X Gustav, konung 260
 — XI, konung 24 f., 252, 260
 — XII, konung 20 f., 24 f., 27, 250, 252
 — XIII, konung 147 f., 170 f., 173—175
 — XIV Johan, konung 148, 170 f., 175
 — XV, konung 157 f., 259
 — Knutsson, se Tre rosor
 — Tordsson, se Store
 Karl-Ewert, se Christenson
 Karlén, Karl, kapellpredikant 262
 Karlén, Georg J:son, intendent 253
 Katarina Axelsdtr, se Tott
 — Karlsdtr, g. m. Olof Bosson 166
 Kaulbars, Lars Fredrik, frih., generalmajor 145
 Kellander, Daniel Petersson, stadsphysicus 255
 Keller, Anton, Sten Sture d. ä:s sändebud i Livland 107
 Kempe, släkt 219, 248
 Kempis, Hindrich Adolph, handl., rådman 248
 Kerstin Bengtsdtr, se sparre över blad
 — Esbjörnsdtr, se Båth
 Key, Helmer, chefred. 224
 Kiempe (Kempe), släkt 248
 (Kijl), Anna Severinsdtr, g. m. Anders Bosson (oxhuvud) 169
 Kjellberg, Gerda, läkare, g. Romanus och Lindberg 250
 Kjerting, Henrik Georg von, se Wärmhielm
 Klarup, C. F., dansk kopist 46
 Klevenfeldt, Terkel, dansk genealog, samlare 45
 Klick, Karl Henrik, major, Anjala-man 146
 Knud Suenson, borgm. i Kungsbacka 248
 Knut länge, konung 1, 3, 187
 — Alfsson, se Tre rosor
 — Arvidsson, se sparre över stjärna
 — Bengtsson, se Sparre
 — Eriksson, se Kurck
 — Hindersson i Laxöde, nämnde-man 7
 — Nilsson, se Sparre
 Koch, Abel, överhovpredikant 255
 Kåersner, släkt 222
 Kollberg, släkt 249
 Kolthoff, Sven, lantmätare 265
 Krabbe, ätt 151—153, 158

- Krabbe, Anders († omkr. 1590)
 151 f., 158—160, 168
 — Bengt 151, 153 f., 168
 — Bengt († tidigast 1543) 151, 157,
 160, 168
 — Bengt (Bengtsson) på Kullagård,
 väpnare, landsdomare (n. 1473—
 96) 151, 153, 156 f., 159, 162,
 165, 168
 — Björn, i Onsala (n. 1477) 158
 — Esbjörn (n. omkr. 1480) 158
 — Gunnar 155, 157 f., 160, 168
 — Herman, i Gåsekil (n. 1482) 158
 — Jens (n. 1482) 158
 — Jep (n. omkr. 1480) 158
 — Kerstin Bengtsdtr, g. m. Tord
 Björnsson (Store) 151 f., 157—
 159, 168
 — Magdalena Bengtsdtr, g. m. Bo
 Olofsson (oxhuvud) 151, 157,
 162, 165, 168 f.
 — Mats, i Onsala (n. 1490) 158
 — Märta Bengtsdtr, i Kärra, g. m.
 Bengt Andersson (sparre över tre
 kulor) 151, 158 f., 168
 — Tyge, danskt riksråd 133, 144
 (Krabbe af Svaneby), Torbjörn
 Arvidsson 151, 153, 158 f., 161,
 168
 Kraftenberg, släkt 247
 Kranck, Jonas, se Stiernstolpe
 Kristiern II, unionskonung 120, 130,
 133, 136—138, 140, 142
 — Bengtsson, se Oxenstierna
 Kristina, drottning 259
 — Andersdtr, se von Bergen
 — Bengtsdtr, se Hand 152
 — Eriksdtr, se Gyllenstierna
 — Fastesdtr 188
 — Månsdtr, se Natt och Dag
 — Nilsdtr, se Gyllenstierna
 Kristoffer, konung 47
 Kromnow, Åke, riksarkivarie 267
 Kroon, John, hovintendent 253
 Krummedige, Henrik 133
 Kullberg, Carl A., skald, översättare
 76
 Kurck, ätt 237
 (—), Knut Eriksson, riksråd 237
 Kuse, Erik, på Almy, väpnare 134—
 137, 141
 Kylin, Johan Harald, prof. 246
 Köhler, Georg Johan, kapten 30, 32,
 39
 — von, ätt 234
 Königsmarck, Catharina Charlotta
 von, f. De la Gardie, grev. 219
 — Otto Wilhelm, greve, fältmarskalk,
 generalguvernör 219
 Lagberg, Johan Olof, läkare 255
 Lager-Kromnow, Birgitta, fil. dr, red.
 267
 Lagerberg, Sven, greve, generalmajor,
 riksråd 40
 Lagerheim, C. H. T. Alfred, utrikes-
 minister, generaldir. 201—205
 Lagerhielm, Per, bergsvetenskapsman,
 industriman 250
 Lagerlöf, släkt 239
 Lagerstedt, släkt 248
 (Lake), Karin Haraldsdtr, g. m. Olof
 Arvidsson (Stenbock) 157
 Lallerstedt, Erik, prof. 257
 Lampa, Johan, bryggårldermand 259
 Lanerius, Gabriel, skolmästare 240
 Langebek, Jacob, dansk historiker,
 justitieråd 41—61
 Langenfelt, Gösta, fil. dr 244
 Langhe, Ewert (n. omkr. 1490) 125
 Lantingshausen, Jakob Albrecht,
 överståthållare 241
 Lars, lagman i Tiundaland 190
 — Jonsson, frälseman 131
 — Jönsson, se Bölja från Västbo
 — Siggesson, se Sparre
 Larsson, Carl, konstnär 223
 — Leonard, riksspelman 263
 Lasse Andersson i Skillsta, bonde
 142—144
 Lauraeus, släkt 247
 Laurbeckius, Petrus, biskop 16
 Laurentinus, Petrus, bibl. 258
 Laurentius Mathei, dekan i Reval
 110, 118
 — Nicolai (ej Chesnecopherus),
 kyrkoh. i Kumla 103
 Laurin, Carl G., fil. dr, förf., konst-
 kritiker 225 f., 252
 — Kerstin, f. Husberg 192, 213, 216
 — Paul J. Gerhard, fil. dr, lektor
 245 f.
 — Thorsten, dir. 192
 Lehmann, Orla, dansk politiker,
 skandinavist 75
 (Leijonhufvud), Abraham Kristierns-
 son, väpnare, riksråd 141
 (—), Erik Abrahamsson, riddare,
 riksråd 130 f., 134 f., 138 f., 141
 (—), Sten Abrahamsson, riddare
 131 f., 134 f., 141 f., 143 f.
 (—), Sten Eriksson, frih., riksråd
 249
 Leijonmarck, Sven (före adl. Åker-
 man), vice hovrättspresident 24
 — Jakob, häradshöv. 24
 (Lejonbalk), Holmger Karlsson (?),
 riddare († 1280) 1, 4
 Lenæus, Knut, prost i Delsbo, folk-
 livsskildrare 55

- Lencqvist, Eric, mag. 251
 Leopold, Carl Gustaf af, förf. 171, 174 f.
 Lewenhagen, Johan Peter, teaterdir. 257
 Lewenhaupt, ätt 261
 — Charlotte, g. von Essen, grev. 263
 — Gustaf Adolf, greve, fältmarskalk, generalguvernör 249
 Levertin, Oscar, förf. 224
 Levin, Isak, skådespelare 257
 — Josef Simon, grosshandl., Kalmar 252
 Leyden, Casimir Carl Maximilian von, greve, tysk minister i Sthlm 203 f.
 Lignell, Anders, kyrkoh., dalslandsforsknare 233
 Lilja, Albert, landskamrer, samlare 244
 — Nils, litteratör, klockare, botanist 77
 Liljeberg, Anders, notarie 262
 Liljefors, Bruno A., målare 223
 Liljeholm, A. Filip, fil. dr 2
 Lilliecrona, Carl Wilhelm, tidningsman 71
 (Lilliehöök af Fårdala), Anders Persson, riksråd 162
 (—), Ebba Månsdtr, grev., g. m. Sten Eriksson (Leijonhufvud) 161, 234, 249
 (—), Erik Persson 162
 (—), Måns Bryntesson, riddare, riksråd 159, 161
 (Lilliehöök av Istrum), Barbro Knutsdtr, g. m. Anders Krabbe 168
 Lilliesköld, ätt 251
 (Lilliesparre), Bengt Abjörnsson, riksråd 137
 (Lillieörn), Ivar Månsson, på Strömsta 134—136
 Lindberg(er), innehade undervisningsanstalt för sockerframställn., Budapest 67, 69
 Lindblom, Edith, ordf. i Kontoristfören. 250
 — Jacob, ärkebiskop 253
 Lindeblad, Lars, boktryckare 258
 Lindell, släkt 222
 Lindelöf, Sara Christina, g. Falck, boktryckare 258
 Lindhberg, Per, konstnär, fotograf 259
 Lindqvist, Johan Anton, teaterdir. 257
 Lindroth, Sten, prof. 255
 Lindstam, Nils, kyrkoh. 242
 Lindström, Carl Jacob, konstnär 180
 Linné, Carl von, prof. 254 f.
 Littman, Christian Eduard, instrumentmakare, fotograf 259
 Ljung, Sven, fil. dr 263
 Ljungberg, Leif, stadsarkivarie 256
 Ljungdahl, Arnold, bibl., förf. 245, 249
 Ljunge, Håkan, kyrkoh. 242
 Ljunggren, Carl J. F., konsul, industriman 260
 Loccenius, Johannes, rikshistoriograf 5
 Loenbom, Samuel, urkundsutgivare 52
 Lostierna, Jonas (före adl. Berger), hovrättsråd 24
 Lucia, g. m. B. Mattson (n. 1274) 190
 Lund, Arvid, kyrkoh., kontraktsprost 242
 Lundberg, Anton, trafikbåtägare, Vilhelmina 265
 — August, trafikbåtägare, Vilhelmina 265
 — Erik, prof., arkitekt 245, 257, 263
 — Gustaf, målare 259
 — Johan, trafikbåtägare, Vilhelmina 265
 — Oskar, bibl. 263
 Lundeberg, Christian, bruksägare, statsminister 207
 Lundgren, Egron, målare 176
 — Gideon, bokbandskonstnär 244
 Lundin, Nils, huvudman för Enköpings-Posten 263
 Lundius, Nicolaus, kronobefallningsman 6
 Lundquist, Anders, konstnär 177, 179—185
 Lundström, Georg ("Jörgen"), journalist 226
 Lyberg, Ernst E., statsråd, dir. 258
 Lyttkens, Ragnar, stadsingenjör 249
 Låftman, Bengt, veterinär 265 f.
 (Låma), Håkan Ingeborgsson 4
 Löfgren, Nils, konsul, Halmstad 249
 Löwenbach, Carl Fredrik Pechlin von, se Pechlin
 Löwenhielm, ätt 234, 239
 — Gustaf Carl Fredrik, greve, minister 259
 Löwstädt, C. Teodor, artist 176, 178 f.
 Machum, släkt 248
 Madsén, Lars, redaktör 249
 Magnus ladulås, konung 1
 — Eriksson, konung 104
 — den gode, norsk konung 251

- Magnus, biskop i Abo 113, 115, 117—119
 Majestatis, stenskuptör (1100-tal) 245
 Malmquist, Alexander Magnus, konstnär 179
 Mannerheim, Lars August, justitieombudsman, jordbrukare 220, 250
 — Sofia, f. Wadenstierna 221
 Margareta, unionsdrottning 237
 — Eriksdtr, se Vasa
 Maria Euphrosine, pfalzgrevinna, g. De la Gardie 36, 219
 Martin, biskop av Kurland 116
 Martine, Hindrich, hovsekr., befallningsman 36
 Mattias (Matts) Gregersson, biskop 131, 134 f., 138, 140
 Matts Jonsson († omkr. 1554), häradshövd, 131 f.
 — Larsson, se Ulfstend
 — Mickelsson i Laby, nämndeman 7
 Mattsperger, Euphrosina, f. Grill 97
 — Johann, köpman, Augsburg 97
 Maximilian II, kejsare 90, 93
 Meijerhelm, Carl Erik von, godsägare 254
 Meitner, Lise, prof. 263
 Melanton, Erland, prof., målare 257
 Melin, Carl, red. 252
 Mellgren, Lars Henrik, kopparslagarmästare 248
 Mellquist, släkt 249
 Mennander, Carl Fredrik, prof. och biskop i Abo, ärkebiskop 47 f.
 Merckell, Johan Christoffer, boktryckare 258
 Messenius, Johannes, prof., historiker 152
 Metta Gotskalksdtr, se Ulf
 — Ivarsdtr, se Dyre
 Michelsen, Christian, norsk statsminister 206
 Mickel Matzon i Haraldsby, nämndeman 7
 Mobrink, Gustaf, föreståndare vid fångvårdsanstalten i Umeå 265
 Modéer, Carl, klockare 257
 Molander, Mats Erik, byråchef 246
 Molin, Lars, domprost 260
 Mollén, John Gabriel, intendent 255
 Morten Pedersen, kyrkoh., i Skanör-Falsterbo 260
 Munch, Edvard, norsk konstnär 223 f.
 Munck, Anders (af Sommernäs, nu af Fulkila), kapten 39
 — Margareta, f. Ramsay 39
 — af Rosenschöld, Peter Samuel, akademiadj. 72 f.
- Munsterhielm, Anders (före adl. Munster), vice hovrättspresident, 24
 Munthe, Gustaf F., president i kammarkoll. 205
 Murray, släkt 97
 Mutreich, Andreas, prokurator 255
 Müller, Gerhard Friedrich, prof. i S:t Petersburg 48
 Münter, släkt 193
 — Anton Johan, köpman i Malmö 193
 — Balthasar, psalmförf. 193
 — Frederik, dansk biskop 193
 — Henriette, f. Suell 193
 — Johan Lorentz, borgm. i Ystad 193
 — Lorentz Hinrich, amiralitetskommissarie 193
 — Sophie Elise, g. Husberg 193
 Måns Bengtsson, se Natt och Dag
 — Bryntesson, se Lilliehöök af Fårdala
 — Eriksson, se Buth
 — Persson, se Stiern
 Månsson, Nils (i Skumparp?), bonde 76
 Märten Mickelsson i Björby, nämndeman 7
 Märta Bengtsdtr, se Krabbe
 — Bengtsdtr, se sparre över tre kulor
 — Björnsdtr (n. 1506) 245
 — Gunnarsdtr, se Gylta
 — Jönsdtr, se oxhuvud
 — Knutsdtr, se Ribbing
 — Torkelsdtr 169
 Mätta, se Metta
 Möller, Pontus, riddarhusgenealog 267
 — Peter von, godsägare, riksdagsman 248
- Nagel, Arnold, stadsskrivare i Danzig 107
 — Didrik, domprost i Riga 107
 — Johan, präst, prokurator för Sten Sture d. ä. 107
 Narve Jakobsson, se Römer
 (Natt och Dag), Alfrid Månsdtr 155
 (—), Birgitta Bengtsdtr, g. m. Arend Bengtsson (Ulf) 135
 (—), Birgitta Månsdtr, g. m. Abraham Kristiernsson (Leijonhufvud) 141
 (—), Johan Månsson, hövitsman på Kalmar 136, 141
 (—), Kristina Månsdtr, g. m. Sigge Larsson (Sparre) 136

- (Natt och Dag), Måns Bengtsson, riddare, riksråd, Engelbrekts mördare 142
- Nehrman, David, se Ehrensträhle
- Nerman, Einar, prof., konstnär 227
- Ture, journalist, förf. 226 f.
- Neuman, Karl Alfred Tord, lektor 245
- Neumüller, Friedrich Rudolph, bryggare 259
- Nicander, Karl August, förf. 220
- Nicolaus Olai Bothniensis, ärkebiskop 261
- Nietzsche, Elisabeth, g. Förster 223
- Friedrich W., tysk filosof 223
- Nils i Hulinge, bygdemålare 262
- i Tunatorp, bygdemålare 262
- Bosson, se Grip
- Eriksson, se Gyllenstierna
- Eriksson, dansk rikshovmästare 133
- Eringislason, se Hammerståetten
- Faderson, se Sparre av Hjulsta och Ångsö
- Jönsson, se Svarte Skåning
- Nilsson, Ada, läkare 250
- Andreas, red., Eksjö 261
- Axel Peter, dir. för cykelfirman Rex 249
- Irene, småbrukare 265
- Nils, i Nälden, lantbrukare, ornitolog 251
- Swen, arkitekt 260
- Sven Johan, fil. dr 245
- Nixon, Richard, USA:s president 230
- Norborg, Lars, pastorsadj. 254
- Norby, Sören, dansk amiral 259 f.
- Nordberg, Elisabeth Margareta, g. Göransson 239
- Nordenberg, Bengt, konstnär 253
- Nordenhjelm, Nils, lagman, kammarråd 260
- Nordenskjöld, Otto Henrik, frih., vice amiral 148—150
- Nordenson, släkt 252
- Erik W., ögonläkare 256
- Nordenström, släkt 251
- Nordgren, Erik, vaktmästare 265
- Nordqvist, Gilbert, överste 246
- Nordstedt, Ephraim, fänrik 36
- Nordström, Karl, konstnär 223
- P. i Lund 70
- Nordvall, Adolf Leonard, lektor 256
- Norelius, Julius, folkskollärare, stadsbibl. 265
- Norlander, Emil, revydir. 226
- Norrman, släkt 252
- Gunnar, konstnär 260
- Norström, Lars, fil. lic. 245
- Nyblom, Lars, kyrkoadj. 242
- Nygren, Ernst, arkivråd 264
- Richard, stadsmästare 247
- Nylander, August Reinhold, domkyrkokantor 257
- Nystedt, släkt 252
- Olle, pastor primarius, överhovpred. 246
- Nyström, Per Axel, prof., stadsarkitekt 257
- Odelberg, A. Theodor, jordbrukare, statsråd 209
- Wilhelm, överbibl. 267
- Odenkrants, T. Arvid E., prof. 246
- Odhe, Thorsten, dir., översättare av kinesisk poesi 244
- Olaus Jonae Lophosander Helsingius (ej Campanius), domkyrkosyssloman 102
- Petri, kyrkoreformator, historiker 260
- Ragvaldi (ej Vegrelius), kaplan, Floda 101
- Oliveholm, Hedvig Sophia, g. Björck 241
- Olof (Oluff), stenhuggare 247
- Andersson i Lerviken, säteriarendator, folkledare († 1653) 232 f.
- Arvidsson, se Stenbock
- Björnsson, fogde på Sthlms slott 132
- Bosson till "Hallerup" 165
- Bosson, se oxhuvud
- Hemmingsson, bonde, Ö. Granhed, Floda 261
- Hemmingsson, länsman, Österåker 261
- Hindersson i Månsåker, nämndeman 7
- Jönsson, överskärare, rådman i Uppsala 1516 143
- Lauritsson i Råö 158
- Olsson i Uppsala (n. 1516) 143
- Pedersson, skraddare i Uppsala 1516 143
- Olov, se Olof
- Olsson, Johan August, från Söbben i Torp, donator 245
- Olsson-Föllinger, Göran, violinist 252
- Oluff, se Olof
- Orgas, Johan, biskop 106, 111, 115, 121
- Jürgen, riddare i Riga stift 106
- Orrelius, Magnus, skriftställ. 254
- Oscar I, konung 81, 172, 175
- II, konung, 147, 201, 206 f., 256
- Osthoff, ordensmästare 107

- Otte, biskop i Västerås 133, 140
 Otter, Fredrik W., frih., amiral, statsminister 201
 Owen, Samuel, ingenjör, industriman 263
 Oxe, Margareta, g. m. Johan Svenske 261
 — Torbern, slottsfogde, Khvn 139
 Oxehufvud, se även oxhuvud
 —, ätt 151, 153, 162 f., 165, 169
 (—), Anders Bosson, häradshövd. 162—164, 169
 Oxenstierna, ätt 258
 — Axel, greve, rikskansler 60, 218
 (—), Bengt Nilsson, riddare 244
 (—), Bengt StenSSon (n. 1516) 140
 — Gabriel Bengtsson, greve, riksskattmästare 218
 (—), Kristiern Bengtsson, riddare, riksråd 137
 (—), Sten Kristiernsson, riddare, riksråd 140, 142
 (oxhuvud), Bengta Olofsdtr, g. m. Lars Pik 165, 169
 (—), Bo Olofsson, väpnare, landsdomare 151, 153, 157 f., 162—166, 168 f.
 (—), Ingrid Bosdtr, g. m. Arild Grijs 164—166, 169
 (—), Jens Olsson (n. 1472—1506) 169
 (—), Jöns Bosson (son till Magdalena Bengtsdtr Krabbe) 151 f., 157, 166, 168 f.
 (—), Jöns Bosson (son till Ingrid Andersdtr Prika, yngre ätten) 164, 166, 169
 (—) Märta Jönsdtr, g. m. Per Ribbing 169
 (—), Olof Bosson 162—165, 169
- Pahr, Franciscus, arkitekt 263
 Palbitzki, Mathias, frih., ambassadör 259
 Palm, Erik, bankokommissarie 240
 Palmgren, Nils, fil. dr 244
 Palmstierna, Carl-Fredrik, frih., fil. dr, H.M. Konungens handsekr 267
 — Erik K., frih., utrikesminister 260
 Panten, Casper, byggmästare 263
 Pechlin, frih. von Löwenbach, Carl Fredrik, general 259
 Peder Andersson, dräpt av Sten Abrahamsson (Leijonhufvud) 143 f.
 — Bengtsson, se Gylta
 — (Per) Gudmundsson i Skillingaryd, halvfrälseman 160, 168
- Peder, skräddare, stadsfogde i Uppsala 142 f.
 — Strangesson, dansk storman 2
 Pehrsson, Pehr, i Akarp, riksdagsman 199
 Per Andersson, länsman i Lemland 11
 — Ingemundsson, se Hamräätten
 — Jakobsson (n. 1542) 251
 — Jonsson, bonde på Signildsskär 9—11
 — Tommesson, se stjärna
 Perander, släkt 247
 Person, Ragnar, jordbrukare, kommunalfullm. 265
 Petersen, Peter Christian, bokförläggare, litograf 85
 Petersson, P. Alfred, i Påboda, jordbruksminister 252
 Petre, J. Thore, bruksägare, politiker 250
 Petrejus, Petrus, diplomat, historiker 253, 255
 Petrus Olai (ej Grubb), kyrkoh. i Helgesta 102
 — Olai, dansk krönikör 235
 — Petrejus, diplomat, historiker 253, 255
 Petterson, Abraham, teol. dr, kyrkoh., hovpred. 254
 Piehl, Gustaf, bryggare 259
 Pik, Lars, väpnare 165
 — Ragvald, väpnare 134, 141
 — Måns 141
 Pippingsköld, Josef C. (före adl. Pipping), prof., Åbo 17
 Plantin, Olof, lektor, psalmforskare 253
 Platen, Baltzar Julius Ernst von, greve, konteramiral, statsråd 263
 — Baltzar B. von, greve, statsråd, riksståth. 263
 Plettenberg, Walter von, ordensmästare i Livland 116, 119—122, 126
 Ploug, Carl, dansk förf. 75—77
 Pogwisch (Pogewitsch), ätt 237 f.
 Porthan, Henrik Gabriel, prof. 256
 Posse, Knut, riksråd 112, 119
 Prika, västgötaätt 154, 162
 Prika, yngre ätten, se stjärna; Prika, yngre ätten
 Prosper Aquitanus, 400-talsteolog 235
 Prysz (Prytz), Samuel, prof. i Åbo 47
 Psilander, Nils, häradshövd. på Åland 5
- Quensel, Beata Christina, f. Munck (af Sommernäs, nu Fulkila) 39

- Quensel, Conrad, prof. 30, 33—36, 40
 — Hedvig, f. Malm 35 f.
 — Lorentz, fänrik 32, 40
 — Magnus Gabriel, kapten 30, 32, 36—39
 — Maria, f. Bröms 6, 30, 33
 — Maria, f. Wallwijk 23, 29—31, 33
 — Maria Agnes, g. Flodin 40
 — Maria Elisabet, g. von Köhler 30, 39
 — Otto Wilhelm, landskamrer 16, 30, 33
 — Wilhelm Johan, hovrättsråd 5—40
- Raab, Hans, hovbarberare hos hertig Karl 262
- Rabbe, Samuel af, statskommissarie 240
 — Sten af, kansliråd 58, 61
- Rabel, Johan, sekr. hos O. W. von Königsmarck 219
- Rabenius, Olof, prof. i juridik 59
- Ragnhild Andersdtr, se stjärna; Prika yngre ätten
- Ramstedt, Johan O., statsminister, överståth. 206 f.
- Rappe, ?, frih., ägare till Gårdsby 68
- Rasmus Ludvigsson, kungl. sekr., genealog 232, 235
- Rehn, bryggarsläkt 259
 — Christina, g. Corylander 44
 — Olof, Antikvitetsarkivets ritare 54 f.
- Rejle, Urban, folkskollärare 263
- Rennerfelt, Bertel, bankdir. 267
- Rettendorff, biskop i Reval 125
- Retzius, Anders, prof. 255
- Reutercrona, ätt 234
- Reuterhausen, Eufrosyne, g. Amnéus 240
- Reuterholm, Axel, kammarråd 250
 — Gustaf, frih., tit. landshövd. 250
- Reuterskiöld, Carl Axel, prof. 250
- Rhyzelius, Andreas, biskop 46
- Ribbing, ätt 260
 — Conrad, frih., president 260
 — Gustaf, frih., kansliråd, riksarkivchef 57
 — Märta Knutsdtr, g. m. Karl Tordsson (Store) 168
 — Per (Svensson), ståthållare 169
 — Per, frih., landshövd. 260
 — Sigurd, prof. 256
- Richtenberg, Heinrich von, högmästare 129
- Riddercrantz, Joakim (före adl. Schultz), hovrättsråd 24
- Riddermarck, Andreas (före adl. Wetterhamn), prof. 255
- Riese, släkt 219
- Rietz, J. Ernst, tf. prof., kyrkoh. 71
- Ringius, Petrus, kyrkoh. i Lemland 11
- Risberg, Emilie, grundare av Risbergsskolan 265
- Robertsson, David (Davy), fabrikör 86
- Roed, Niels Lauritzen, borgare 256
- Rogstadius, Martin, kyrkoh. i Färiå 56
- Rolf, Ernst Ragnar Johansson, revydir. 226—229
 — Gueye, f. Wetterstrand 226—228
 — Margit, f. Strugstad 227
 — Tutta, f. Berntzen, skådespelerska, omg. Donahue och Ekman 228 f.
- Roman, Christer, lantmätare 264
- Roos, bryggarsläkt 259
- Roos av Ervalla, ätt 265
- Roos af Hjelmsäter, ätt 236
 (—), Jon Hafthorsson, riddare, riksråd 265
 (—), Jöns Ulfsson till Ervalla, riddare 265
- Roosval, Johnny, prof. 257
- Rosén, Karl Petter, journalist, landsmålsberättare ("Jödde i Göljaryd") 226
- Rosengren, Margit, operettsångerska 228
- Rosenquist af Akershult, Fredrik, officer, öltillverkare 259
- rosor, Tre, se Tre rosor
- Roth, Martin David, univ:ritmästare 253
- Ruckman, Johan Gustaf, grafiker 182
- Rudbeck, Olof, d. y., prof., arkiater 254
 — Olof, d. ä., prof. univ:rektor, polyhistor 258
 (Rumbyätten), Filip Finvidsson, riddare 1, 4, 187, 190
- Rusck, Jakob, kronobefallningsman 6 f.
- Rutfjäll, Sigrid, nomadskollärare 251
- Ruuth, Eric, greve, generalguvernör 234
 — Sofia Augusta, g. Baker 234
- Rydbeck, Erik, läkare 254
- Rydberg, Olof Simon, kansliråd, historiker 145
 — Petrus, kämnär 240
 — Viktor, förf. 210
- Rydeberg, Anna Vilhelmina Catharina, g. Siöcrona 63, 65 f.
 — Anthon (Tony), g. Wiberg 84, 86

- Rydeberg, Catharina, f. Schrewelius 63
 — Juliana Charlotta, f. Svensson 63, 65
 — Maria Alexandra Elisabeth 63, 65 f.
 — Martin Ludolph, häradshövd. 63—65, 67
 — Olof Anton Arcadius, journalist, daguerrotypist, byggmästare 63—88
 — Per, häradshövd. 65 f.
 — Stefan Alexander 86
 Rydén, Carl Magnus, folkskollärare, pastor i Augustanasynoden 264
 Rydqvist, Johan Erik, bibl., litt:kritiker 176
 Rylander, Per Henrik, organist 264
 Rålamb, ätt 238
 (Römer), Gertrud Narvesdtr, g. m. Måns Gren 135
 (—), Narve Jakobsson, norsk riddare 135
- Saemund, Anders Gideon, dir. 245
 Sahlo, släkt 247
 Sallberg, Harald, prof. 257
 Samuel Danielsson i Ströma, nämndeman 7
 Sandahl, Martin, kyrkoh., kontraktsprost 242
 Sandberg, Johan Gustaf, prof., konstnär 182
 Sandegren, släkt 245
 — Erik, byråchef 245
 — Jacob, teol. dr, missionär 245
 — Jacob, kontraktsprost 245
 — Magnus, fil. dr, lektor 245
 Sandegård, Karl, kyrkoh., riksdagsman 242
 Sandelin, Hugo, landskamrer 208
 Sanders, Carolina Ulrica 231
 Sanngren, Peter, kapellan 247
 Santesson, Bernt Harder, kommerseråd 263
 Sarelius, släkt 247
 Saxo, dansk historieskrivare 235
 Scarin, Algot, prof. i Åbo 47 f.
 Schacht, Matthias Henriksen, dansk rektor, musikteoretiker 247
 Scharfenberg, Henning, ärkebiskop i Riga 107
 Schartau, Henric, kyrkoh. 254
 Scheffer, Ulrik, greve, kanslipresident 258
 Scherlund, Einar, vissångare 226
 Schimmelkorn, släkt 247
 Schmalensee, Artur von, arkitekt 257
 Schmiedte, Claes Axel, bryggare 259
- Scholander, Fredrik Wilhelm, prof. 257
 Schrewelius, Catharina, g. Rydeberg 63
 Schrevelius, Fredrik G., juris prof. 66
 Schultz, Jost, assessor 32
 Schutze, Jost, bildhuggare 259
 Schwan, Hedvig Helena, förut g. Donner 247
 — Nils Johan, grosshandl. 247
 Schwegler (Schwerikhler), Rosina, g. Grill, Augsburg 89, 98
 Schütz, Henrik, prof. 258
 — Pável, byggmästare 263
 Sebald, tyskt helgon på 1000-talet 235
 Segersvärd, ointrod. ätt 246
 Sellman, Georg, bryggare 259
 Semi-Byzantios, stensulptör 245
 Semler, Adam, målare 259
 Sergel, Johan Tobias, prof., skulptör 259
 Sigfrid, missionsbiskop 235
 Sigfrid Andersson, häradshövd. i Ö. Nyland 238
 Sigge Larsson, se Sparre
 Siljeström, Olof, rådmän 258
 Silverstolpe, ätt 221
 — Fredrik Samuel, överintendent 221
 Sixtus IV, påve 107
 Siöcrona, Anna Vilhelmina Catharina, f. Rydeberg 63, 65 f.
 — Cornelius Hans, ryttmästare 65 f., 70
 Sjunneson, Oscar, red. för Sv. landsbygden 250
 Sjöberg, Axel, konstnär 223
 — Bengt, militärapotekare 249
 — Erik Wilhelm, bokbindarmästare 234
 — Olof, glasbruksägare 247
 Sjöstedt, släkt 231
 — Daniel, komminister 258
 — Severin Niclas, kyrkoh., prost 231
 — Truls, ryttertrumpetare 231
 Sjöstrand, Carl Johan, konstnär 180
 Sjöström, Victor D., skådespelare, regissör 227
 Sjö, Gustaf, konstnär 257
 Skjöldebrand, Anders Fredrik, greve, general, statsråd 262
 — Erik (före adl. Brander), kommerseråd 262
 — Petronella (Pella), f. von Höpken, general, statsråd 262
 Skoglund, Simon, kyrkoh., fältprost 242
 — Waldemar, chefred. 249
 Skytte, Johan, frih., riksråd 255

- Skänke, släkt 251
 Sköld, Per Edvin, statsråd 260
 Soinenen-Johnsson, savolakssläkt 247
 Sommar, Magnus, biskop 140
 Sommeren, Johan von, komtur av Reval 125
 Sophia Albertina, prinsessa 231
 Soyge, Herman, riddare 122
 Spaldencreutz, Arvid Johan, kammarherre, boktryckare 261
 Sparre, ätt 230 f., 238
 — Axel, greve, fältmarskalk 230 f.
 — Bengt E. Franc-, frih., general-löjtn. 263
 — Carl, frih., riksråd, överståthållare 231
 — Erik, riksråd († 1600) 230
 — Erik, greve, fältmarskalk 231
 — N. Gustaf A., greve, godsägare, politiker 201
 (—), Knut Bengtsson, riksråd 130, 133—136, 138, 140
 (—), Knut Nilsson, väpnare, riksråd 134 f., 140
 (—), Lars Siggesson, riksmarsk 134—136, 138
 — Louis, konstnär 231
 (—), Sigge Larsson, väpnare (omkr. 1400) 230
 (—), Sigge Larsson, riksråd 136
 — af Rossvik, ätt 230
 — af Söfdeborg, friherrl. och grevl. ätt 230
 (— av Hjulsta och Ängsö), Elin Nilsdtr, g. m. Gotskalk Arendsson (Ulf) 135
 (— av Hjulsta och Ängsö), Fader Nilsson, väpnare 134, 138, 140
 (— av Hjulsta och Ängsö), Nils Fadersson 135
 (sparre; Vederslövssläkten), Erland Knutsson, riddare 154
 (sparre över blad), Arfrid Bengtsdtr, g. m. väpnaren Torsten Jonsson 154—156, 168
 (sparre över blad), Bengt Turesson, halländsk väpnare 153—156, 168
 (sparre över blad), Gunhild Bengtsdtr i Kärra, g. m. Bengt Krabbe 151—158, 168
 (sparre över blad), Ingegerd Arvidsdtr, g. m. Jösse Pávelsson 156
 (sparre över blad), Kerstin Bengtsdtr, g. m. Knut Arvidsson (sparre över stjärna) 154 f. 168
 (sparre över stjärna), Knut Arvidsson 151, 153—155, 168
 (sparre över tre kulor), Bengt Andersson i Kärra, väpnare 159—161, 168
 (sparre över tre kulor), Gunilla (Gunhild) Bengtsdtr, g. m. Torbjörn Arvidsson (Krabbe af Svaneby) 158 f., 161, 168
 (sparre över tre kulor), Märta Bengtsdtr, g. m. Grels guldsmed 159, 168
 Spegel, Haquin, biskop 253 f.
 Sperling, Casper Otto, frih., generalmajor, guvernör 232
 Stadius, E. I., Abo 32
 Staël von Holstein, ätt 249
 — Mathilda, advokat, stadsfullm. 249
 Staf, Amalia, g. Burman 80
 Staffan Henriksson, borgm. i Uppsala 1516 142 f.
 Stamm, Johan Wilhelm, justitieborgm. 255
 Stechau, Johan Adolf, amanuens 42 f., 58—61
 Stecksén, Johan O. B., generalmajor 197
 Stedt, ätt 261
 Stefan av Troja, ärkebiskop av Riga 107—109
 Sten Abrahamsson, se Leijonhufvud
 — Eriksson, se Leijonhufvud
 — Kristiernsson, se Oxenstierna
 Stenbeck, Olof, kommissionslantmätare 264
 Stenbock, ätt 155 f.
 — Erik Gustavsson, frih., fältöverste 154
 (—), Gustav Olsson, frih., riksmarsk 153 f.
 (—), Olof Arvidsson 153 f., 157
 Stenberg, Carl, teaterdir., skådespelare 257
 Stickman, Mårten, klockare 257
 (Stierna), Måns Persson, lagman 151 f., 168
 Stiernblad, Fredrika Lovisa, frih., f. Arnell 63
 Stierncrantz, Arvid, kapten 39
 Stierncrona, David Erik, frih., kammarherre 147
 Stiernhielm, släkt 251
 — Georg, riksantikvarie, riksarkivchef, krigsråd, skald 251 f
 Stiernhöök, Johan, hovråd, jurist 5, 15
 Stiernman, Anders Anton von, kansli-råd, urkundsutg. 43, 57, 59
 Stiernschantz, Johan (före adl. Wessman), överste, kommandant, rysk generalmajor 37 f.
 Stiernstolpe, ätt 101
 — Jonas (före adl. Kranck) borgm., postm. 100

- Stiernvall, Brita, f. Hirvo, omg.
Lilliestierna 32
- Erik (före adl. Wallwijk), hov-
rättsråd 23 f., 29—33
- Stigzelius, Michael, kaplan på Åland
11
- (stjärna), Per Tommesson, väpnare,
häradshövd. (n. 1419—58) 162—
164
- (stjärna; Prika, yngre ätten), Anders
Persson, väpnare, häradshövd.
162—165
- (stjärna; Prika, yngre ätten), Cecilia
Andersdotter 163
- (stjärna; Prika, yngre ätten), Ingrid
Andersdotter, g. m. Bo Olofsson (ox-
huvud) 162—164, 166, 168
- (stjärna; Prika, yngre ätten), Ragn-
hild Andersdotter 162
- Stodewäscher, Sylvester, högmästa-
rens kansler, ärkebiskop i Riga
106—108
- Stolpe, Clemet 151
- Store, ätt 156, 159
- (—), Anna Tordsdotter, g. m. Jöns
Larsson (Bölja från Västbo)
151 f., 168
- (—), Karin Tordsdotter, g. m. Per
Hård 151 f., 157, 168
- (—), Karl Tordsson, till Torestorp
151, 168
- (—), Tord Björnsson i Torestorp
151 f., 154—157, 159, 168
- Strandberg, Carl V. A. ("Talis
Qualis"), skald 71, 74—78
- Strokirk, Elias, godsägare 265
- Jeppe, godsägare 265
- Strugstad, Margit, g. Rolf 227
- Stränge i Ströja 261
- Ström, Fredrik, förf., politiker 249
- Olof, bryggarålderman 259
- Strömberg, Edvard, lektor 246
- Elisabeth, amanuens 245
- Strömfelt, Otto Reinhold, frih.,
president 260
- Stub, Lage, kyrkoh. i Skanör-Falster-
bo 260
- Studach, Jakob Laurentz, drottn.
Josefinas biktfar, biskop 183 f.
- Sture, Nils (Bosson), riddare, riksråd
137, 261
- Sten, d. y., riksföreståndare 130—
132, 136—143, 238
- Sten, d. ä., riksföreståndare 105,
107, 109, 111—121, 123, 143
- Svante Nilsson, riksföreståndare
119, 130, 132, 137, 139, 141, 143
- Sven (Nilsson), riddare, riksråd
261
- Sturzen-Becker, Oscar Patrick
- ("Orvar Odd"), publicist, förf.,
71, 79—82, 182
- Stårck, Jakob Reinhold, kapten 183 f.
- Mariana (Marianne), f. Ham-
marsköld 183 f.
- Suchtelen, Johan Peter van, greve,
rysk general o. diplomat 182
- Suell, Frans, kommerseråd 193
- Henriette, g. Münster 193
- Sundberg, släkt 248
- Anton Niclas, ärkebiskop 258
- Sundbärg, Fredrik, arkitekt 247
- Sundman, Jonas, skådespelare 257
- Sundquist, Nils, fil. dr, lands-
antikvarie 263
- Sundström, Carl Johan, fil. dr, lektor
245
- J. E., lektor i Gävle 56
- Sune Torgilsson (Tyrgilsson) 238
- Swahn, Hans, landskamrer 32
- Sven-Öjvind, skriftställ. 244
- Svan, Mårten, riddare 153
- Svante Nilsson, se Sture
- Svarte herr Jönis, se Svarte Skåning
- Svarte Skåning, ätt 156
- (—) Alfrid Åkesdotter 155 f.
- (—) Karin Turesdotter, g. m. Bengt
Åkesson (Tott) 156
- (—) Nils Jönsson, riddare 155 f.
- (—) Svarte herr Jönis 156
- (—) Ture Jönsson, riddare 155 f.
- (—) Åke Jönsson, riddare 155
- (—) Öllegård Turesdotter 156
- Swartius, Eustath., deltagare i Johan
Skyttes beskickn. 1617—18 255
- Svedelius, Wilhelm Erik, prof. 263
- Svennberg, Tore, skådespelare 86
- Sveno Jacobi, biskop 139
- Svenske, Johan, löjtn. 261
- Svensson, Albert, skeppsbyggm.,
Pukavik 244
- Bernhard, lektor 246
- Juliana Charlotta, g. Rydeberg
63, 65 f. 68
- Swetzin, utl. frälseman 141
- (Svinhuvud), Otte, biskop i Västerås
133, 140
- Sydow, Johan G. von, amiral 263
- Söderberg, Carl Alfred, provinsial-
läkare 246
- Hjalmar, förf. 224—226
- Jacob August, komminister 246
- Söderblom, Gunnar, kapten, kyrko-
adj. 246
- Nathan, ärkebiskop 246., 254, 263
- Söderhjelm, Alma, e. o. prof., förf.
267
- Sörensen, Niels Georg, grosshandl.
259
- Sörman, Simon, vice prof. 257

- Tamm, Hugo P. P., godsägare, politiker 192
- Taube, Arvid F., greve, sv.-norsk minister i Berlin, utrikesminister 203 f.
- Herman Reinhold (?), överste 39
- Tegman, Per, prof. 253
- Tegnér, Esaias, biskop, skald 175, 182, 239
- Esaias, kyrkoh. i Millesvik 239
- Tempelman, Olof Samuel, prof., arkitekt 257
- Tengbom, Ivar, prof., arkitekt 257, 264
- Tengstrand, Axel Wilhelm, byrådir. 246
- Tersmeden, Ann Margret, g. Holmgren, rösträttspionjär, skriftställ. 263
- Carl, amiral 250
- Tessin, Carl Gustaf, greve, kansli-president 250, 262
- Teuterström, se Adlercreutz
- Thalén, T. Robert, prof. 263
- Theander, Olof, kyrkoh. 220
- Thesleff, släkt 247
- Theorin, Petrus, kyrkoh. 258
- Thiel, Anna, f. Josephson 222
- Ernest, bankir, konstmeccenat 86, 222—224, 226
- Signe, f. Hansen 86, 222 f.
- Thomasson, Nils, fotograf 251
- Thott, Tage Ottesen († 1562) 257
- Tibell, Charlotta af, förf. 262
- Gustaf Wilhelm af, generallöjtn. 262
- Vilhelmina af, förf. 262
- Tilas, släktnamn 261
- Daniel, frih., bergsråd, landshövd. 58
- Tillqvist, Hans Olofsson, bagare 248
- Timén, Frans, konstnär 257
- Tinnberg, Knut, arkeolog 251
- Toft, Lena Stina, g. Forsberg 212
- Tolfstadius, Laurentius, bibl. 258
- Toll, Johan Christopher, greve, fältmarskalk 145 f.
- Tolstoj, Leo, rysk greve, förf. 192, 211 f.
- Sofia, rysk grev., f. Bers 198, 212
- Torbjörn Arvidsson, se Krabbe af Svaneby
- Tord Björnsson, se Store
- Torger, Nils, stadsnotarie 262
- Toring, Gabriel, lantmätare 250
- Torkilsson, Anders, Lapp 251
- Torsten Jonsson, väpnare 154
- (Tott), Axel Larsson (Laurensson), riksråd 136 f., 139
- (—), Bengt Åkesson, riddare 156
- (—), Erik Axelsson, riksråd, riksföreståndare 121
- (—), Henrik Klasson 251
- (—), Katarina Axelsdtr, g. m. Ivar Månsson (Lillieörn) 136
- Åke, fältmarskalk, riksråd 218
- Touscher, Daniel 254
- Trana, Brodde Jönsson, bagare 248
- Niclas, klockare 257
- Tre rosor, ätt 236
- (—), Alfrid Jönsdtr 155
- (—), Erik Knutsson 130 f., 133 f., 136, 138
- (—), Karl Knutsson, hövitsman 130—140
- (—), Knut Alfsson, norsk storman 130, 133, 135
- (—), Ture Jönsson, rikshovmästare 132, 139 f.
- Trolle, ätt 135, 155
- (—), Anna Arvidsdtr, g. m. Nils Bosson (Grip) 135
- Erik, riddare 132, 134 f., 138, 140
- Gustav, ärkebiskop 132, 135, 137, 140, 142 f.
- Truchsess, Martin, högmästare 115
- Truman, Harry, USA:s president 230
- Trygger, Ernst, prof., statsminister 200, 205
- Ture Jönsson, se Svarte Skåning
- Jönsson, se Tre rosor
- Törneros, Adolph, prof., förf. 220
- Törnewall, Petrus, kyrkoh. 258
- Törnström, fiskal (n. 1695) 13
- (Ulf), Arend Bengtsson, riksråd 135
- (—), Gotskalk Arendsson till Nynäs 135
- (—), Ingeborg Arendsdr, g. m. Ivar Gren 135
- (—), Metta Gotskalksdtr, g. m. Ragvald Pik 135
- (Ulfsax), Ingrid Jönsdtr 163 f.
- (Ulfstand), Matts Larsson, väpnare 142—144
- Ullman, Johannes, konstnär 245
- Ulmgren, Lars (Laurentius Nicolai Wietius), kyrkoh. i Angelstad 261
- Ulstätt, Hieronymus, köpman, Augsburg 97
- Unrast, Johan, sv. repr. i Reval 1487 112
- Utter, Per (Peder) Månsson, riksarkivchef 152 f.

- Wachtmeister af Björkö, ätt 259
 Wadenstierna, Sofia, g. Mannerheim 221
 Wahlberg, släkt 219
 Walbom, Erik, lektor 42
 Walcke, Conrad borgm. 258
 Walde, Otto, förste bibl. 147
 Valdemar Birgersson, konung 190
 — Atterdag, dansk konung 120
 Valentinsson, Gabriel, kommissarie 19
 Walin, Ingeborg, konsulent 250
 Wall, Daniel Johansson, boktryckare 258
 Wallenberg, släkt 230
 Wallenstierna, Olof, hovrättsråd 24
 Wallin, Sigurd, fil. dr, förste museiintendent 255, 263
 Wallinus, Carolus Petri, bibl. 258
 Wallring(h), Erik, lantmätare 250, 264
 Wallström, Sven, folkskollärare 263
 Wallwijk, Brita, f. Hirvo 30—32
 — Erik, se Stiernwall
 Wallvik, Jöns, hovrättsassessor 5
 Walstenius, släkt 247
 Walter, Johan Fr., bokhandl. 180—182
 Wanochius, Andreas, prof. 16
 Warelius, släkt 247
 Warell, släkt 247
 Varenius, Sven Adolf, rektor 246
 Varola, släkt 247
 (Vasa), Ebba Eriksdtr, g. m. Erik Abrahamsson (Leijonhufvud) 131
 (—), Erik Karlsson, hövitsman 131
 (—), Gustav Kristiernsson 141
 (—), Margareta Eriksdtr, g. m. Erik Knutsson (Tre rosor) 131
 Watz, Antonius, byggmästare 263
 Vegrelius, prästsläkt 101
 — Benedictus Olai, mag. 101
 Welander, Hilda, hotelldir. 227
 Wennæsius, Erik 144
 Wennerberg, Gunnar, statsråd, landshövd. 197, 256
 Werselius, Carl Erik, dir. 249
 Wessman, Johan, se Stiernschantz
 — Nils, C. G. Tessins handsekr., fornforskare 52
 Westman, bryggarsläkt 259
 — Abraham Lorentsson d. y., bryggarsälrdeman 259
 — Axel, riksdagsman 249
 — Karl Gustaf, prof., statsråd 250
 Westring, Hjalmar, statsråd, hovrättspresident 205
 Westzynthius, släkt 247
 Wetberg, Johan, dekan 106 f.
 — Petrus, biskop, Ösel 106 f., 111, 114
 Wetterhamn, se Riddermarck
 Wettersten, Nils, kyrkoh. 55
 Wetterstrand, Gueye, kostymtecknare, g. Rolf 226—228
 Wibbling, Herman, assessor 14
 Wiberg, Anthony (Tony), f. Rydberg, 84, 86
 — Carl Robert, fängelsedir. 86
 — Gunnar Olof 86
 — Karin, skådespelerska, g. Svennberg 86
 — Olga M., g. von Heidenstam och Christensen 86 f.
 Wibom, släkt 261
 — Samuel, löjtn., jägmästare 261
 Wichman, Knut A. R., fil. dr, lektor 246
 Widmark, John, prof. 256
 Wielandh, Jacob, notarie, Augsburg 96
 Wieselgren, Harald O., bibl., skriftställ. 148
 — Peter, domprost 71, 253
 Wietius, Laurentius Nicolai, se Ullmgren, Lars
 — Magnus, kyrkoh. 261
 Wigeland, Gustav, norsk skulptör 223 f.
 Wijkander, Anders Emil Theodor, dir. 246
 Wikar, Jacob J., lantmätare 250
 Wikner, Pontus, prof., teolog, förf. 263
 Wikström, släkt 252
 Wilhelm, prins, förf. 226
 Wilhelm II, tysk kejsare 203
 Wilhelmson, Carl, konstnär 223
 Willers, E. Wilhelm, polisdomare 147
 Willumsen, Jens Ferdinand, dansk konstnär 223
 Winberg, släkt 248
 — Didrik Markusson, präst 248
 Vincens (Vincentius) Henningsson, biskop i Skara 140
 Vinge, Nils Axel, fil. dr, lektor 245
 Wingård, Carl Fredrik af, ärkebiskop 76
 Winholt, Hartvig, Rigas hövitsman 112
 (Vinstorpaätten), Anna Karlsdtr, g. m. 1) Erik Karlsson (Vasa), 2) Erik Eriksson (Gyllenstierna) 131
 Winström, Wilhelm, klockare 257
 Wittfoot, Gustaf, handelsman, Åbo 19
 Wohlin, Nils R., prof., generaldir. 250

- Wolff, Frans Hermann, ingenjör,
innehavare av stenhuggeri 244
- Wolgarten (Walgarden), Heidenrich
von, komtur 120 f., 126 f.
- Wollhard, Jean Jacob, apotekare 261
- Wollter, Anita ("S. S. Wilson"), text-
förf., g. Halldén 227
- Voltemat, Johan Albrecht, frih.,
krigsråd, tit. landshövd. 250
- Wolthus von Herse, Johan, ordens-
mästare 107
- Wormynckhusen, Ewert, komtur av
Pernau 125
- Wrangel, Carl-Gustaf, frih. 220
- Carl Gustaf, greve, riksmarsk
258
- Christian Fredrik, frih., överhov-
stallm. 220
- Wright, Johan Peter, major 35
- Wulff, Jöns Åkesson, buldhuggare
244
- Wählin, Christian, teol. prof., dom-
prost 253
- Wärnhjelm, Henrik Georg (von
Kjerting), löjtn. 264
- Yngström, Carl Johan, bruksägare
265
- Zücht, Bertha, kammarjungfru hos
drott. Josefina 184
- Åberg, Lennart, rektor 248
- Åbergson, Anna, sekr. 250
- Ågren, Olof, kommissionslantmätare
264
- Åhlström, Olof, tonsättare, musikför-
läggare 254
- Åke Jönsson, se Svarte Skåning
- Truedsson, bildhuggare 244
- Åkerblom, Ragnar, nöjesarrangör,
Insjön 226
- Åkerhielm, Anna (före adl.
Agriconia) 219
- Gustaf Fredrik, frih., dir. för K.
teatern 171, 175
- Samuel (före adl. Agriconius),
statssekr. 219
- Åkerman, se Leijonmarck
- Anders Lorens, grosshandl. 240
- Johan L., kantor 240
- Åkerström, Jonas, hovmålare 245
- Ålenius, Nils, tjänsteman 263
- Åsberg, Stig, grafiker 257
- Ålf, Samuel E., domprost, 42
- Ödell, Anders Svensson, resident
232
- Ödmann, Samuel L., prof., psalm-
diktare 174, 254
- Öjar, famulus hos konung Valdemar
190
- Öllegård Turesdtr, se Svarte
Skåning
- Östberg, kommissarie 184
- Ragnar, prof., arkitekt 257
- Österman, Fredrik, bryggare 259

PERSONHISTORISK
TIDSKRIFT

SEXTIOSJUNDE ÅRGÅNGEN

1970

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BIRGITTA LAGER-KROMNOW

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER

723011

PERSONHISTORISK

UTGIVEN MED ANSLAG
FRÅN STATENS HUMANISTISKA
FORSKNINGSRÅD

REKONSTRUKTION AV ARKIVET

1930

PERSONHISTORISK FÖRSTÄMMELSE

REKONSTRUKTION AV ARKIVET

STATSBOKFÖRLAGET

REKONSTRUKTION AV ARKIVET
1930

INNEHÅLL

	sid.
Holmger, Filip och Helena, efter uppslag av A. Filip Liljeholm (†). Av HANS GILLINGSTAM	1— 4
Domaren Wilhelm Johan Quensel, Karolinska miljöbilder från rättens område. Av ALICE QUENSEL	5— 40
Nils Reinhold Brocman. Till tvåhundraårsminnet av hans död. Av INA FRIEDLÄNDER	41— 62
Olof Rydeberg — en mångsysslare från 1800-talets förra hälft. Av HENNING WIESLANDER	63— 88
Det grillska vapenbrevet. Av KARL GRILLO ANKARSWÄRD	89— 99
Släktnamn i bakarv. Exempel från Strängnäs stift. Av MAGNUS COLLMAR	100—103
Några handlingar från Sturetiden. Av LARS SJÖDIN	104—144
Erasmus Gabriel Henschens uppteckningar om finska kriget 1788—90. Av HANS GILLINGSTAM	145—150
Gylta, Krabbe och Oxehufvud. En 1500-talsgenealogi skärskådad. Av STIG ÖSTENSON	151—169
Franz Berwald och musiken vid Karl XIII-stodens avtäckning 5 nov. 1821, ett 150-årsminne. Av GILS OLSSON NORDBERG	170—175
"Heros Scriblerus". Lorenzo Hammarsköld karikerad och porträtterad. Av GUNNAR JUNGMARKER	176—185
Rättelse	186
Holmger, Filip och Helena. Av BJARNE BECKMAN	187—191
Landshövding Karl Sigfrid Husberg. Av INGEGERD HILDEBRAND ..	192—217
Recensioner	218—243
Arkitektfamiljen de la Vallée. Av BERTIL BROOMÉ	218
Anna Akerhielm. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	219
Grevarna Dücker på Ellinge. Av BERTIL BROOMÉ	220
Lars August Mannerheim. Av BERTIL BROOMÉ	220—221
Kontraktsposten Daniel Edvard Boëthius. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	221—222
Konstmecenaten Ernest Thiel. Av BARBRÖ SCHAFFER	222—224
Bo Bergman och Hjalmar Söderberg. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	224—226
Ernst Rolf. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	226—229
Tankar i en talmansstol. Av ÅKE KROMNOW	229—230
Ätten Sparre. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	230—231
Trumpetarsläkten Sjöstedt. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	231
Roslagshistoriskt. Av HANS GILLINGSTAM	232—233
Kvarteret Alberget och Oakhill på Djurgården. Av BERTIL BROOMÉ	233—234
En bok om Lyckås. Av PONTUS MÖLLER	234—235
Medeltida kulturhistoria. Av HANS GILLINGSTAM	235—236
Finlands medeltida fräse och 1500-talsadel. Av HANS GILLINGSTAM	236—238
Karlstads stifts herdaminne. Av HANS GILLINGSTAM	239
Västgöta nation i Uppsala. Av BERTIL BROOMÉ	240
Ett värvat regemente i Finland. Av BERTIL BROOMÉ	241
Bachelors' Club. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	241—242
Stockholmspräster. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	243
Försäkringstjänstemän. Av BIRGITTA LAGER-KROMNOW	243
Tidskriftsöversikt. Av GUNILLA KARLSSON	244—266
Meddelande angående Personhistoriska samfundets årsmöte 1970	267
Förkortningslista	267—268
Personregister	269—291

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 25:— pr år
+ porto och uttages som postförskott för Personhistorisk Tidskrift.
Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, fil. dr
BIRGITTA LAGER-KROMNOW, Riksarkivet, Fack, 100 26 Stockholm
34.